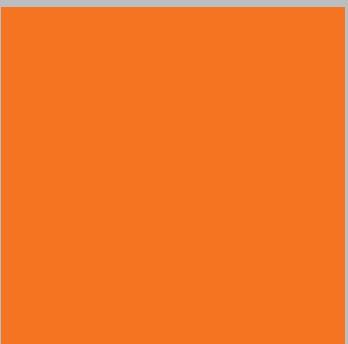

**Μαθαίνοντας να διερευνούμε την Ιστορία
της Κύπρου μέσα από τα Τεχνουργήματα**
Βοήθημα για εκπαιδευτικούς

Τίτλος: Μαθαίνοντας να διερευνούμε την Ιστορία της Κύπρου μέσα από τα Τεχνουργήματα – Βοήθημα για εκπαιδευτικούς
ISBN: 978-9963-703-01-2

Συγγραφείς:

Εύα ΑΡΓΥΡΟΥ, Εκπαιδευτικός
 Bérangère BLONDEAU, Εκπαιδευτικός, Εκπαίδευση σε θέματα μαζικής επικοινωνίας
 Δρ Vedia IZZET, Λέκτορας Αρχαιολογίας
 Gulcin ERTAC, Λέκτορας της Διδασκαλίας της Ιστορίας
 Μαρία ΚΤΩΡΗ, Αρχαιολόγος
 Δρ Χαρά ΜΑΚΡΥΤΙΑΝΗ, Εκπαιδευτικός, Συντονίστρια συγγραφέων, Επιμελήτρια ελληνικής έκδοσης
 Rick ROGERS, Εκπαιδευτικός, Σύμβουλος
 Christine COUNSELL, Ανώτερη Λέκτορας στη Διδασκαλία της Ιστορίας, Σύμβουλος

Επιμέλεια έκδοσης:
 Χαρά Μακρυγιάννη

© Όλα τα δικαιώματα ανήκουν στο **Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών - Δράση για τη Συνεργασία και Εμπιστοσύνη**
 Παραγωγή: Κύπρος 2011

Μετάφραση κειμένου:

Έλενα Χαραλάμπους
 © Σχεδιασμός: GRA.DES www.gra-des.com
 Κωνσταντίνος Μονός
 Φωτογραφίες:
 Κυπριακό Μουσείο – Λευκωσία, Τμήμα Αρχαιοτήτων, Κύπρος
 Μουσείο Medelhavsmuseet, Σουηδία
 Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας (ΟΙΔΕ)
 Μαρία Κτωρή
 Γλωσσική επιμέλεια:
 Κέντρο Κοινοτικών Μέσων Επικοινωνίας Κύπρου (KKMEK)
 Μαρία Παπαλεοντίου

Εκτύπωση: KAILAS Printers & Lithograhers Ltd, Λευκωσία, Κύπρος

Για πληροφορίες:

Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας (ΟΙΔΕ)
Ηλεκτρονική διεύθυνση: ahdr.mide@ahdr.info
Ιστοσελίδα: <http://www.ahdr.info>

Διεθνές Φεστιβάλ Παιδικού Κινηματογράφου Κύπρου (ICFFCY)

Ηλεκτρονική διεύθυνση: info@icffcy.net
Ιστοσελίδα: <http://www.icffcy.org>

όμιλος ιστορικού διαλόγου
 και έρευνας **association
 for historical dialogue
 and research tarıhsel
 diyalog ve araştırma Derneği**

Ο Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας είναι ένας διακοινοτικός οργανισμός με αποστολή να συμβάλει στην ανάπτυξη ιστορικής κατανόησης από τα παιδιά, τους νέους και τους εκπαιδευτικούς, αλλά και το ευρύτερο κοινό. Παρέχει πρόσβαση σε μαθησιακές ευκαιρίες για άτομα κάθε ιανότητας ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικής άποψης, εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, καταγωγής ή κοινωνικής θέσης, στη βάση του σεβασμού της διαφορετικότητας και του διαλόγου των ιδεών. Με αυτόν τον τρόπο, ο Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας αναγνωρίζει τις αξίες της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, τους στόχους της UNESCO για την εκπαίδευση και τις εισηγήσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης που αφορούν τη διασπορά της Ιστορίας. Οι δραστηριότητες του Ομίλου περιλαμβάνουν έρευνα και διάχυση ερευνητικών ευρημάτων, ανάπτυξη εισηγήσεων δράσης, εμπλουτισμό βιβλιοθήκης και αρχείων, διοργάνωση σεμιναρίων για την επιμόρφωση εκπαιδευτικών, συζητήσεις, συνέδρια, έκδοση εκπαιδευτικού υλικού, διοργάνωση εκπαιδευτικών και επισκέψεων, ανάπτυξη εργαλείων δικτύωσης, καθέρωση συνεργασίας ανάμεσα σε άτομα και οργανισμούς σε τοπικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Το Διεθνές Φεστιβάλ Παιδικού Κινηματογράφου Κύπρου αποτελεί έναν μη κερδοσκοπικό οργανισμό, ο οποίος διοργανώνει φεστιβάλ κινηματογράφου για παιδιά στην Κύπρο. Το συγκεκριμένο φεστιβάλ είναι το μοναδικό στο είδος του στην Κύπρο που συνδυάζει ταινίες με την εκπαίδευση, και επομένως δημιουργεί δυνατούς δεσμούς με όλα τα εμπλεκόμενα σχολεία. Το ετήσιο αυτό γεγονός επικεντρώνεται στον κινηματογράφο και τον ρόλο του στις ζωές των νέων και οι ταινίες που επιλέγονται χρησιμοποιούν εκπαιδευτικά κριτήρια, τα οποία θα βοηθήσουν τα παιδιά να γίνουν πολίτες του σημερινού κόσμου. Το Διεθνές Φεστιβάλ Παιδικού Κινηματογράφου συμμετέχει, επίσης, σε διάφορα προγράμματα επικοινωνιακής αγωγής και είναι ιδρυτικό μέλος του Κέντρου Κοινοτικών Μέσων Επικοινωνίας Κύπρου.

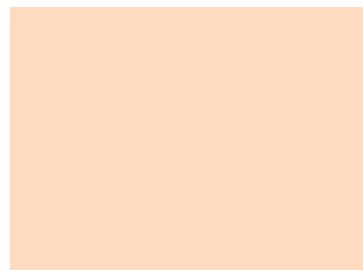
Η δημιουργία του βιβλίου αυτού, που συνοδεύεται από ένα Τετράδιο δραστηριοτήτων για τους μαθητές και τις μαθήτριες και που είναι διαθέσιμο επίσης στην Αγγλική και Τουρκική γλώσσα, κατέστη δύνατη με τη χρηματοδότηση του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών «Δράση για τη Συνεργασία και Εμπιστοσύνη» και με χρηματοδότηση από το Δικαιονοτικό Πρόγραμμα Στήριξης της Αμερικανικής Πρεσβείας. Το εκπαιδευτικό υλικό της έκδοσης «Μαθαίνοντας να διερευνούμε την Ιστορία της Κύπρου μέσα από τα Τεχνουργήματα» είναι το αποτέλεσμα μιας δημιουργήκας συνεργασίας ανάμεσα στον Όμιλο Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας και το Διεθνές Φεστιβάλ Παιδικού Κινηματογράφου Κύπρου. Αποτελεί μέρος μιας σειράς από εκπαιδευτικό υλικό του Προγράμματος «Πολυτριπλασική Θέωρηση και Διαπολιτισμικός Διάλογος στην Εκπαίδευση» του Όμιλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας.

Ευθύνη για το περιεχόμενο: Οι απόψεις που εμπεριέχονται στην έκδοση αυτή είναι αυτές των συγγραφέων και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη αυτές των Ηνωμένων Εθνών ή των κρατών-μελών τους, του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών, του Οργανισμού Διεθνούς Ανάπτυξης των ΗΠΑ, του Διεθνούς Φεστιβάλ Παιδικού Κινηματογράφου Κύπρου ή του Όμιλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας.

Μαθαίνοντας να διερευνούμε την Ιστορία της Κύπρου μέσα από τα Τεχνουργήματα¹

Βοήθημα για εκπαιδευτικούς

1. Τεχνούργημα: Κάθε τι που είναι αποτέλεσμα ανθρώπινης εργασίας ή παρέμβασης, κατ' αντιδιαστολή προς ό,τι υπάρχει ή δημιουργείται φυσικά (απόδοση αγγλικού artefact). Λήμμα από Μπαμπινιώτη, Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας. Αθήνα: Κέντρο Λεξιλογίας Ε.Π.Ε.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	σελίδα 5
1. Εισαγωγή	σελίδα 7
2. Γιατί τα αντικείμενα του παρελθόντος βοηθούν τους μαθητές και τις μαθήτριές μας να μάθουν	σελίδα 10
3. Οι διαδικασίες της αρχαιολογικής έρευνας: από το έδαφος στο μουσείο	σελίδα 12
4. Τα τεχνουργήματα και η συμβολή τους στην ιστορική σκέψη	σελίδα 16
5. Μοντέλο προόδου για τεκμήρια, με ιδιαίτερη αναφορά στη μελέτη των τεχνουργημάτων	σελίδα 18
6. Σχέδια Μαθημάτων: Τι μας λένε τα αντικείμενα για τους ανθρώπους της αρχαιότητας;	σελίδα 22
Σχέδιο Μαθήματος 1	σελίδα 22
Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν;	
Σχέδιο Μαθήματος 2	σελίδα 27
Χρησιμοποιώντας τεκμήρια για την αναδόμηση του παρελθόντος	
Σχέδιο Μαθήματος 3	σελίδα 34
Μυστηριώδη αντικείμενα	
Σχέδιο Μαθήματος 4	σελίδα 39
Προετοιμασία για την επίσκεψή μας στο μουσείο	
Σχέδιο Μαθήματος 5	σελίδα 50
Η επίσκεψή μας στο μουσείο	
Σχέδιο Μαθήματος 6	σελίδα 54
Αναστοχασμός για την επίσκεψή μας στο μουσείο	
Σχέδιο Μαθήματος 7	σελίδα 63
Χρησιμοποιώντας τεκμήρια για την κατανόηση του παρελθόντος	
Βιβλιογραφία	σελίδα 66

Ευχαριστίες

Η δημιουργία του εκπαιδευτικού υλικού «Μαθαίνοντας να διερευνούμε την Ιστορία της Κύπρου μέσα από τα Τεχνουργήματα αποτελεί το προϊόν μιας γόνιμης και συλλογικής προσπάθειας. Ως συγγραφείς αυτού του εκπαιδευτικού υλικού, επιθυμούμε να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας στα ακόλουθα πρόσωπα και οργανισμούς:

Στο Κυπριακό Μουσείο Λευκωσίας, στο Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου και στο Μουσείο Medelhavsmuseet Σουηδίας για την παραχώρηση άδειας αναπαραγωγής φωτογραφιών.

Στους ιστορικούς Δρα Peter Cunningham και Denis Shemilt για τη συνεχή ανατροφοδότηση και στήριξή τους.

Στην καθηγήτρια Αγγλικών Ελένη Κωσταντινίδου για τις χρήσιμες παρατηρήσεις και επισημάνσεις.

Στους γονείς, εκπαιδευτικούς, μαθητές και μαθήτριες της Κύπρου που προσέφεραν πληροφορίες και ανατροφοδότηση κατά τη διάρκεια της συγγραφικής διαδικασίας.

Στο Διοικητικό Συμβούλιο και στα μέλη του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας, στο Διοικητικό Συμβούλιο και στα μέλη του Διεθνούς Φεστιβάλ Παιδικού Κινηματογράφου Κύπρου, καθώς και στους συμβούλους του Προγράμματος «Πολυπρισματική Θεώρηση και Διαπολιτισμικός Διάλογος στην Εκπαίδευση» του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας.

Εύα, Μπερανζέρ, Βέτια, Γκιουλτσίν, Μαρία, Χαρά, Ρικ, Κριστίν

1. Εισαγωγή

Στο παρόν βοήθημα μοιραζόμαστε πληροφορίες και ιδέες μαζί με τους/τις εκπαιδευτικούς σχετικά με τις αρχαιολογικές διαδικασίες, καθώς επίσης διδακτικές ιδέες υπό τη μορφή επτά σχεδίων μαθημάτων με διαθεματικές προσεγγίσεις. Παρουσιάζουμε τεχνουργήματα από τη συλλογή της Αγίας Ειρήνης,² τα οποία φυλάγονται στο Medelhavsmuseet στη Στοκχόλμη της Σουηδίας και στο Κυπριακό Μουσείο στη Λευκωσία. Τα εν λόγω τεχνουργήματα προέρχονται από το ιερό που εντοπίζεται στην Αγία Ειρήνη (περιοχή Μόρφου) της Κύπρου, τα οποία κατείχαν λατρευτικό χαρακτήρα.

Παρουσιάζουμε, λοιπόν, τα τεχνουργήματα από τη συλλογή της Αγίας Ειρήνης ως μια μελέτη περίπτωσης μιας συγκεκριμένης ανασκαφής. Σε αντίθεση με τον αρχαιολογικό χώρο της Αγίας Ειρήνης, πολλοί αρχαιολογικοί χώροι στο νησί της Κύπρου είχαν εξερευνηθεί κατά τον 19ο αιώνα, κατά έναν αντιεπιστημονικό τρόπο. Ως αποτέλεσμα, πολλά από τα αρχαία κυπριακά γλυπτά και άλλα ευρήματα που φυλάγονται σήμερα σε μουσεία ανά την υφήλιο, προέρχονται κατά κύριο λόγο από ανεπαρκώς τεκμηριωμένες και καταγεγραμμένες ανασκαφές, με ελάχιστες αναφορές στο συγκείμενο της ανεύρεσης.

Φωτογραφία 1: Δουλεύοντας εντός του μουσείου μαζί με το Τετράδιο Δραστηριοτήτων (Πνευματικά δικαιώματα ΔΦΠΚ & ΟΙΔΕ)

Το έργο της Σουηδικής Αποστολής στην Κύπρο διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη μεταστροφή σε ορθές ανασκαφικές τεχνικές. Η ανασκαφή του σημαντικού ιερού της Αγίας Ειρήνης, όπου αρχαίοι προσκυνητές είχαν τοποθετήσει μεγάλο αριθμό αφιερωμάτων από τερακότα, προσέφερε για πρώτη φορά αξιόπιστες παραστάσεις ενός μέσου υπαίθριου ιερού κατά την Αρχαϊκή περίοδο.³ Η ενασχόληση με την Αγία Ειρήνη, ως μελέτη περίπτωσης, μας επιτρέπει να διερευνήσουμε τις περίτλοκες διαδικασίες κατανόησης ενός αντικειμένου, θέτοντας ερωτήσεις που σχετίζονται με την περίοδο στην οποία ανήκουν τα αντικείμενα, το είδος του αρχαιολογικού χώρου, τα υλικά που έχουν ανευρεθεί, τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των ευρημάτων αυτών κ.ά. Παρόμοιες διδακτικές εφαρμογές πιθανόν να αξιοποιήσουν άλλα τεχνουργήματα. Μια παρόμοια διαδικασία μπορεί να ακολουθηθεί με διαφορετικά τεχνουργήματα, μέσω της ενασχόλησης με μια διαφορετική μελέτη περίπτωσης.

Επιπρόσθετα, στο βοήθημα αυτό για τον εκπαιδευτικό έχουμε συμπεριλάβει:

- ένα παράδειγμα ενός πιθανού μοντέλου προόδου της σκέψης των παιδιών αναφορικά με τα τεκμήρια, το οποίο έχει προσαρμοστεί από το έργο των Peter Lee και Denis Shemilt,
- σημειώσεις για πιθανές διαθεματικές συνδέσεις,
- χρήσιμες αναφορές και συνδέσεις με λεξιλόγια, λεξικά, μουσεία με εκπαιδευτικά προγράμματα, αρχαιολογικές και ιστορικές εκδόσεις.

2. Για τους σκοπούς αυτού του εκπαιδευτικού βοηθήματος, ο αρχαιολογικός χώρος θα αναφέρεται ως Αγία Ειρήνη, το όνομα που χρησιμοποίησαν οι ανασκαφές.

3. Åstrom, P. & Nys, K. (Eds.) (2008) *The Swedish Cyprus Expedition 80 Years. Proceedings of the Symposium in Honour of the Memory of Einar Gjerstad, Held in the Royal Academy of Letters, Stockholm, 28 September 2007*. Sävedalen: Paul Åstroms forlag.

Η εκπαιδευτική προσέγγιση, στην οποία στηρίζεται το παρόν βιβλιάριο, μας καλεί να ενθαρρύνουμε τους μαθητές και τις μαθήτριές μας να διαχειριστούν αλληλεπιδραστικά την έννοια των «τεχνουργημάτων» και τον λόγο για τον οποίο αυτά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην Ιστορία. Στην κατεύθυνση αυτής της προσπάθειας, μπορούμε να δώσουμε έμφαση σε ερωτήσεις απευθυνόμενες προς τους μαθητές και τις μαθήτριές μας, σχετικά με τα τεχνουργήματα, έτσι ώστε να εκμαιεύσουμε τις δικές τους απαντήσεις:

1. Να θέσετε ερωτήματα σχετικά με τα ίδια τα αντικείμενα, όπως για παράδειγμα: από τι υλικό είναι κατασκευασμένα; πώς κατασκευάστηκαν; για ποιον λόγο κατασκευάστηκαν και πώς χρησιμοποιούνταν; Συνδέστε αυτά τα αντικείμενα με προσωπικές και καθημερινές εμπειρίες των παιδιών.
2. Οι ερωτήσεις μπορεί να αναφέρονται, επίσης, στο τι μπορούν τα αντικείμενα να μας πουν για το παρελθόν. Ποιοι τα χρησιμοποιούσαν; Τι μας δηλώνουν για τον τρόπο ζωής των ανθρώπων της εποχής τους; Πόσο σημαντικά ήταν αυτά τα αντικείμενα για τους ανθρώπους που τα χρησιμοποιούσαν;
3. Οι ερωτήσεις μπορεί να αφορούν άλλα τεκμήρια, αναγκαία για να μπορέσουμε να επιβεβαιώσουμε ή να τροποποιήσουμε συμπεράσματα στα οποία έχουμε καταλήξει. Πόσο μας περιορίζουν τα ίδια τα αντικείμενα στην εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων; Ποια γραπτά τεκμήρια έχουν διασωθεί από τους ανθρώπους που χρησιμοποιούσαν αυτά τα αντικείμενα; Ποιες άλλες κοινωνικές ομάδες δυνατόν να άφησαν τεκμήρια για παρόμοια αντικείμενα;

Εφόσον τα τεχνουργήματα στερούνται λόγου, οι ερωτήσεις αυτές θα βοηθήσουν τους μαθητές και τις μαθήτριές μας να δημιουργήσουν τις προσωπικές τους θεωρίες ασκώντας και αναπτύσσοντας με αυτόν τον τρόπο την κριτική και ιστορική τους σκέψη. Με άλλα λόγια δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να προχωρήσουν σε συνδέσεις με σύγχρονα αντικείμενα (π.χ. μια κανάτα), κατανοώντας ότι η εξέταση τεχνουργημάτων του παρελθόντος, δεν μπορεί να στηρίζεται σε εικασίες στη βάση των δικών τους σύγχρονων εμπειριών και παραστάσεων. Ως εκ τούτου, σε αυτή τη διαδικασία σχηματισμού διερευνητικών ερμηνειών, είναι απαραίτητο τα παιδιά να προτρέπονται στο να λαμβάνουν υπόψη το περιβάλλον ανεύρεσης των τεχνουργημάτων.

Για το κάθε σχέδιο μαθήματος προτείνεται ένας συγκεκριμένος τρόπος οργάνωσής του: παραθέτουμε μια γενική περιγραφή του μαθήματος, συμπεριλαμβάνοντας τους στόχους, τις δραστηριότητες και τις εισηγήσεις. Το ερώτημα που συνδέει ολόκληρη τη θεματική ενότητα είναι: **Τι μας λένε τα αντικείμενα για τους ανθρώπους του παρελθόντος;** Ωστόσο, εναπόκειται σε εμάς, τους/τις εκπαιδευτικούς να προσαρμόσουμε και να διαφοροποιήσουμε τα προτεινόμενα σχέδια μαθήματος, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες των παιδιών και τον διαθέσιμο χρόνο.

Φωτογραφία 2: Δουλεύοντας εντός του μουσείου μαζί με το Τετράδιο Δραστηριοτήτων (Πνευματικά δικαιώματα ΔΦΠΚΚ & ΟΙΔΕ)

Από την τάξη στο μουσείο

Μια αποτελεσματική επίσκεψη στο μουσείο προϋποθέτει: καλή προετοιμασία, δομή και οργάνωση **πριν**, **κατά τη διάρκεια** και **μετά** την επίσκεψη.

Πριν από την επίσκεψη, καλό είναι να δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές και στις μαθήτριές μας να εξοικειωθούν με το κατάλληλο λεξιλόγιο, τις έννοιες, τις δεξιότητες, τη γνώση, έτσι ώστε να επωφεληθούν ουσιαστικά από την επίσκεψη στο μουσείο.⁴ Το Τετράδιο Δραστηριοτήτων περιέχει πολλές δραστηριότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν **κατά τη διάρκεια** της επίσκεψης. Σύμφωνα με το ενδιαφέρον και τις δυνατότητες του κάθε παιδιού, του διαθέσιμου χρόνου αλλά και του αριθμού των συνοδών-εκπαιδευτικών ή γονιών, οι δραστηριότητες **κατά τη διάρκεια** της επίσκεψης στο μουσείο είναι προτιμότερο να μην ξεπερνούν τις δύο ώρες.

Μετά την επίσκεψη, καλό είναι να πραγματοποιούνται δραστηριότητες που θα βοηθήσουν τους μαθητές και τις μαθήτριές μας να διευρύνουν τη νέα γνώση, να εμπλουτίσουν τη δημιουργικότητά τους και να συλλέξουν ή να διερευνήσουν περισσότερες πληροφορίες για θέματα που προέκυψαν κατά την επίσκεψη. Έχοντας υπόψη τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών της τάξης μας, καθώς και τον διαθέσιμο χρόνο, αυτές οι δραστηριότητες μπορούν να γίνουν υπό τη μορφή μικρών εργασιών. Τόσο οι δραστηριότητες **πριν** όσο και αυτές **μετά** την επίσκεψη μπορούν να πραγματοποιηθούν όπου και όποτε ο/η εκπαιδευτικός κρίνει απαραίτητο. Ορισμένες δραστηριότητες πριν από την επίσκεψη μπορούν να επαναληφθούν και **μετά** την επίσκεψη. Επιπλέον, ορισμένες από τις δραστηριότητες που παρουσιάζονται, ακόμα και στο Τετράδιο Δραστηριοτήτων, μπορούν κάλλιστα να προσαρμοστούν ή να διαφοροποιηθούν από τον/την εκπαιδευτικό, ώστε να ανταποκρίνονται περισσότερο στα ενδιαφέροντα και τις ιδιαίτερες ανάγκες των συγκεκριμένων παιδιών κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή.

Πολύ σημαντικό ρόλο στην αποτελεσματικότερη διδασκαλία και μάθηση διαδραματίζει, επίσης, η διεύρυνση του διαλόγου με τη συμμετοχή μελών της ευρύτερης κοινότητας και συγκεκριμένα ανθρώπων που ειδικεύονται στην εργασία με τεχνουργήματα, όπως π.χ. αρχαιολόγων, εκπαιδευτικών Μουσειακής Αγωγής, εφόρων και συντηρητών μουσείων, καλλιτεχνών και άλλων. Μπορούμε να καλέσουμε τα ειδικευμένα αυτά άτομα στο σχολείο να μοιραστούν τις εμπειρίες τους, δίνοντας έτσι στα παιδιά την ευκαιρία να γνωρίσουν το ίδιο θέμα μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Τα σχέδια μαθημάτων και οι δραστηριότητες, που προτείνονται τόσο στην παρούσα έκδοση όσο και στο Τετράδιο Δραστηριοτήτων, προσφέρονται ως ιδέες και αποτελούν ένα μικρό μόνο δείγμα των πολλών τρόπων με τους οποίους μπορούμε να διδάξουμε Ιστορία με τα τεχνουργήματα. Πιθανότατα, μελετώντας αυτό το βοήθημα, να δημιουργηθούν νέες ιδέες, οι οποίες να ανταποκρίνονται στις συγκεκριμένες ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών της τάξης μας. Αξιοποιούμε αυτές τις ιδέες για να σχεδιάσουμε τα μαθήματά μας, ούτως ώστε να λαμβάνονται υπόψη τα παιδιά με ιδιαίτερες ευαισθησίες, ενδιαφέροντα, μαθησιακές ανάγκες ή δυσκολίες – κάτι τέτοιο προϋποθέτει τροποποίηση της εργασίας ή παροχή στήριξης από κάποιο ενήλικο άτομο ή – ακόμη καλύτερα – ενθάρρυνση της αλληλοβοήθειας και αλληλοδιδασκαλίας ανάμεσα στα ίδια τα παιδιά. Από αυτή την άποψη, το Τετράδιο Δραστηριοτήτων μπορεί να αποτελέσει ακόμα ένα εργαλείο για περαιτέρω αναστοχασμό.

Για περισσότερες πληροφορίες και εκπαιδευτικό υλικό (π.χ. φωτογραφίες, εικόνες, διαγράμματα, κατάλογο με ονόματα γεωγραφικών περιοχών, πόλεων και χωριών, όπως χρησιμοποιούνταν - τότε και σήμερα - από την ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή κοινότητα), μπορείτε να αποταθείτε στην ιστοσελίδα www.ahdr.info.

4. Βλ. για παράδειγμα, την έκδοση: Παχουλίδης, Κ. και Μακρυγιάννη, Χ. (επιμ.) (2008). *Η Λευκωσία μάς καλεί. Οδηγός Εκπαιδευτικού. Λευκωσία: AHDR.*

2. Γιατί τα αντικείμενα του παρελθόντος βοηθούν τους μαθητές και τις μαθήτριές μας να μάθουν;⁵

Μέσα από δραστηριότητες που επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα αντικείμενα του παρελθόντος, οι μαθητές και οι μαθήτριές μας αποκτούν κίνητρο να μάθουν και να ανακαλύψουν το παρελθόν. Για παράδειγμα, μπορούν να μάθουν πώς ζούσαν οι άνθρωποι και πώς κάλυπταν τις ανάγκες τους. Η άμεση επαφή με το παρελθόν είναι πιο συναρπαστική! Επίσης, η σταδιακή εισαγωγή των παιδιών σε πληθώρα πηγών και υλικών, συμπεριλαμβανομένων αυθεντικών τεχνουργημάτων, εικόνων, επισκέψεων σε μουσεία, ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους, συνήθως ενισχύει τον ενθουσιασμό των παιδιών. Η μάθηση γίνεται ευχάριστη και, καθώς τα παιδιά αισθάνονται ότι έχουν κάποιο κίνητρο, η διαδικασία της μάθησης διευκολύνεται. «*Η ιδέα ότι κάτι ύπαρχε χρησιμοποιούτε από πραγματικούς, ζωντανούς ανθρώπους εκατοντάδες ή χιλιάδες χρόνια πριν, δημιουργεί μια γοητεία σε πολλούς ανθρώπους, παιδιά και ενήλικες... Εάν κάποιος μπορεί κιόλας να το δει και να το αγγίξει, ακόμα καλύτερα!*»⁶.

Επίσης, η μελέτη ενός τεχνουργήματος από μια πολυθεματική-διεπιστημονική άποψη στηρίζει τα παιδιά στη βαθύτερη εξοικείωση με κάποιες έννοιες και στην ουσιαστικότερη εξάσκηση των δεξιοτήτων τους.

Πώς μπορούν τα αντικείμενα να μας βοηθήσουν να μάθουμε για τον τόπο όπου διέμεναν οι άνθρωποι;

Ο/η εκπαιδευτικός σταδιακά εισάγει τους μαθητές και τις μαθήτριες αρχικά σε μία και έπειτα σε αρκετές διαφορετικές πηγές, για να ανακαλύψουν την ανάπτυξη ενός τοπικού αρχαιολογικού χώρου κατά τη διάρκεια μεγάλης χρονικής περιόδου. Μπορούν να εντοπιστούν κάποια βουναλάκια ή κοιλώματα στην ανάπτυξη του χώρου με το πέρασμα αρκετών αιώνων; Πώς κρίνεται η σημερινή αξιοποίηση της περιοχής σε σχέση με την ιστορική της χρήση;

Πώς μπορούν τα αντικείμενα να μας βοηθήσουν να μάθουμε για το υλικό που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι;

Μπορείτε να ενθαρρύνετε τους μαθητές και τις μαθήτριες για να εξετάσουν είδη και χρήσεις των υλικών. Ποια υλικά χρησιμοποιούνταν και γιατί; Αναλογιστείτε τη βιωσιμότητα των διαφορετικών υλικών, όταν είναι θαμμένα στη γη και σε διαφορετικές εδαφικές συνθήκες, όπως επίσης τις μεθόδους συντήρησης για τα τεχνουργήματα.

Πώς μπορούν τα αντικείμενα να μας βοηθήσουν να μάθουμε για την τεχνολογία που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι;

Οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να μελετήσουν τεχνουργήματα και σκίτσα που βασίζονται στα αρχαιολογικά τεκμήρια, για να συγκρίνουν τις διαφορετικές τεχνολογίες στο πέρασμα του χρόνου: πώς συγκρίνονται με τις σημερινές; γιατί κάποια σχήματα αλλάζουν, ενώ άλλα παραμένουν τα ίδια; μήπως αυτό σχετίζεται με τη λειτουργία τους;

Φωτογραφία 3: Δουλεύοντας εντός του μουσείου μαζί με το Τετράδιο Δραστηριοτήτων (Πνευματικά δικαιώματα ΔΦΠΚΚ & ΟΙΔΕ)

5. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Canterbury Archaeological Trust Ltd 2000. Ιστοσελίδα:

<http://www.canterburytrust.co.uk/schools/discover/discov02.htm>.

6. Βλ. σημείωση 5, πιο πάνω.

Διαθεματικές προσεγγίσεις

Πώς μπορούν τα αντικείμενα να μας βοηθήσουν στη διδασκαλία των Μαθηματικών;

Το να μπορεί κανείς να προβάινει σε υπολογισμούς παρατηρώντας τα ερείπια και τα διάφορα αρχαιολογικά κατάλοιπα είναι ένας υπέροχος τρόπος για να ελκύσετε την προσοχή των παιδιών, αναπτύσσοντας τη μαθηματική και ιστορική τους σκέψη. Μπορεί να ζητηθεί από τα παιδιά να υπολογίσουν το μέγεθος και το σχήμα ενός ολόκληρου αγγείου, χρησιμοποιώντας θραύσματα αγγειοπλαστικής ή να μετρήσουν και να σχεδιάσουν τα ευρήματα. Μπορείτε να τους μιλήσετε για την έννοια της κλίμακας και να συζητήσετε τρόπους με τους οποίους οι αρχαιολόγοι χρησιμοποιούν την αναλογία κλίμακας για να καταχωρίσουν ανασκαφές στο έδαφος σε σχέδια τους.

Πώς μπορούν τα αντικείμενα να μας βοηθήσουν στη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας;

Η περιγραφή ενός τεχνουργήματος (περιγραφικός λόγος) ή ακόμη η παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου σε σχέση με την οποιαδήποτε εμπειρία και δραστηριότητα ενός προγράμματος εφαρμογής, μπορεί να στηρίξει καίρια τις πρακτικές γραμματισμού προσδίδοντας νέες προοπτικές στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος.

Περιγράφονται περισσότερες ιδέες για διαθεματική προσέγγιση μετά το σχέδιο μαθήματος 5 στη σελίδα 50.

3. Οι διαδικασίες της αρχαιολογικής έρευνας: από το έδαφος στο μουσείο

Η Ιστορία («διερεύνηση, γνώση που αποκτάται μέσα από την έρευνα») είναι η μελέτη του ανθρώπινου παρελθόντος, ένας τομέας έρευνας που χρησιμοποιεί την αφήγηση για να εξετάσει και να αναλύσει μια σειρά από γεγονότα, επιχειρώντας μερικές φορές να διερευνήσει μοτίβα γύρω από τα αίτια και αποτελέσματα που τείνουν να καθορίζουν τα γεγονότα. **Η Αρχαιολογία** είναι η μελέτη του υλικού πολιτισμού του παρελθόντος, συμπεριλαμβανομένων αντικειμένων, τοιχογραφιών, επίπλων, κτηρίων, κατόψεων πόλεων και περιοχών, όπως επίσης λειψάνων ανθρώπων, ζώων και απομειναριών φυτών. Με άλλα λόγια, η Αρχαιολογία μπορεί να περιλαμβάνει τη μελέτη οποιουδήποτε αντικειμένου για το οποίο οι άνθρωποι συνέβαλαν με οποιονδήποτε τρόπο να δημιουργήθει - είτε το έφτιαξαν οι ίδιοι (όπως ένα δοχείο) ή το άφησαν ανέγγιχτο (όπως έναν ανοιχτό χώρο σε μια πόλη ή έναν λόφο).⁷

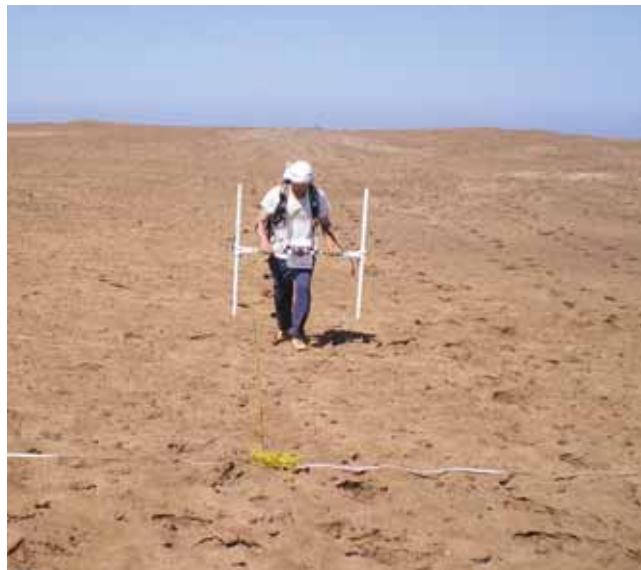
Αποτέλεσμα της αρχαιολογικής εργασίας, αποτελούν μεταξύ άλλων, τα βιβλία ανάλυσης γραμμένα από αρχαιολόγους, καθώς και η παρουσίαση τεχνουργημάτων σε μουσειακές εκθέσεις. Ο τρόπος με τον οποίο τα αντικείμενα που άφησαν οι άνθρωποι της αρχαιότητας καταλήγουν σε μουσεία είναι η διαδικασία της Αρχαιολογίας. Στη συνέχεια, αρχαιολόγοι εξηγούν τα στάδια που ακολουθούν, συμπεριλαμβανομένης της εξερεύνησης, ανασκαφής, ερμηνείας και διάχυσης των αποτελεσμάτων της έρευνας:

1. Εξερεύνηση

Η αρχαιολογική εξερεύνηση μπορεί να οδηγήσει στην ανασκαφή ή μπορεί να αποτελέσει ένα στάδιο από μόνη της. Ως αρχαιολόγοι αποφασίζουμε ποιες περιοχές να εξερευνήσουμε διεξάγοντας αρχειακή έρευνα σε βιβλιοθήκες (εξετάζοντας τα αποτελέσματα προηγούμενων διερευνήσεων, όπως επίσης χάρτες, αεροφωτογραφίες κτλ.). Πολλές πρακτικές παράμετροι επηρεάζουν, επίσης, τον χώρο όπου θα πραγματοποιηθεί αρχαιολογική εργασία, όπως το αν είναι κατοικημένη η περιοχή ή αν το αντικείμενο της έρευνας θεωρείται αρκετά σημαντικό για να εξασφαλιστεί χρηματοδότηση. Τα προϊόντα της αρχαιολογικής έρευνας (και ανασκαφής) είναι αποτέλεσμα τόσο σύγχρονων αποφάσεων όσο και συγκυριών του παρελθόντος.

Για την εξερεύνηση των αρχαιολογικών τοπίων χρησιμοποιούμε διάφορες τεχνικές προσδιορισμού αρχαίων χαρακτηριστικών. Αυτές συμπεριλαμβάνουν:

- *Μελέτη πεδίου* (σημειώνοντας - και σε ορισμένες περιπτώσεις συλλέγοντας- τεχνουργήματα ή κατάλοιπα που διασώζονται στον χώρο), γεωφυσική μελέτη (μελετώντας τις σχετικές δυνάμεις των μαγνητικών πεδίων διαφορετικών υλικών κάτω από τη γη ή την αποκλίνουσα ηλεκτρική αντίσταση διαφορετικών υλικών του εδάφους).

Φωτογραφία 4: Μελέτη πεδίου, Τύνιδα, Αιγαίνη (Πνευματικά δικαιώματα: Alison Gascoigne)

7. Για περαιτέρω μελέτη του συγκεκριμένου θέματος, βλ. Renfrew, C. and P. G. Bahn (2008). *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. New York: Thames and Hudson; Renfrew, C. and P. G. Bahn (2001). *Αρχαιολογία: Θεωρίες, Μεθοδολογία και Πρακτικές Εφαρμογές*, Ιουλία Καραλή-Γιαννακοπούλου (μτφρ.). Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα; Bahn, P.G. (2001). *The Penguin Archaeology Guide* (Penguin Reference Books). London: Penguin Books (Non-Classics);

- **Μελέτη αεροφωτογραφιών** (στις οποίες αρχαιολογικά στοιχεία κάτω από τη γη μπορούν να αναδειχθούν ως διαφορές στην επιφάνεια της γης, όπως μικρές αλλαγές στην τοπογραφία ή στην καλλιέργεια σοδειών ή στη δημιουργία παγετού). Αυτά τα είδη έρευνας, εάν πραγματοποιηθούν σε αρκετά μεγάλη κλίμακα, μπορούν να μας δώσουν μια ιδέα του χωροταξικού σχεδίου μιας πόλης, της παρουσίας ενός χαρακτηριστικού, όπως ενός τύμβου, ή της διανομής οικισμών σε μια περιοχή, όπως μιας κοιλάδας με ποτάμι. Σε πολλές περιπτώσεις, αυτό είναι που επιθυμούμε να ανακαλύψουμε και αυτό σηματοδοτεί και το σημείο ολοκλήρωσης του έργου. Σε άλλες περιπτώσεις, η εξερεύνηση μπορεί να οδηγήσει στον προσδιορισμό του ακριβούς μέρους όπου πρέπει να γίνει η ανασκαφή.

2. Ανασκαφή

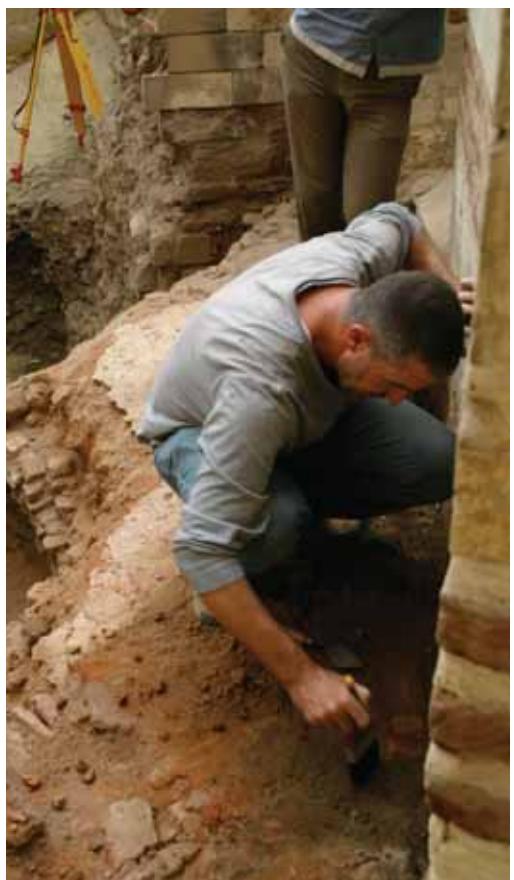
Η ανασκαφή αποτελεί ένα πολυδάπανο γεγονός, ενώ η διαδικασία ανασκαφής συνιστά μια καταστροφή - η σταδιακή αποφλοίωση κοιτασμάτων, στοιχείων και αντικειμένων από έναν χώρο, στο τέλος των καθιστά άγονο. Οφείλουμε να δικαιολογήσουμε το κόστος και την καταστροφή, προτού προχωρήσουμε στην πραγματοποίηση μιας ανασκαφής.

Η ανασκαφή περιλαμβάνει την αφαίρεση αρχαίων ιζημάτων (λ.χ. επίπεδα δαπέδων, χωματερές, τείχη, τάφοι, αντικείμενα κτλ.) με αντίθετη σειρά από αυτή στην οποία εναποτέθηκαν. Με άλλα λόγια, ανασκάπτουμε πρώτα τα πιο πρόσφατα αντικείμενα και σιγά σιγά προχωράμε στα πιο παλιά. Καθώς το κάνουμε αυτό, πρέπει να καταγράφουμε επικριβώς τη φύση των ευρημάτων μας και το σημείο όπου τα βρήκαμε. Αυτό γίνεται με λέξεις, χρησιμοποιώντας φύλλα καταγραφής ή γραφικά, χρησιμοποιώντας σχέδια, χάρτες και σχέδια τομής.

Καθώς ανασκάπτουμε, εντοπίζουμε αντικείμενα που άφησαν άνθρωποι στην αρχαιότητα, όταν χρησιμοποιούσαν ή εγκατέλειπαν τον χώρο. Τα αντικείμενα αυτά πρέπει να καθαριστούν, να αριθμηθούν, να σχεδιαστούν, να περιγραφούν και να φυλαχτούν μέχρι να τύχουν ερμηνείας από ειδικούς.

Το τι θα βρούμε εξαρτάται από τον χώρο στον οποίο γίνεται η ανασκαφή. Για παράδειγμα, από έναν χώρο φάρμας είναι πιθανόν να ανασκαφούν αποθηκευτικά αγγεία, γεωργικός εξοπλισμός, οργανικά απομεινάρια από επεξεργασία τροφίμων κτλ. Εξαρτάται, επίσης, από ποιο υλικό ήταν αρχικά κατασκευασμένα τα αντικείμενα, πώς ήταν το περιβάλλον στο οποίο ήταν θαμμένα και τι συνέβηκε στον χώρο, αφότου εναποτέθηκε το αντικείμενο.

Για παράδειγμα, ο υματισμός σπάνια διασώζεται, καθότι το υλικό κατασκευής του σαπίζει γρήγορα στα πλείστα περιβάλλοντα. Συχνά, μόνο κοιμάτια αντικειμένων διασώζονται - όπως η μεταλλική λεπίδα ενός μαχαιριού, και όχι η ξύλινη λαβή του. Οι σπόροι και τα απομεινάρια τροφών μπορούν να διασωθούν, εάν έχουν καεί μετά την εναπόθεσή τους - ίσως εάν πετάχτηκαν στη φωτιά μαγειρέματος στο τέλος ενός γεύματος.

Φωτογραφία 5: Ανασκαφές Ρωμαϊκού Καμνιού Κεραμικών, Κάιρο, Αίγυπτος (Πνευματικά δικαιώματα Alsion Gascoigne)

3. Ερμηνεία

Το πιο σημαντικό μέρος της αρχαιολογικής διαδικασίας είναι η ερμηνεία των ευρημάτων. Συχνά ξεκινάμε με την προσπάθεια να αποδώσουμε χρονολογία στα αντικείμενα, καθώς αυτό μας βοηθά να χρονολογήσουμε τα επίπεδα ή τα κτήρια στα οποία βρέθηκαν. Μερικές φορές, μπορούμε να αποδώσουμε ακριβή ημερομηνία σε ένα αντικείμενο (δηλαδή ανάλογα με τις περιστάσεις, χρόνο, δεκαετία, αιώνα ή χιλιετία). Πολλές φορές, του αποδίδουμε μια σχετική χρονολογία (δηλαδή πιστεύουμε ότι προέρχεται από την περίοδο πιον ή μετά από μια συγκεκριμένη ημερομηνία).

Υπάρχουν αρκετές τεχνικές που χρησιμοποιούνται για τη χρονολόγηση αντικειμένων, συμπεριλαμβανομένων: της θερμοφωταύγειας (*thermoluminescence*) για τα κεραμικά (όπου τα κεραμικά ζεσταίνονται και η ποσότητα φωτός που εκπέμπουν αποτελεί ένδειξη για το πότε πυροδοτήθηκαν), της δενδροχρονολόγησης (*dendrochronology*) για το ξύλο (ξύλινοι δακτύλιοι αρχαίας ξυλείας συγκρίνονται και αντιστοιχούνται με δακτυλίους ξυλείας γνωστής χρονολογίας), της ραδιοχρονολόγησης (*radiocarbon dating*), κατά την οποία υπολογίζεται το περιεχόμενο της οργανικής ουσίας σε άνθρακα-14, αποκτώντας έναν σταθερό ρυθμό απόσβεσης άνθρακα-14 με το πέρασμα του χρόνου. Πιο συχνά, χρησιμοποιείται η τυπολογία για τη χρονολόγηση τεχνουργημάτων (δηλαδή ο διαχωρισμός των αντικειμένων σε ομάδες, σύμφωνα με τα επίσημα χαρακτηριστικά και τη χρονολογική τους ταξινόμηση).

Η ανάλυση των ανθρώπινων σκελετών (εάν έχουν διασωθεί - τα οστά δεν διασώζονται συνήθως σε όξινα εδάφη) μπορεί να μας πληροφορήσει για αρχαίες συνήθειες διατροφής και θέματα υγείας, ενώ από τα οστά των ζώων μπορούμε να πληροφορηθούμε για αρχαίες γεωργικές πρακτικές και την οικονομία. Τ' απομεινάρια της παλαιοπανίδας⁸ μπορούν να μας πληροφορήσουν για αρχαία περιβάλλοντα. Περνάμε, επίσης, πολύ χρόνο συγκρίνοντας τα ευρήματά μας με τα αποτελέσματα παλαιότερων ανασκαφών, έτσι ώστε να θέσουμε τα δικά μας ευρήματα στο σωστό συγκείμενο.

Τέλος, εισηγούμαστε σημασίες και ερμηνείες για τα ευρήματά μας. Προσπαθούμε να κατανοήσουμε τι σήμαιναν αντικείμενα, κτήρια, υλικά και χώροι σύμφωνα με το αρχαίο περιβάλλον στο οποίο βρέθηκαν.

4. Διάχυση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Παρουσιάζουμε τα πορίσματά μας με δύο κύριους τρόπους: ο πρώτος αφορά τις εκδόσεις, όπως σε μια έκθεση του αρχαιολογικού χώρου ή ένα αναλυτικό βιβλίο και ο δεύτερος αφορά τις μουσειακές εκθέσεις. Τα πλείστα αντικείμενα που βρίσκουμε καταλήγουν σε αποθήκες μουσείων. Μόνο μερικά καταλήγουν σε μουσειακές βιτρίνες! Οι μουσειακές εκθέσεις ήταν παλαιότερα γεμάτες από αντικείμενα με παρόμοια τυπολογία. Τώρα, τα μουσεία επιδιώκουν να ενσωματώσουν τις ιστορίες λίγων επιλεγμένων αντικειμένων στις εκθέσεις που παρουσιάζουν στο κοινό, συνήθως βάσει των ερμηνειών των ανθρώπων που τα ανέσκαψαν.

Φωτογραφία 6: Επισκόπηση μουσειακών εκδόσεων (Πνευματικά δικαιώματα ΟΙΔΕ & ΚΚΜΕΚ).

8. Πανίδα είναι το σύνολο του ζωικού βασιλείου σε μια συγκεκριμένη περιοχή ή περίοδο. Η παλαιοπανίδα αναφέρεται στα αρχαία απομεινάρια.

Σημαντικές σημειώσεις:

- Οι χώροι αρχαιολογικής ανασκαφής έμμεσα καθορίζονται πολλές φορές από πολεοδόμους και εργολήπτες, καθώς με την πάροδο του χρόνου πολλοί αρχαίοι χώροι έχουν καλυφθεί μόνιμα από σύγχρονες πόλεις και άλλες ανθρώπινες κατασκευές.
- Όσα ανακαλύπτουν οι αρχαιολόγοι σε χώρους ανασκαφής αποτελούν μονάχα ένα δείγμα των δραστηριοτήτων που συνέβησαν παλαιότερα. Πολλά από τα αρχικά τεκμήρια έχουν χαθεί.
- Η διεξαγωγή μιας αρχαιολογικής ανασκαφής είναι πολυδάπανη και καταστροφική.
- Πριν από την ανασκαφή, οι αρχαιολόγοι δεν μπορούν ποτέ να είναι σίγουροι για την ποσότητα και ποιότητα των αρχαιολογικών ευρημάτων που θα βρουν.
- Η αφαίρεση ενός αντικειμένου από το έδαφος είναι μια δύσκολη διαδικασία που αποτελεί πρόκληση. Το πόσες πληροφορίες θα πάρουμε από μια ανασκαφή, εξαρτάται σε κάποιον βαθμό από τους στόχους και τις ικανότητες αυτών που πραγματοποιούν την ανασκαφή!
- Δεν μπορούμε να ανακαλύψουμε τα πάντα για την αρχαιότητα - ακόμα και με τα καλύτερα εργαλεία και τους καλύτερους πόρους, αρχαιολόγους και υποστηρικτικά συστήματα, πολλά τεκμήρια θα παραμείνουν χαμένα για πάντα.

4. Τα τεχνουργήματα και η συμβολή τους στην ιστορική σκέψη

Πώς οι αρχαιολόγοι μαθαίνουν για τις ζωές των αρχαίων ανθρώπων;

Καθώς τα παιδιά μαθαίνουν για τις αρχαίες κοινωνίες, πρέπει να ενημερωθούν για μερικούς από τους τρόπους με τους οποίους οι αρχαιολόγοι μαθαίνουν για τις ζωές των αρχαίων ανθρώπων (π.χ. μέσω της προσεκτικής εξέτασης των τεχνουργημάτων). Τα παιδιά μπορούν να επισκεφτούν μια αρχαιολογική ανασκαφή, εάν έχουν ανακαλυφθεί κατάλοιπα σε κοντινό χώρο ή μπορείτε να προσκαλέσετε αρχαιολόγους να έρθουν να μιλήσουν για τον τρόπο εργασίας τους.

Χρησιμοποιώντας τα τεχνουργήματα για την ανάπτυξη ιστορικών γνώσεων και ιστορικής σκέψης

Εάν χρησιμοποιηθούν στο περιβάλλον μιας τάξης από τα πρώτα χρόνια, τα ιστορικά τεχνουργήματα, θα συμβάλουν:

- στις ουσιαστικές γνώσεις και στην κατανόησή τους από τους μαθητές και τις μαθήτριες
- στην κατανόηση ενός κεντρικού τεκμηρίου (έννοια δευτέρου επιπέδου). Χωρίς να γνωρίζουν κάποιου είδος «τεκμήρια» και τον τρόπο με τον οποίο συντάσσεται μέσω της διερεύνησης πηγών, τα παιδιά δεν μπορούν να κατανοήσουν πώς λειτουργεί η επιστήμη της Ιστορίας.

Επίσης, η πρακτική φύση της εργασίας με τεχνουργήματα τούς προσδίδει ξεχωριστή αξία στη στήριξη της μαθησιακής διαδικασίας. Οι μαθητές και οι μαθήτριες είναι αναγκαίο να αποκτήσουν δεξιότητες διερεύνησης και ανάλυσης, διατύπωσης και δοκιμής θεωριών. Είναι σημαντικό ο/η εκπαιδευτικός να συνεχίζει να ελέγχει ότι τέτοιες δραστηριότητες βοηθούν στη δημιουργία μιας ενδυναμωμένης έννοιας ιστορικών τεκμηρίων (βλ. μοντέλο προόδου στη σ. 18).

Ο ιδιαίτερος ρόλος των τεχνουργημάτων για τη δημιουργία τόσο ουσιαστικών γνώσεων όσο και εννοιολογικής κατανόησης για τους μαθητές και τις μαθήτριες, μπορεί να αναλυθεί περαιτέρω σε πέντε βασικούς άξονες αιτιολόγησης της ενσωμάτωσής τους στη διδασκαλία. Οι άξονες αυτοί αφορούν ιστορικά και παιδαγωγικά ζητήματα:⁹

Πρώτον, ο χειρισμός και η διερεύνηση ιστορικών τεχνουργημάτων είναι έννοιες που βασίζονται από τη φύση τους σε δραστηριότητες και ως τέτοιες μπορεί να έχουν ισχυρή επίδραση στη διδασκαλία και στη μάθηση της Ιστορίας. Δεύτερον, τα παιδιά τα οποία αντιμετωπίζουν αναγνωστικές ή άλλες μαθησιακές δυσκολίες μπορούν να είναι το ίδιο αποτελεσματικά με τους συμμαθητές τους στην ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων από τα τεκμήρια των τεχνουργημάτων. Τρίτον, η χρήση τεχνουργημάτων ως ιστορικών τεκμηρίων συμβάλλει σημαντικά στην επίτευξη ευρείας και ισορροπημένης κατανόησης της Ιστορίας. Κατάλοιπα γραφής υπάρχουν για ένα σχετικά μικρό κομμάτι της ανθρώπινης Ιστορίας (ακόμα και όταν χρησιμοποιείτο η γραφή, έτεινε να προέρχεται από τους πλούσιους, ισχυρούς και μορφωμένους). Αντίθετα, τα αντικείμενα χρησιμοποιούνταν και ανήκαν σε όλες τις τάξεις των ανθρώπων, όλων των ηλικιών και φύλων.

Φωτογραφία 15: Πήλινο αγαλματίδιο σε αναπαράσταση ταύρου, Αγία Ειρήνη. (Πνευματικά δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο)

9. National Council for Curriculum and Assessment (NCCA), Ireland, History Teacher's Guidelines, Approaches and methodologies, Using artefacts. Ιστοσελίδα: http://www.curriculumonline.ie/en/Primary_School_Curriculum/Social_Environmental_and_Scientific_Education_SESE_/History/History_Teacher_Guidelines/Approaches_and_methodologies/Using_artefacts/

Τέταρτον, η εξέταση των τεχνουργημάτων βοηθά τους μαθητές και τις μαθήτριες να εκτιμήσουν την επινοητικότητα των ανθρώπων της αρχαιότητας. Με τις διαθέσιμες τεχνολογίες σήμερα να ποικίλουν σε μεγαλύτερο βαθμό και να παρουσιάζουν περισσότερη πολυπλοκότητα, οι συσκευές, τα εργαλεία και τα αντικείμενα που κατασκευάζουμε και χρησιμοποιούμε, φαντάζουν πολύ «καλύτερα» από εκείνα που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι στο παρελθόν. Εξετάζοντας ιστορικά τεχνουργήματα, τα παιδιά μπορούν να εκτιμήσουν το γεγονός, ότι οι άνθρωποι της αρχαιότητας υπήρξαν εξίσου δημιουργικοί στην επίλυση πρακτικών προβλημάτων, δεδομένου των περιορισμών της διαθέσιμης τεχνολογίας. Πέμπτον, τα τεχνουργήματα παρέχουν ιδιαίτερα πολύτιμες ευκαιρίες για την εξέταση περιπτώσεων αιτίας, αποτελέσματος, αλλαγής και συνέχειας. Συχνά αντικαθεφτίζουν τις ανάγκες, τις συνθήκες ζωής ή τεχνολογίες των χρηστών τους, ενώ παράλληλα μέσα από αυτά μπορεί κανείς να εντοπίσει την εξέλιξη σχετικών αντικειμένων με την πάροδο του χρόνου (όπως οι λάμπες και τα φώτα διαμέσου των αιώνων).

5. Μοντέλο προόδου για τεκμήρια, με ιδιαίτερη αναφορά στη μελέτη των τεχνουργημάτων

Παρόλο που αυτό το μοντέλο προόδου βασίζεται στη χρήση των τεκμηρίων και στον τρόπο με τον οποίο σχετίζεται συγκεκριμένα με τα τεχνουργήματα, θεμελιώνεται στην καλή πρακτική του θέματος με την ευρύτερη έννοια. Το να μαθαίνουμε να κατανοούμε τη φύση των τεκμηρίων αποτελεί ζωτικό μέρος του ταξιδιού που καλούνται να πραγματοποιήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες μας. Ένα ταξίδι, στην πορεία του οποίου οι εκπαιδευτικοί Ιστορίας στηρίζουν τα παιδιά να πραγματώσουν τη μετάβαση από τη θεώρηση της ιστορικής γνώσης ως βέβαιης και οικουμενικής προς την κατανόηση της ιστορικής γνώσης ως αβέβαιης και υποκείμενης σε συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Επίσης, η ιστορική γνώση επηρεάζεται σημαντικά από τις επιλογές που γίνονται (π.χ. χρηματοδότηση, χρονοδιάγραμμα, ηγεσία κτλ.) και καθοδηγείται από τον σκοπό για τον οποίο αναζητείται.

Αυτό είναι ένα μοντέλο προόδου βασισμένο στην έρευνα που αναπτύχθηκε από τους Lee και Shemilt (2003).¹⁰ Είναι μια μέθοδος σύλληψης του τρόπου με τον οποίο κάποιες πτυχές των ιδεών των παιδιών και των νέων ανθρώπων για τα τεκμήρια, μπορούν σταδιακά να μεταβληθούν και να καταστούν πιο ισχυρές, έτσι ώστε να τους βοηθήσουν να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο οικοδομείται η ιστορική γνώση και τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν και οι ίδιοι να εργαστούν με πηγές. Σημειώνεται, ότι το μοντέλο των Lee και Shemilt δεν αποσκοπεί στο να εξαντλήσει ερμηνευτικά το θέμα. Επεξηγεί απλώς τις αλλαγές που έχουν παρατηρηθεί στις ιδέες των παιδιών, ειδικότερα σε σχέση με τον τρόπο που αξιολογούν τις πηγές.

Παρατηρήστε ότι το μοντέλο προόδου μάς υπενθυμίζει επανειλημμένα να αναλογιζόμαστε προσεκτικά και ανοικτόμαλα για το τι συνιστά ένα τεκμήριο ως τέτοιο. Τα τεκμήρια δεν είναι πράγματα· δεν υπάρχουν ήδη σε έγγραφα ή στο έδαφος. Πρόκειται για μια αφηρημένη έννοια. Αποκτούν υπόσταση μόνο όταν οι ιστορικοί ή οι αρχαιολόγοι - ή όντως οι νεαροί μαθητές και μαθήτριες Ιστορίας - θέτουν ερωτήσεις για τις πηγές. Η απόδειξη πρέπει να συγκροτηθεί. Ο ιστορικός ερευνητής επιχειρηματολογεί με τεκμήρια για μια έρευνα.

Το πιο κάτω μοντέλο προόδου συνιστά έναν οδηγό για το είδος κατανόησης στην κατεύθυνση της οποίας εμείς, ως εκπαιδευτικοί, μπορούμε να καθοδηγήσουμε τους μαθητές και τις μαθήτριες μας. Σίγουρα δεν αποτελεί ένα σχέδιο βαθμολογίας ούτε πρέπει να χρησιμοποιηθεί ως μοντέλο για συγκεκριμένες ασκήσεις ή δραστηριότητες. Αντίθετα, πρέπει να υποστηρίζει γενικά κάθε είδους διδασκαλία. Τα υψηλότερα επίπεδα είναι φιλόδοξα για μαθητές και μαθήτριες στην πρώην εφηβεία τους (δηλαδή στις πρώτες τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης). Η διδασκαλία που ωθεί τα παιδιά να σκέφτονται σύμφωνα με το Επίπεδο 3 ή 4, κάτι που προϊδεάζει για την περαιτέρω πρόοδο προς τα Επίπεδα 5 και 6, μπορεί να εκληφθεί πολύ επιτυχής. Το μοντέλο σίγουρα δεν είναι απόλυτο και πρέπει να αντιμετωπίζεται, σύμφωνα με τον τίτλο του άρθρου στο οποίο βασίζεται, ως μια σκάλα και όχι ως ένα κλουμβί.¹¹

Το μοντέλο των Lee και Shemilt αφορούσε περισσότερο «αρχεία» παρά «αρχαία κατάλοιπα».¹² Η δεύτερη στήλη, επομένως, είναι μια προσπάθεια να υπερβούμε το μοντέλο όπως καθορίζεται στο άρθρο τους, εκθέτοντας κάποιες από τις πιθανές επιπτώσεις που πηγάζουν από τη χρήση ενός τέτοιου προτύπου, και έχοντας συγκεκριμένα υπόψη τα τεχνουργήματα. Κάτι τέτοιο πρέπει να αντιμετωπίζεται προσεκτικά και ως βάση για διάλογο και σκέψη από εκπαιδευτικούς ή πιθανώς ως σημείο έναρξης για την προσωπική έρευνα των εκπαιδευτικών για τα αποτελέσματα της διδασκαλίας τους. Δεν πρόκειται για ένα αυστηρό ή χωρίς περιθώρια για αλλαγές μοντέλο. Η έρευνα για τις ιδέες των παιδιών είναι σχετικά καινούρια και τα μοντέλα είναι ακόμη υπό ανάπτυξη.

10. Lee, P. and D. Shemilt (2003). *A scaffold, not a cage: progression and progression models in history*. *Teaching History* 113, 13-23.

11. Lee & Shemilt, 2003, ό. π.

12. Shemilt, D. (1987) Adolescent ideas about evidence and methodology in history. In C. Portal, (ed) *The History Curriculum for Teachers*, Lewes: The Falmer Press: 39-61

Επίπεδο	Γενικό μοντέλο προόδου για τεκμήρια ¹³	Μοντέλο προόδου με συγκεκριμένη αναφορά στα τεχνουργήματα
Επίπεδο 1, Εικόνες από το παρελθόν	Οι μαθητές και οι μαθήτριες διαχειρίζονται πιθανά τεκμήρια ως το μέσο που παρέχει άμεση πρόσβαση στο παρελθόν. Δεν προκύπτουν ερωτήσεις σχετικά με τη βάση των δηλώσεων για το παρελθόν. Οι ιστορίες είναι απλά ιστορίες.	Τα παιδιά είναι πιθανόν να σκεφτούν ότι οι πηγές δείχνουν «κομμάτια» του παρελθόντος και διαφορετικές πηγές επιδεικνύουν διαφορετικά «κομμάτια». Οι πηγές μοιάζουν να μας επιτρέπουν να δούμε, σαν μέσα από χαραμάδες ενός τοίχου που διαχωρίζει το παρόν με το παρελθόν! Όλες λοιπόν οι υποθέσεις για ένα τεχνούργημα θα έχουν την ίδια αξία. Το ζήτημα για την πραγματικότητα ή τη μη πραγματικότητα ως προς το τι δείχνουν τα τεχνουργήματα για το παρελθόν είναι το ίδιο σχετικό με την αλήθεια ή το ψέμα μιας άμεσης εμπειρίας στο παρόν. Οι μαθητές και οι μαθήτριες πιθανόν να χρησιμοποιήσουν ελάχιστα τις συγκείμενες πληροφορίες σε ανακοινώσεις ή καταλόγους μουσείων και θα αντιμετωπίσουν τα τεχνουργήματα ως κάτι που θα βλέπαμε στο παρελθόν.
Επίπεδο 2, Πληροφο- ρίες	Το παρελθόν αντιμετωπίζεται ως κάτι παγιωμένο και γνωστό από κάποιον ειδικό. Οι μαθητές και οι μαθήτριες διαχειρίζονται πιθανά τεκμήρια ως πληροφορίες. Οι πληροφορίες αυτές είναι μέρος μιας δεδομένης ιστορίας που κάποιος συνήθως γνωρίζει, ο/η εκπαιδευτικός. Τα παιδιά αντιμετωπίζουν την ιστορία ως ένα παζλ και τα τεκμήρια ως κομμάτια του παζλ. Το μόνο ερώτημα που εγείρεται είναι κατά πόσο ταιριάζουν (δηλαδή είναι αληθή) ή δεν ταιριάζουν (δηλαδή δεν είναι αληθή). Τα παιδιά, με δηλώσεις που τους έχουν διοθεί για να εξετάσουν τα τεκμήρια, αντιστοιχίζουν τις πληροφορίες ή μετρούν τις πηγές για να επιλύσουν το πρόβλημα. Εγείρονται ερωτήματα για το αν οι πληροφορίες είναι σωστές ή λανθασμένες, ωστόσο δεν έχουν καμία αίσθηση για τη μέθοδο που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν για να απαντήσουν τέτοια ερωτήματα.	Οι άνθρωποι της αρχαιότητας διέθεταν τεχνουργήματα. Οι υποθέσεις για τα τεχνουργήματα έχουν διαφορετική βαρύτητα. Είναι καθήκον του/της ιστορικού να αναζητήσει την ορθότερη υπόθεση (δηλαδή αυτή που προσεγγίζει περισσότερο την πραγματικότητα). Η μεγάλη αλλαγή και πρόοδος στο Επίπεδο 2 είναι ότι υποθέτουμε ότι οι πηγές περιέχουν πληροφορίες για το παρελθόν, σε αντίθεση με την αντίληψη ότι αποτελούν ένα παράθυρο απ' όπου μπορούμε να δούμε το παρελθόν. Ενώ οι πληροφορίες αυτές είναι ρητές σε αρχειακές πηγές, οι πληροφορίες που παρέχουν οι «απολιθωμένες» πηγές (π.χ. τεχνουργήματα) παρέχονται σε ενημερωτικά φυλλάδια ή σε σημειώσεις εκθέσεων. Οι μαθητές και οι μαθήτριες του Επιπέδου 2 δεν αμφισβητούν το γεγονός ότι μια «απολιθωμένη» πηγή μάς παρέχει αυτές τις πληροφορίες. Υποθέτουν ότι τα τεχνουργήματα, όπως τα αρχεία, δίνουν από μόνα τους πληροφορίες για τον εαυτό τους. Ωστόσο, όντως τώρα υποθέτουν ότι οι πληροφορίες μπορεί να είναι είτε αληθείς είτε ψευδείς. Παράλληλα, χωρίς κάποια μεθοδολογία που να προσδιορίζει κατά πόσο οι πηγές «λένε τα γεγονότα όπως συνέβησαν», τους είναι εύκολο να απορρίψουν πληροφορίες που συγκρούονται με αυτό που πιστεύουν ότι ήδη γνωρίζουν ή που επιθυμούν να πιστέψουν.

13. Shemilt, D. (1987) Adolescent ideas about evidence and methodology in history. In C. Portal, (ed.) *The History Curriculum for Teachers*, Lewes: The Falmer Press: 39-61.

Επίπεδο	Γενικό μοντέλο προόδου για τεκμήρια	Μοντέλο προόδου με συγκεκριμένη αναφορά στα τεχνουργήματα
Επίπεδο 3, Μαρτυρία	<p>Οι μαθητές και οι μαθήτριες σε αυτό το επίπεδο εκλαμβάνουν ως λογικές τις ερωτήσεις γύρω από το «πώς γνωρίζουμε για το παρελθόν»: αρχίζουν να κατανοούν ότι η Ιστορία έχει μια μεθοδολογία για την εξέταση μαρτυριών για το παρελθόν. Το παρελθόν, συνήθως, καταγράφεται από ανθρώπους που έζησαν στην προκειμένη περίοδο. Παρομοίως σήμερα, οι αυτόπτες μάρτυρες καθίστανται χρήσιμοι ή όχι σε σχέση με αυτό που περιγράφουν. Το βασικό σημείο το οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες τείνουν να αναγνωρίζουν ως σημαντικό είναι η έννοια της «αυτοπρόσωπης παρουσίας», η σημασία δηλαδή του να βιώνει κανείς ιδίοις όμμασι τα γεγονότα ή τις συνθήκες. Οι άνθρωποι που βρίσκονταν εκεί θα γνωρίζουν καλύτερα για το τι συνέβηκε, ενώ εκείνοι που δεν βρίσκονταν εκεί δεν θα γνωρίζουν εξίσου καλά τα περιστατικά. Ενδείξεις προκατάληψης, υπερβολής και απώλειας πληροφοριών κατά τη μετάδοσή τους συμπληρώνουν την απλή τομή ανάμεσα στην αλήθεια και το ψέμα.</p>	<p>Οι υποθέσεις που γίνονται για τα τεχνουργήματα έχουν αξία, καθότι το τεχνουργήμα ήταν παρόν στην περίοδο που μελετάται. Θεωρείται ότι οι υποθέσεις αυτές διαθέτουν κάποια ακρίβεια.</p> <p>Αντίθετα με τα «αρχεία», με τις «απολιθωμένες» πηγές, η κατανόηση των μαθητών και μαθητριών για μεθοδολογικά ζητήματα μπορεί να είναι σε αυτό το στάδιο αγχώδης και περίπλοκη. Για παράδειγμα, τα παιδιά του Επιπέδου 3 συχνά αντιμετωπίζουν θέματα αυθεντικότητας σαν να πρόκειται για θέματα αξιοπιστίας.</p>
Επίπεδο 4, Ψαλίδι και κολλητική ταινία	<p>Το παρελθόν μπορεί να διερευνηθεί ακόμα και όταν δεν μας έχει αναφέρει κανένας τι συνέβηκε με ειλικρίνεια και ακρίβεια. Μπορούμε να «κτίσουμε» τη γνώση για το παρελθόν, συνδυάζοντας τα καλύτερα (αληθή) κομμάτια διαφορετικών πηγών με τεκμήρια.</p>	<p>Οι μαθητές και οι μάθητριες συνεχίζουν να επικεντρώνονται στο αν οι πληροφορίες που δίνουν ή που περιέχουν οι πηγές είναι αληθείς ή ψευδείς, ωστόσο υπάρχει πρόοδος στη μεθοδολογία: τα τεχνουργήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν μαζί με τα τεκμήρια που εντοπίζονται σε άλλες πηγές, για να δημιουργηθεί μια εικόνα για το παρελθόν. Ωστόσο, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του παζλ, οι μαθητές θα αναλογιστούν συχνά ότι τα σημεία όπου συμφωνούν δύο πηγές μεταξύ τους ή η απουσία ξεκάθαρης διαφωνίας ανάμεσά τους, θα αποδείξουν την αλήθεια για κάποιο θέμα ή κάποια πληροφορία. Όταν καταγραφεί διαφωνία σε ένα ζεύγος πηγών, κάποια παιδιά συμπεραίνουν ότι οι πληροφορίες είναι και από τις δύο πηγές ψευδείς, ενώ άλλα πιστεύουν ότι μπορούν να αποδεχτούν οποιαδήποτε πηγή δίνει πληροφορίες που αντιστοιχούν με προηγούμενες απόψεις ή διαισθήσεις.</p>

Επίπεδο	Γενικό μοντέλο προόδου για τεκμήρια	Μοντέλο προόδου με συγκεκριμένη αναφορά στα τεχνουργήματα
Επίπεδο 5, Απομονωμένα τεκμήρια	<p>Σε αυτό το επίπεδο οι μαθητές και οι μαθήτριες κατανοούν ότι οι δηλώσεις για το παρελθόν πρέπει να πηγάζουν από πηγές με τεκμήρια. Οι πηγές πρέπει να διερευνώνται. Πολύ περισσότερο μπορούμε να θέσουμε ερωτήματα για πηγές, τα οποία δεν ήταν προγραμματισμένο να απαντηθούν, έτσι ώστε τα τεκμήρια να φέρουν ερωτήματα για τα οποία δεν θα μπορούσαν να αποτελούν μαρτυρία. Η αξιοπιστία δεν αποτελεί σταθερό χαρακτηριστικό μιας πηγής και το βάρος που μπορούμε να προσδώσουμε σε οποιαδήποτε απόδειξη εξαρτάται από τα ερωτήματα που θέτουμε σ' αυτή.</p>	<p>Η βασική πρόοδος στο Επίπεδο 5 είναι ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες εκτιμούν ότι οι πηγές (τόσο οι αρχειακές όσο και αυτές υπό μορφή καταλοίπων) χρησιμοποιούνται ως πηγές τεκμηρίων και όχι πληροφοριών. Τα συμπεράσματα από πηγές τεκμηρίων είναι τώρα ξεκάθαρα και τα παιδιά αρχίζουν να επεξεργάζονται τη διάκριση ανάμεσα σε έγκυρα και μη συμπεράσματα.</p> <p>Γι' αυτό η εργασία με τεχνουργήματα μπορεί να είναι πολύ χρήσιμη για τη μετάβαση των παιδιών σε αυτό το επίπεδο. Πρώτον, τα τεχνουργήματα δεν μεταδίδουν πληροφορίες μέσω των ιδιών ή για τα ίδια. Δεύτερον, απαιτούν τεκμηρίωση (κάτι που επιτυγχάνεται μέσω της διερεύνησης), εάν πρόκειται να καταλήξουμε σε οποιαδήποτε συμπεράσματα.</p>
Επίπεδο 6, Τεκμήρια σε συγκεκριμένο συγκείμενο	<p>Μια πηγή αποδίδει τεκμήρια μόνο όταν εξετάζεται μέσα στο ιστορικό συγκείμενο στο οποίο ανήκει: πρέπει να γνωρίζουμε τι σήμαινε μια πηγή για εκείνους από τους οποίους και για τους οποίους παρήχθηκε. Πρέπει να κατανοήσουμε τους ανθρώπους που δημιούργησαν τα τεκμήρια, για να κατανοήσουμε τα τεκμήρια. Για να αναλάβουμε αυτή τη διαδικασία, πρέπει να αποδεχτούμε την επίπονη ιστορική εργασία ως μια αναμενόμενη και δεδομένη διερευνητική συνθήκη. Με την πάροδο του χρόνου, οι ελαττωματικές υποθέσεις για τη φύση των τεκμηρίων και των δημιουργών τους δυνατόν να καταστούν λιγότερο ελαττωματικές.</p>	<p>Τόσο το τεχνούργημα όσο και ο δημιουργός κατέχουν εξίσου σημαντική θέση στις μελέτες μας. Το τεχνούργημα μπορεί να μας δώσει πληροφορίες για τον δημιουργό και η κατανόηση του πολιτισμού του δημιουργού μπορεί να μας αποκαλύψει περισσότερα για το τεχνούργημα. Η εξέταση αυτής της αμοιβαίας σχέσης μάς βοηθά να «κτίσουμε» μια εικόνα για το παρελθόν.</p> <p>Μια βασική υπόθεση που υπάρχει στο υπόστρωμα της σκέψης για το Επίπεδο 6, είναι ότι μπορούμε να ξεκινήσουμε μόνο να εξηγούμε πώς γνωρίζουμε για το παρελθόν, υποθέτοντας ότι γνωρίζουμε ήδη πολλά για αυτό. Με άλλα λόγια, για να κατανοήσουμε τις πηγές, πρέπει να τις εξετάσουμε μέσα σε ένα πλαίσιο γνώσεων που σταθεροποιεί τη χρονική προέλευσή τους και την πολιτιστική πτυχή της ζωής τους.</p>

6. Σχέδια μαθημάτων: Τι μας λένε τα αντικείμενα για τους ανθρώπους της αρχαιότητας;

Εισαγωγή:

Οι δραστηριότητες που περιγράφονται σε αυτά τα σχέδια μαθημάτων προορίζονται για χρήση από μαθητές και μαθήτριες ηλικίας 12-15 χρονών ή από παιδιά μικρότερης ηλικίας που αρχίζουν να συνειδητοποιούν τον ρόλο των ιστορικών αποδείξεων και αρχίζουν να σκέφτονται διάφορους τρόπους με τους οποίους τα τεχνουργήματα μπορούν να αποτελέσουν μέρος μιας ιστορικής διερεύνησης. Δεν δίνεται χρονικό πλαίσιο για τις διάφορες δραστηριότητες, έτσι ώστε να μπορείτε να προσαρμόσετε τα σχέδια ανάλογα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών και των μαθητριών σας.

Σχέδιο Μαθήματος 1: Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν,¹⁴

Ερώτημα - κλειδί:

- Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν;

Μαθησιακοί στόχοι:

Με το πέρας του μαθήματος, οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να:

- ονομάζουν ένα εύρος πηγών από τις οποίες δυνατόν να μπορούμε να αντλήσουμε τεκμήρια για τις ζωές των ανθρώπων της αρχαιότητας
- εντάσσουν αυτές τις πηγές σε ευρύτερες κατηγορίες ειδών πηγών
- αντλούν από τις προσωπικές τους εμπειρίες και τα οικεία τους περιβάλλοντα ως τρόπο σύνθεσης πιθανών πηγών τεκμηρίωσης.

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό:

- Παρουσιάσεις με PowerPoint (Διαφάνειες, βλ. εισηγήσεις στις ακόλουθες σελίδες)
- Τυπωμένο αντίγραφο του Φύλλου Δραστηριότητας 1 σε κόλλα A4 (βλ. πιο κάτω)
- Τυπωμένο αντίγραφο του Φύλλου Δραστηριότητας 2 σε κόλλα A4, με όλες τις επικεφαλίδες και τα παραδείγματα.

Προετοιμασία:

- Να έχετε έτοιμη τη Διαφάνεια 1, στο πρόγραμμα PowerPoint, στην οθόνη προβολής
- Να έχετε αρκετά φωτοαντίγραφα Φύλλου Δραστηριότητας 1 για κάθε 2 μαθητές.

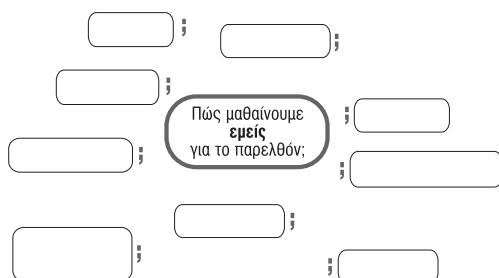
Δραστηριότητα προσανατολισμού

Ρωτήστε τα παιδιά «Πώς γνωρίζουμε για το παρελθόν;» Βοηθήστε τα περιορίζοντας τις ιδέες (π.χ. Πώς γνωρίζουμε ότι ζούσαν άνθρωποι στην Κύπρο χιλιάδες χρόνια πριν; Τι είδους στοιχεία υπάρχουν; Πού μπορούν οι ιστορικοί ή οι αρχαιολόγοι να εντοπίσουν άραγε αυτά τα στοιχεία;). Ξεκαθαρίστε ότι τους ζητάτε να δηλώσουν πιθανές **πηγές** (βλ. Διαφάνεια 3, για να βεβαιωθείτε για το πού κατευθύνεστε) και προσέξτε να μην μπερδέψετε τις πηγές με τα τεκμήρια. Δώστε τους πρώτα μερικά παραδείγματα.

14. Η δραστηριότητα προέρχεται από την ομάδα NGfL Cymru, History Detectives και σχεδιάστηκε από τους Mel Williams και Joanne Griffith - Northop Hall CP School - Flintshire County Council. Ιστοσελίδα: http://www.ngfl-cymru.org.uk/eng/irf10_-_history_detectives.

Δραστηριότητα 1

Δίνεται το παρακάτω Φύλλο Δραστηριότητας στους μαθητές και τις μαθήτριες μας (σε ζευγάρια) και τους ζητείται να συζητήσουν και να καταγράψουν τις δικές τους ιδέες.

Φύλλο Δραστηριότητας 1

Δραστηριότητα 2

Χρησιμοποιώντας τη Διαφάνεια 1, παροτρύνετε τα παιδιά να σκεφτούν τις δικές τους εισηγήσεις, καθώς εσείς κάνετε κλικ στα σχετικά ερωτηματικά πάνω στη διαφάνεια, όσο αυτά εντοπίζουν αντίστοιχες ιδέες (θα χρειαστείτε ένα φωτοαντίγραφο της Διαφάνειας 2 με όλες τις επικεφαλίδες και τα παραδείγματα). Κάθε ερωτηματικό θα αποκαλύπτει μια κατηγορία, μόλις κάνετε πάνω του κλικ. Στην περίπτωση που παρουσιάσουν κάποια δυσκολία στο να προτείνουν εισηγήσεις, παροτρύνετε τα να αναζητήσουν ιδέες από τις καθημερινές τους εμπειρίες και τα οικεία περιβάλλοντά τους.

Διαφάνεια 1

Κάνοντας κλικ στη «φυσαλίδα σκέψης», θα ενθαρρύνετε τους μαθητές και τις μαθήτριες να σκεφτούν για τα παραδείγματα σε κάθε τομέα. Κάνοντας έπειτα κλικ σε κάθε τίτλο θα αποκαλύψετε άλλα παραδείγματα.

Διαφάνεια 2

Μόλις αποκαλυφθεί μια επικεφαλίδα, μπορείτε να ενθαρρύνετε για περισσότερα παραδείγματα σε εκείνη την κατηγορία, προτού προχωρήσετε σε άλλη επικεφαλίδα. Καθώς τα παιδιά θα εξοικειώνονται στην ιδέα των τεκμηρίων, βοηθήστε τα να αναμένουν μελλοντικά μαθήματα στα οποία η ιδέα των «τεκμηρίων» θα είναι πιο ξεκάθαρα αναπτυγμένη.

Μπορείτε να το επιτύχετε αυτό, θέτοντάς τους ερωτήματα όπως,

«Εάν επιθυμείτε να μάθετε για το X, πού θα ψάχνατε; Εάν είχατε μια ερώτηση για το πώς οι άνθρωποι έκαναν το X, πού θα απευθυνόσασταν;»

Με αυτόν τον τρόπο, θα βοηθήσετε τους μαθητές και τις μαθήτριες σας να αρχίσουν να σκέφτονται για την πηγή σαν να είναι ένας χώρος ή ένα πράγμα, αλλά θα πρέπει να θέτουμε ερωτήσεις εάν πρόκειται να τη μετατρέψουμε σε τεκμήριο για κάτι (κάποιον ισχυρισμό ή συμπέρασμα ως απάντηση σε οποιοδήποτε ερώτημα τέθηκε ή οποιοδήποτε πρόβλημα παρουσιάστηκε).

Διαφάνεια 3

Επιπρόσθετη δραστηριότητα

Μπορείτε, επίσης, να επεξηγήσετε τη Διαφάνεια 3 και να σημειώσετε οποιεσδήποτε άλλες ιδέες ή εισηγήσεις που θα σκεφτούν οι μαθητές και οι μαθήτριες σας. Σε κάποιο σημείο θα χρειαστεί να έχετε πραγματικά παραδείγματα εγγράφων ή και τεχνουργημάτων (ή φωτογραφίες τεχνουργημάτων και φωτογραφίες αντικειμένων του περιβάλλοντος χώρου, όπως αυτά που βρίσκουμε σε δρόμους, πάρκα κτλ.) για να αναδείξουν αυτή τη δραστηριότητα και να λειτουργήσουν ως κύριο σημείο για τις σκέψεις των παιδιών, διασφαλίζοντας ότι η εικόνα και η σκέψη που έχουν στο μυαλό συμβαδίζει μ' αυτή του/της εκπαιδευτικού.

Ολομέλεια

Η τελική Διαφάνεια 3 τυπώνεται ως απόδειξη συζήτησης και τοποθετείται στον πίνακα ανακοινώσεων ως σημείο αναφοράς για τα επόμενα μαθήματα. Προτού φύγουν οι μαθητές και οι μαθήτριες, ελέγχετε το επίπεδο κατανόησής τους ονομάζοντας μια κατηγορία και ζητώντας τους να δώσουν παραδείγματα πηγών, ή το αντίστροφο, δίνοντας εσείς παραδείγματα πηγών και ζητώντας τους να ονομάσουν την κατηγορία. Για παράδειγμα, μπορείτε να πείτε:

«Ας σκεφτούμε ξανά τι κοινά έχουν μεταξύ τους αρχεία, χάρτες, δεδομένα απογραφής πληθυσμού, επιστολές και νόμοι που ψηφίστηκαν από κυβερνήσεις. Εάν θέλαμε να συνοψίσουμε όλες αυτές τις πηγές σε μια λέξη, πώς θα τις αποκαλούσαμε;»

Σιγουρευτείτε ότι μπορούν να κάνουν κάτι τέτοιο, έτσι ώστε να διαπιστώσετε κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι του μαθήματός σας.

Πώς μαθαίνουμε
εμείς
για το παρελθόν;

Κυβερνητικά
κτήρια, κάστρα,
δημαρχεία,
σχολεία

Κτήρια

Πίνακες, Γλυπτά

Έργα Τέχνης

Σκέψου πώς το κάθε ένα
από αυτά σου μαθούνει
κάτι για το παρελθόν.

Μεταλλεία πολέμου,
σίδερα, νομίσματα,
σφραγίδες, εργαλεία

Αντικείμενα

Πώς μαθαίνουμε
εμείς
για το παρελθόν;

Άνθρωποι

Γονείς, παππούδες,
γιαγιάδες, ειδικοί,
προσωπική εμπερία ...

Άμαξες, αυτοκίνητα
αντίκειμα, λεωφορεία,
γαϊδουρία

Εξοπλισμός δρόμου

Ληφτηρες, ταχυδρομικά
κιβώτια, οδικές πινακίδες

Φωτογραφίες

Σχολικές φωτογραφίες,
φωτογραφίες διακοπών,
καρτ-ποστάλ

Γραπτό και
Εποπτικά Μέσα

Βιβλία, διαδίκτυο, λογισμικό,
τηλεόραση, φιλαράκια

Έγγραφα

Αρχεία, χάρτες,
δεδομένα απογραφής
πληθυσμού

Σχέδιο Μαθήματος 2: Χρησιμοποιώντας τεκμήρια για την αναδόμηση του παρελθόντος

Εισαγωγή:

Το συγκεκριμένο σχέδιο μαθήματος αποσκοπεί στο να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να κατανοήσουν πώς σταδιακά οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι αναδομούν πτυχές του παρελθόντος, χρησιμοποιώντας τις πηγές που έχουν βρει ως τεκμήρια, για να επιλύσουν συγκεκριμένα προβλήματα, όπως για παράδειγμα το πώς έμοιαζε ένα αντικείμενο ή για ποιον σκοπό χρησιμοποιείτο.¹⁵ Αυτό λειτουργεί καλύτερα όταν οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι θέτουν συνεχώς κατάλληλα ερωτήματα για την πηγή ή για καινούριες πηγές ή για κομμάτια των πηγών που βρίσκουν. Μοιάζει με τη σταδιακή επίλυση ενός μυστηρίου. Οι πηγές περιέχουν πιθανές ενδείξεις, ωστόσο αυτές θα είναι δυνατόν να «ερμηνευτούν» μόνο εάν είμαστε «ανοικτόμυαλοι», θέτοντας επιστημονικά ερωτήματα και εξετάζοντας συνεχώς τις αρχικές ιδέες και θεωρίες μας υπό το φως νέων πιθανών τεκμηρίων.

Ερώτημα - κλειδί:

- Τι είδους γνώσεις μπορούμε να «κτίσουμε» κάνοντας ερωτήσεις για αντικείμενα που ανασκάπτουμε από το χώμα;

Κάνοντας πρόοδο από το Μάθημα 1

Στο Μάθημα 1 οι μαθητές και οι μαθήτριες έμαθαν ότι οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι αντλούν πληροφορίες από τεράστια ποικιλία πηγών, από κατάλοιπα και αρχεία που έμειναν πίσω από το παρελθόν. Στο Μάθημα 2, τα παιδιά θα αρχίσουν να σκέφτονται τη διαδικασία με την οποία τέτοιες πηγές ή τμήματα πηγών μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την οικοδόμηση της γνώσης. Αυτό θα το κάνουν θέτοντας ερωτήματα με επιστημονικό τρόπο, αναθεωρώντας τις ιδέες και θεωρίες τους, καθώς έρχονται στο φως νέα πιθανά τεκμήρια.

Μαθησιακοί στόχοι:

Μέχρι το τέλος του μαθήματος, οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να:

- διατυπώνουν αρχικές ιδέες ή θεωρίες για τη φύση ενός αντικειμένου από περιορισμένο αριθμό τεμαχίων
- τροποποιούν εκείνες τις ιδέες ή θεωρίες ενόψει νέων ερωτημάτων ή νέων τεκμηρίων που αποκαλύπτονται
- συλλογίζονται ξεκάθαρα για τη συνεχή διαδικασία της αμφισβήτησης και εξέτασης ιδεών
- κάνουν αναφορές στη διαδικασία με την οποία οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι θέτουν και στηρίζουν σταδιακά τους ισχυρισμούς τους.

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό:

1. 7 σακούλες (για μια τάξη των 28 παιδιών, θα χρειαστείτε μια σακούλα για κάθε ομάδα των 4 παιδιών)
2. 14 ακριβή αντίγραφα ενός εύθραυστου φτηνού αντικειμένου (κεραμικό αντικείμενο), όπως ένα πήλινο πιάτο ή αμφορέα ή κουτί:
 - σπάστε τα 7 αντικείμενα και τοποθετήστε 3-4 κομμάτια κάθε αντικειμένου μαζί σε μια σακούλα
 - τα υπόλοιπα 7 πανομοιότυπα αντικείμενα παραμένουν άθικτα - και τοποθετούνται επίσης στη σακούλα με τα κομμάτια
3. 2 αντίγραφα του πίνακα με τις ερωτήσεις (βλ. πιο κάτω)
4. φωτογραφίες αρχαιολόγων/ιστορικών.

Σημείωση για θέματα υγείας και ασφάλειας: χρησιμοποιήστε γυαλόχαρτο, για να λειάνετε και να στρογγυλέψετε αιχμηρές άκρες, έτσι ώστε να αποτραπούν οποιοιδήποτε τραυματισμοί κατά τη χρήση των αντικειμένων.

15. Το σχέδιο μαθήματος 2 βασίζεται στο υλικό για εκπαιδευτικούς που δημιουργήθηκε από τον Ian Dawson (Οκτώβριος 2010). Bits & Pieces: Using Clues to Reconstruct the Past. In *ThinkingHistory - Online activities and 'issues' on history teaching and learning*. Ιστοσελίδα: <http://www.thinkinghistory.co.uk/ActivityBase/BitsandPiecesReconstruct.html>.

Προετοιμασία

1. Να επιλέξετε 3-4 κομμάτια ενός σπασμένου αντικειμένου που περιέχουν διαφορετικές ενδείξεις για το ολοκληρωμένο αντικείμενο και να τα διευθετήσετε έτσι ώστε να μπορέσετε να δίνετε στους μαθητές και στις μαθήτριες ένα κομμάτι κάθε φορά.
2. Να κρύψετε αντίγραφο του αντικειμένου στην αρχική του μορφή.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Ξεκινήστε πληροφορώντας τους μαθητές και τις μαθήτριες ότι οι στόχοι των δραστηριοτήτων του μαθήματος είναι να κατανοήσουν πώς οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι: α) χρησιμοποιούν στοιχεία για να αναδομήσουν το παρελθόν, β) πώς βρίσκουν τεκμήρια από τα στοιχεία για να υποστηρίζουν τα συμπεράσματά τους, και γ) γιατί είναι δυνατόν να μελετήσουν τις ίδιες ενδείξεις και να καταλήξουν πάλι σε διαφορετικά συμπεράσματα για το παρελθόν. Τα παιδιά έπειτα σχηματίζουν ομάδες των 4.

Δραστηριότητα 1

Δώστε ένα κομμάτι του σπασμένου αντικειμένου σε κάθε ομάδα. Είναι σημαντικό να προγραμματίσετε ακριβώς ποια κομμάτια του αντικειμένου βγαίνουν έξω από τη σακούλα και με ποια σειρά. Αυτό γίνεται για να σχεδιαστεί το μαθησιακό ταξίδι προσεκτικά για το μέγιστο αποτέλεσμα. Για παράδειγμα, εάν δοθεί πρώτα ένα κομμάτι από τη βάση ενός αμφορέα, υπάρχει κάποια αμφιβολία για το τι μπορεί να είναι. Εάν λάβουν το περιστόμιο, ειδικά κάποιου στενού αμφορέα, μπορεί να είναι πιο ξεκάθαρο (δηλαδή δεν μπορεί να πρόκειται για ένα πιάτο, ενώ το κομμάτι της βάσης θα μπορούσε να είναι). Η μετάβαση από τη μικρότερη βεβαιότητα στη μεγαλύτερη είναι καίριας σημασίας για την επιτυχία αυτού του μαθήματος και η έκθεση συγκεκριμένων στοιχείων θα πρέπει να χαρτογραφηθεί προσεκτικά. Ζητήστε από τα παιδιά να εξετάσουν προσεκτικά το κομμάτι και να συζητήσουν με τα μέλη της ομάδας τους πώς έμοιαζε το ολοκληρωμένο αντικείμενο. Μπορείτε να δώσετε τον πιο κάτω Πίνακα Ερωτήσεων για να τα βοηθήσετε:

Ερωτήσεις για το αντικείμενο	Οι απαντήσεις σας	Τεκμήρια που υποστηρίζουν τις απαντήσεις σας
Πόσο μεγάλο ήταν το αντικείμενο;		
Πώς ήταν το σχήμα του;		
Τι χρώμα είχε;		
Ήταν διακοσμημένο ή απλό;		
Από τι ήταν κατασκευασμένο;		
Πόσο παλιό είναι;		
Πώς κατασκευάστηκε;		
Για ποιον σκοπό το χρησιμοποιούσαν;		
Ποια είναι η αξία του αντικειμένου για τους ανθρώπους που το χρησιμοποιούσαν;		
Ποια είναι η αξία για έναν/μία αρχαιολόγο;		

Δραστηριότητα 2

Δώστε σε κάθε ομάδα ακόμα ένα κομμάτι ενός σπασμένου αντικειμένου, το οποίο να περιέχει επιπρόσθετες ενδείξεις για να τις ανακαλύψουν τα παιδιά. Τώρα ζητήστε τους να συζητήσουν αν νιώθουν ότι πρέπει να αλλάξουν κάποιες από τις αρχικές τους απαντήσεις στον Πίνακα Ερωτήσεων και, αν ισχύει αυτό, να δικαιολογήσουν το γιατί. Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να φτιάξουν ένα **σχέδιο ανακατασκευής** που να δείχνει πώς η ομάδα τους πιστεύει ότι μοιάζει ολόκληρο το αντικείμενο. Μπορούν να παρουσιαστούν διαφορετικές απόψεις, αρκεί να δικαιολογούνται τα συμπεράσματα στην ομάδα και να υποστηρίζονται από τεκμήρια.

Δραστηριότητα 3

Δώστε στα παιδιά ένα τελευταίο κομμάτι του ίδιου σπασμένου αντικειμένου που περιέχει τουλάχιστον μια τελική ένδειξη. Ρωτήστε ξανά αν θέλουν να αλλάξουν κάποιες από τις απαντήσεις τους στις προηγούμενες ερωτήσεις και, εάν ναι, γιατί; Δώστε σε κάθε ομάδα να συμπληρώσει έναν κενό Πίνακα Ερωτήσεων.

Επιπρόσθετη δραστηριότητα

Δώστε σε κάθε ομάδα τη σακούλα που περιέχει το ολοκληρωμένο αντικείμενο. Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να εξετάσουν το πλήρες τεχνούργημα και συζητήστε τις προηγούμενες απαντήσεις τους σε σχέση με αυτό που βλέπουν μπροστά τους. Παραχωρήστε λίγο χρόνο για να εμπλακούν σε παραγωγική συζήτηση και έπειτα θέστε το ερώτημα: «Γιατί καταλήγατε σε διαφορετικά συμπεράσματα κάθε φορά;».

Ολομέλεια

Συντονίστε μια συζήτηση για τη μέθοδο που υιοθέτησαν τα παιδιά, καθώς πλησίαζαν σταδιακά στην κατανόηση της φύσης του αρχικού αντικειμένου. Ωθήστε τα να σκεφτούν για τον τρόπο και τον λόγο για τον οποίο αναθεωρούσαν τις απόψεις τους σε κάθε στάδιο. Ο στόχος σας είναι να τα παρακινήσετε να αναλογιστούν γιατί ήταν τόσο σημαντικό να κάνουν ερωτήσεις και πώς η συναρμολόγηση διαφορετικών κομματιών τα βοήθησε να δημιουργήσουν νέες θεωρίες σε κάθε στάδιο. Χρησιμοποιήστε την εμπειρία τους, για να εξηγήσετε ότι οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι ακολουθούν παρόμοιες διαδικασίες κάθε φορά που βρίσκονται αντιμέτωποι με νέα πιθανά τεκμήρια.

Οι αρχαιολόγοι και οι ιστορικοί αναζητούν τεκμήρια, δηλαδή τις αποδείξεις εκείνες που θα υποστηρίζουν ή θα αμφισβητήσουν τις αρχικές ιδέες ή θεωρίες τους (υποθέσεις). Εξακολουθούν να το κάνουν αυτό, ακόμα και εάν γνωρίζουν ότι οι γνώσεις που θα αποκτήσουν μπορεί να είναι προσωρινές και να υπόκεινται σε πλάνη και ακόμα και αν υπάρχουν περιορισμοί σε αυτή την έρευνα (δηλαδή αν χάνονται πληροφορίες για πάντα ή εάν δεν υπάρχει καθόλου ή περιορισμένη πρόσβαση ή εάν τίθενται διαφορετικές ερωτήσεις).

Οι αρχαιολόγοι και οι ιστορικοί χρησιμοποιούν τις πηγές για να εξετάσουν το παρελθόν και μελετούν αυτές τις πηγές, για να βρουν στοιχεία, που θα αποτελέσουν τα τεκμήρια πάνω στα οποία θα βασίσουν τα επιχειρήματα και τα συμπεράσματά τους. Έχουν ένα επίπονο και απαιτητικό καθήκον να επιτελέσουν, ωστόσο πρέπει πάντα να είναι ανοικτοί στην πιθανότητα επανεξέτασης και αναθεώρησης των συμπερασμάτων τους, ενόψει νέων πορισμάτων, νέων πληροφοριών ή νέων ερωτήσεων που έχουν τεθεί. Μπορείτε, επίσης, να δειξετε φωτογραφίες ή μικρές ταινίες αρχαιολόγων και ιστορικών εν δράσει, για παράδειγμα, όπως οι φωτογραφίες που ακολουθούν.

Συνδέσεις με άλλα μαθήματα και δραστηριότητες σε σχολικούς ομίλους Ιστορίας/Αρχαιολογίας - Οι μαθητές και οι μαθήτριες γνωρίζουν την Πρακτική Αρχαιολογία:

Μπορείτε να θάψετε αντικείμενα (ή τεμάχιά τους) σε επίπεδα άμμου μέσα σε ένα παλιό ξύλινο κουτί ή σε μια περιοχή του παιχνιδότοπου που είναι ειδικά καθορισμένος για να χρησιμοποιούν τα παιδιά ως την αρχαιολογική περιοχή ανασκαφής τους - για να ανασκάψουν και να καταγράψουν χρησιμοποιώντας έναν πίνακα.

Φωτογραφία 8: Θαλάσσια Αρχαιολογία, Ανασκαφή. Πνευματικά Δικαιώματα *Fraser Sturt*

Φωτογραφία 9: Έρευνα, *Tinnis*, Αίγυπτος. Πνευματικά δικαιώματα *Alison Gascoigne*

Φωτογραφία 10: Ανασκαφή, Auldham Farm, Σκωτία. Πνευματικά Δικαιώματα Kenneth Aitchison, Πρόσβαση από Archaeological Image Bank, <http://Ads.Ahds.Ac.Uk/Learning/Imagebank>

Φωτογραφία 11: Φουρνος αγγειοπλαστικής της Ρωμαϊκής περιόδου, Κάιρο, Αίγυπτος. Πνευματικά Δικαιώματα Alison Gascoigne

Φωτογραφία 12: Σχεδιάζοντας ευρήματα στην καλύβα ευρημάτων, Κάιρο, Αίγυπτος. Πνευματικά Δικαιώματα Alison Gascoigne

Φωτογραφία 13: Εργασία σε βιβλιοθήκη. Πνευματικά Δικαιώματα ΟΙΔΕ & ΚΚΜΚ

Ερωτήσεις για το αντικείμενο	Οι απαντήσεις σας	Τεκμήρια που υποστηρίζουν τις απαντήσεις σας
Πόσο μεγάλο ήταν το αντικείμενο;		
Πώς ήταν το σχήμα του;		
Τι χρώμα είχε;		
Ήταν διακοσμημένο ή απλό;		
Από τι ήταν κατασκευασμένο;		
Πόσο παλιό είναι;		
Πώς κατασκευάστηκε;		
Για ποιον σκοπό το χρησιμοποιούσαν;		
Ποια είναι η αξία του αντικειμένου για τους ανθρώπους που το χρησιμοποιούσαν;		
Ποια είναι η αξία για έναν/μία αρχαιολόγο;		

Σχέδιο Μαθήματος 3: Μυστηριώδη αντικείμενα

Εισαγωγή:

Οι δραστηριότητες που περιγράφονται σε αυτό το σχέδιο μαθήματος στοχεύουν να βοηθήσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες να μάθουν για το παρελθόν με τη βοήθεια τεχνουργημάτων, αντλώντας πληροφορίες, καταλήγοντας σε υποθέσεις/συμπεράσματα, θέτοντας και απαντώντας ερωτήσεις, επιλέγοντας και καταγράφοντας πληροφορίες και μεταδίδοντας τα ευρήματά τους.

Επικέντρωση σε βασικά ερωτήματα:

- Τι μπορούν να μας πουν τα αντικείμενα για τους ανθρώπους;

Πρόοδος από το Μάθημα 2

Στο Μάθημα 2 τα παιδιά άρχισαν να βιώνουν και να επεξεργάζονται τη διαδικασία δημιουργίας προσωρινής ιστορικής γνώσης με τη βοήθεια τεχνουργημάτων. Στο Μάθημα 3 θα χρειαστεί να βασιστούν σε αυτή την εμπειρία και κατανόηση, καθώς θα σκέφτονται με περισσότερες λεπτομέρειες για τις διαδικασίες που υιοθετούν οι ιστορικοί και οι αρχαιολόγοι. Αυτή τη φορά, παράλληλα με το να θέτουν ερωτήσεις, θα χρησιμοποιήσουν και ακολούθως θα σκεφτούν διαδικασίες εξαγωγής συμπερασμάτων. Επιπλέον, θα εμπλακούν στις διαδικασίες επιλογής και καταγραφής, αναλογιζόμενοι προσεκτικά τους παράγοντες που οδήγησαν στις επιλογές τους.

Είναι καλή ιδέα να αναφέρεστε στο Μάθημα 2 όσο το δυνατόν περισσότερο και να κάνετε και τα ίδια τα παιδιά να παρατηρήσουν ότι το Μάθημα 3 επεκτείνει κάποιες από τις ιδέες και διαδικασίες που υιοθετήθηκαν στο προηγούμενο μάθημα. Για παράδειγμα στο Μάθημα 2, τους δόθηκαν κάποιες δειγματικές ερωτήσεις. Σε κάποια σημεία αυτού του μαθήματος πρέπει να επινοήσουν τις δικές τους ερωτήσεις. *Τονίστε τους αυτό το σημείο, ώστε να κατανοήσουν τη σημασία των όσων μαθαίνουν.*

Να θυμάστε ότι προσπάθειά σας είναι η σταδιακή και συστηματική ισχυροποίηση της εννοιολογικής κατανόησης του όρου «τεκμήριο». Ενδείκνυται να μελετήσετε το μοντέλο προόδου στις σελίδες 19-21. Αυτό μπορεί να σας βοηθήσει στο να αξιολογήσετε την ποιότητα των ιδεών των μαθητών και μαθητριών σας και να σας δώσει ιδέες για το πώς μπορείτε εσείς να υποστηρίξετε τα παιδιά προς αυτή την κατεύθυνση.

Όπως και πριν, φροντίστε να χρησιμοποιείτε προσεκτικά τις λέξεις «πηγή» και «τεκμήρια». Παρατηρήστε πότε τα παιδιά χρησιμοποιούν αυτές τις λέξεις λανθασμένα. Μια απλή διόρθωση μπορεί να μην είναι αρκετή. Σκεφτείτε πώς μπορείτε να εξαλείψετε τις παρανοήσεις τους εμπλέκοντάς τα σε περαιτέρω δραστηριότητες και διερεύνηση και βοηθώντας τα έτσι να εξελιχθούν στον τρόπο σκέψης τους γύρω από την έννοια των τεκμηρίων. Πρέπει να κατανοήσουν ότι τα τεκμήρια δεν υπάρχουν «εξαρχής». Τα τεκμήρια αποκτούν υπόσταση μόνο μέσω της διερευνητικής διαδικασίας, στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης έρευνας.

Μαθησιακοί στόχοι:

Με το πέρας του μαθήματος, οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να:

- αντλούν πληροφορίες από ένα τεχνούργημα μέσω της διαδικασίας εξαγωγής συμπερασμάτων
- επινοούν τα δικά τους ερωτήματα, η απάντηση των οποίων να τους/τις οδηγεί σε ασφαλή συμπεράσματα
- επιλέγουν και να καταγράφουν πληροφορίες που μπορεί να φανούν χρήσιμες ως τεκμήρια κατά τη διερεύνησή τους
- εξερευνούν τη γλώσσα της βεβαιότητας και της αβεβαιότητας, έτσι ώστε να αναλογίζονται τη σχετική ισχύ των ισχυρισμών τους.

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό:

1. 7 παράξενα σύγχρονα αντικείμενα σε 7 σακούλες (ο αριθμός εξαρτάται από τον αριθμό των παιδιών. Για παράδειγμα, για μια τάξη των 28 παιδιών, θα χρειαστείτε 7 σακούλες: μια σακούλα για κάθε ομάδα των 4 παιδιών)
2. Κάρτες συζήτησης: Ερμηνεία ενός τεχνουργήματος (κάρτες για τους μαθητές και τις μαθήτριες).

Προετοιμασία:

- Να κρύψετε επιλεγμένα παράξενα σύγχρονα αντικείμενα μέσα σε αδιαφανείς (π.χ. χάρτινες, ρούχινες ή σκουρόχρωμες πλαστικές) σακούλες.
- Να χρησιμοποιήσετε, όσο το δυνατόν περισσότερο, αληθινά, φυσικά, ασυνήθιστα αντικείμενα, καθώς προκαλούν τη φυσική περιέργεια των παιδιών σχετικά με τις λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής των ανθρώπων ενισχύοντας την ενεργό μάθηση.
- Να βεβαιωθείτε ότι υπάρχει ένα μυστηριώδες αντικείμενο για κάθε 4 παιδιά, πάνω στο οποίο θα εργαστούν στη συνέχεια σε ομάδες.

Δραστηριότητα προσανατολισμού:

Ξεκινήστε παρουσιάζοντας ένα σύγχρονο τεχνουργήμα (π.χ. ένα παράξενο γεωργικό εργαλείο) από τις σακούλες και ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να κάνουν ερωτήσεις για αυτό.

Δραστηριότητα 1

Πληροφορήστε τα παιδιά ότι όλα τα σύγχρονα τεχνουργήματα στις σακούλες ανήκουν σε κάποιον φίλο σας, σε μια προσπάθεια να τα κάνετε να σκεφτούν δημιουργικά.

Εργασία σε ζευγάρια

Μοιράστε κάρτες όπως αυτές που παρουσιάζονται πιο κάτω. Οι κάρτες περιέχουν ερωτήσεις, για να βοηθήσετε τους μαθητές και τις μαθήτριες στις συζητήσεις τους και διαθέτουν, επίσης, χώρο για να καταγράψουν πληροφορίες σε σχέση με τις ερωτήσεις τους. Έπειτα, δώστε μια σακούλα σε κάθε ομάδα.

Συζητείται η σημασία του προσεκτικού και ευλαβικού χειρισμού του αντικειμένου. Όλα τα σημαντικά σχόλια που θα κάνουν τα παιδιά μπορούν να καταγραφούν υπό τη μορφή σημειώσεων στο πρόγραμμα Power Point (μπορείτε να τυπώσετε τις σημειώσεις και να τις κρατήσετε στην τάξη ως κανόνες που έχουν αποφασιστεί συλλογικά). Πρέπει να υπενθυμίζεται στα παιδιά ότι το μουσειακό αντικείμενο είναι αρκετά σπάνιο ή πολύτιμο, και με αυτόν τον τρόπο μπορούν να μάθουν την αναγκαιότητα της φροντίδας στον χειρισμό. Η χρήση γαντιών μπορεί να τους δώσει μια ιδέα για το πώς πρέπει να χειριζόμαστε μουσειακά αντικείμενα.

Όταν όλοι αναγνωρίσουν το μυστηριώδες αντικείμενό τους, να θέσετε την ερώτηση: «Πώς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτά τα αντικείμενα, για να μάθουμε για τους ανθρώπους σήμερα;»

Με τη βοήθεια καρτών συζήτησης, ζητήστε από τα μέλη κάθε ομάδας να:

1. εξετάσουν το αντικείμενο που έχουν μπροστά τους προσεκτικά
2. το αγγίξουν και να το περιεργαστούν
3. σκεφτούν για ...
 - a. ...τα φυσικά χαρακτηριστικά του, την κατασκευή του
 - β. ...τη λειτουργία και τον σχεδιασμό του
4. εξαγάγουν συμπεράσματα για τους ανθρώπους που το κατασκεύασαν και χρησιμοποίησαν
5. διερευνήσουν περαιτέρω.

Κάρτες συζήτησης: Ερμηνεία ενός τεχνουργήματος (κάρτες για μαθητές και μαθήτριες)

Φυσικά χαρακτηριστικά

1. Τι χρώμα έχει;
2. Πώς μοιάζει;σχήμα, μέγεθος
3. Ποια αίσθηση δίνει;υφή, θερμοκρασία, βάρος
4. Πώς ακούγεται;κενό, μεταλλικό, συμπαγές
5. Μπορείτε να δείτε οποιεσδήποτε επιγραφές;

Κατασκευή

1. Είναι φτιαγμένο από διάφορα κομμάτια; ή από ένα κομμάτι;
2. Υπάρχουν ενδείξεις ότι φτιάχτηκε από καλούπι;
3. Από τι κατασκευάστηκε;ξύλο, μέταλλο, πηλό/κεραμικό, πλαστικό, ύφασμα;

Κατάσταση

1. Μπορείτε να δείτε οποιεσδήποτε ενδείξεις που να δηλώνουν ότι έχει φθαρεί ή φορεθεί;
2. Είναι ολόκληρο το αντικείμενο ή μέρος του;

Λειτουργία

1. Πώς μπορεί να χρησιμοποιείτο; για ποιον σκοπό;
2. Το αντικείμενο έχει αλλάξει ή επιδιορθωθεί με οποιονδήποτε τρόπο;
3. Ποιος μπορεί να το χρησιμοποιούσε;
4. Πού μπορεί να χρησιμοποιείτο;

Σχεδιασμός

1. Κάνει καλά τη δουλειά για την οποία σχεδιάστηκε;
2. Τα υλικά ήταν κατάλληλα για την κατασκευή του αντικειμένου;
3. Θα ήταν, άραγε, εύκολο στη χρήση;

Παροτρύνετε τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν διερευνητική γλώσσα, για να αναλογιστούν τα επίπεδα αβεβαιότητας/βεβαιότητας. Λέξεις και φράσεις όπως οι πιο κάτω μπορούν να σημειωθούν στον πίνακα, ως στοιχεία που θα χρησιμοποιήσουν:

- *Πιο πιθανόν,*
- *Πιθανόν,*
- *Είναι πολύ πιθανόν,*
- *Δεν είναι πιθανόν,*
- *Αυτό αποδεικνύει πέραν κάθε αμφιβολίας ότι ... κτλ.*
- *Μπορούμε ίσως να ισχυριστούμε ότι*
- *Δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι*
- *Ένα πιθανό συμπέρασμα θα μπορούσε να είναι*

Χρησιμοποιήστε αυτή τη γλώσσα σαν εργαλείο για ανοικτό συλλογισμό και ενεργό συζήτηση για τον βαθμό βεβαιότητας ή αβεβαιότητας που μπορούμε εκφραστικά να ενσωματώσουμε σε μια δήλωσή μας. Για παράδειγμα, επιλέξτε τρία ή τέσσερα παιδιά και ζητήστε τους να διαλέξουν ανάμεσα σε δύο αρκετά όμοιες φράσεις που μπορεί να είναι και οι δύο κατάλληλες για να δηλώσουν ένα από τα συμπεράσματά τους. Ζητήστε τους να εξηγήσουν (ή να «σκεφτούν μεγαλοφώνως») γιατί επέλεξαν μια συγκεκριμένη φράση αντί για μια άλλη.

Όταν οι μαθητές και μαθήτριες επιδεικνύουν αυξημένη και επαρκή κατανόηση γύρω από την έννοια των τεκμηρίων, καθώς και πώς να μιλούν για αυτά, μπορείτε να προχωρήσετε θέτοντας συμπληρωματικές ερωτήσεις, όπως:

- *Πόσο βέβαιοι μπορούμε να είμαστε ότι αυτό ισχύει;*
- *Ποια άλλα τεκμήρια μπορεί να χρειαστούμε για να είμαστε πιο βέβαιοι για αυτό;*
- *Θα μπορούσε να υπάρξει εναλλακτική ερμηνεία για αυτό;*
- *Έχετε την ίδια προσέγγιση προς το αντικείμενο όπως ο κατασκευαστής ή ο χρήστης του; Γιατί όχι; Πώς αυτό που κάνετε εσείς διαφέρει από αυτό που έκανε ο κατασκευαστής ή ο χρήστης του;*

Μαθητές και μαθήτριες συζητούν και κρατούν σημειώσεις. Έπειτα, παροτρύνετε τους/τες να παρουσιάσουν τα πορίσματά τους, δικαιολογώντας στα μέλη της ομάδας τους πώς και γιατί κατέληξαν στα συμπεράσματά τους.

Δραστηριότητα 2

Ομαδική εργασία: Τοποθετήστε όλα τα αντικείμενα σε θέση όπου μπορούν να τα δουν όλοι/όλες. Έπειτα, θέστε μια νέα ερώτηση: «Τι μας δηλώνουν αυτά τα αντικείμενα για το άτομο στο οποίο ανήκουν; Γιατί το πιστεύετε αυτό;» Τα παιδιά συζητούν σε ζευγάρια και συλλέγουν τα τεκμήρια για να δικαιολογήσουν τις απαντήσεις τους, καθώς επίσης για το πώς κατέληξαν σε αυτό το συμπέρασμα.

Επιπρόσθετες δραστηριότητες

Ζητήστε από τα παιδιά να εργαστούν σε ομάδες των 4 και να παρουσιάσουν προφορικά τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν αναφορικά με τον ιδιοκτήτη των αντικειμένων των σύγχρονων τεχνουργημάτων. Οι ακόλουθες λέξεις και φράσεις μπορεί να τα βοηθήσουν να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα των τεκμηρίων:

Έχουμε διαπιστώσει ότι / Θα εισηγηθούμε ότι / Δεν είμαστε ακόμα βέβαιοι, ωστόσο πιστεύουμε ότι ίσως μπορούμε να προσφέρουμε μια θεωρία ότι ...

Υποστηρίζοντας αυτό τον βασικό ισχυρισμό, τα παιδιά έπειτα μπορεί να δηλώσουν τα εξής:

Η πηγή X/ μέρος της πηγής X μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως απόδειξη, για να εισηγηθούμε ότι ...

- Η απόδειξη αυτή εισηγείται ότι γιατί
- Πιστεύουμε ότι γιατί
- Έχοντας θέσει την ερώτηση αποφασίσαμε ότι το ΧΨΩ μπορεί να αποτελέσει απόδειξη για
- Πιστεύουμε, επίσης, ότι γιατί
- Παραμένουμε αβέβαιοι για και πρέπει να βρούμε διαφορετικά τεκμήρια, για να υποστηρίξουμε τέτοιο συμπέρασμα.
- Τέλος, πιστεύουμε ότι γιατί

Παρατηρήστε πώς καθεμιά από αυτές τις προτάσεις λειτουργεί ως μια σκάλα για να επιβεβαιώσουμε ότι οι μαθητές και μαθήτριες συνειδητοποιούν ότι τα τεκμήρια αποκτούν υπόσταση μέσα από τη διερεύνηση και ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να υποστηριχθεί μια υπόθεση (ή θεωρία ή ιδέα).

Ολομέλεια

Μαθητές και μαθήτριες παρουσιάζουν την ιστορία τους. Εσείς (ή ο/η φίλος/η του/της οποίου/ας τα αντικείμενα έχετε χρησιμοποιήσει) παρουσιάζετε μια πιο ολοκληρωμένη αναφορά για το τεχνούργημα, από τη δική σας άποψη. Τα παιδιά συζητούν τα πορίσματά τους ενόψει αυτών που προσθέσατε στη συζήτηση.

Σχέδιο Μαθήματος 4: Προετοιμασία για την επίσκεψή μας στο μουσείο

Εισαγωγή:

Οι δραστηριότητες που περιγράφονται σε αυτό το σχέδιο μαθήματος αποσκοπούν στο να προετοιμάσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες για την επίσκεψή τους στο μουσείο.

Κύριο ερώτημα:

- Πώς μας βοηθούν τα τεχνουργήματα να κατανοήσουμε το παρελθόν;

Κάνοντας πρόοδο από τα μαθήματα 1 έως 3

Σε αυτό το μάθημα, οι μαθητές και οι μαθήτριες θα εφαρμόσουν και θα εμπεδώσουν όσα έμαθαν στα Μαθήματα 1 έως 3, καθώς θα προσμένουν τις επισκέψεις τους στο μουσείο. Αναφερόμαστε σε αυτά που έμαθαν κατά τα Μαθήματα 1 έως 3 όσο το δυνατόν περισσότερο, έτσι ώστε να συνεχίσουν να σκέφτονται την περιπλοκότητα και τη σημασία αυτού που κάνουν.

Μαθησιακοί στόχοι:

Με το πέρας αυτού του μαθήματος, οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να:

- προσλαμβάνουν κάποιες από τις ειδικές ευκαιρίες και προκλήσεις που παρέχει το μουσειακό περιβάλλον,
- εφαρμόζουν όλες τις διαδικασίες που έμαθαν στα Μαθήματα 1 έως 3 στο πλαίσιο του μουσειακού περιβάλλοντος,
- χρησιμοποιούν σχετικές πληροφορίες για μια πηγή – π.χ. ο χώρος όπου εντοπίστηκε ένα αντικείμενο ή άλλα αντικείμενα που εντοπίστηκαν μαζί του – για να κάνουν πιο συγκεκριμένες τις ερωτήσεις τους και να εξετάσουν και αναθεωρήσουν τους διερευνητικούς ισχυρισμούς τους.

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό:

- Φωτογραφία του μουσείου που θα επισκεφτείτε
- Διάγραμμα «Διερευνώντας μια πηγή» – ένα για κάθε ομάδα των 4
- Αντίγραφα της πηγής – ένα για κάθε ομάδα των 4
- Αντίγραφα κομματιών μυστηριωδών αντικειμένων του μουσείου σε μεγέθυνση – ένα για κάθε ομάδα των 4.

Δραστηριότητα προσανατολισμού:

Εισαγωγή για την επίσκεψη στο μουσείο (ατομική δραστηριότητα)

Ενημερώστε τους μαθητές και τις μαθήτριες για την επίσκεψη στο μουσείο και δείξτε τους μια φωτογραφία του. Ζητήστε τους να μοιραστούν τις γνώσεις και τις προσωπικές τους εμπειρίες από αυτό ή από άλλα μουσεία που μπορεί να έχουν επισκεφτεί.

Αν δεν έχει επισκεφτεί κανένα παιδί το συγκεκριμένο μουσείο, ζητήστε τους να περιγράψουν τι βλέπουν όταν αντικρίζουν το κτήριο και, δεδομένου των παραποτήσεών τους, να προσπαθήσουν να προσδιορίσουν το θέμα του (δηλαδή αρχαιολογικό μουσείο, μουσείο πολέμου κτλ.) βάσει του τύπου αρχιτεκτονικής.

Φωτογραφία 14: Κυπριακό Μουσείο - Λευκωσία

Δραστηριότητα 1

Καθορισμός του πλαισίου επίσκεψης στο μουσείο

Εισάγετε τη βασική ερώτηση:

«Πώς τα τεχνουργήματα μάς βοηθούν να κατανοήσουμε το παρελθόν;»

Έπειτα ζητήστε τους να αναλογιστούν για το πού πιστεύουν ότι συνηθισμένοι άνθρωποι μπορούν να **εντοπίσουν** τέτοια τεχνουργήματα. Ξεκινήστε μια μικρή συζήτηση για τα μουσεία, κατά την οποία τους βοηθάτε να στοχαστούν και να έχουν κριτική σκέψη για το μουσειακό περιβάλλον. Για παράδειγμα,

Για ποιον σκοπό υπάρχουν τα μουσεία; **Τι βρίσκουμε εκεί;** **Τι είδους** πηγές τοποθετούνται στα μουσεία; **Ποιος** οργανώνει την επιλογή και συλλογή αντικειμένων στα μουσεία;

Έπειτα, πριν να προχωρήσετε με τις δραστηριότητες που ακολουθούν, κάντε μια ξεκάθαρη σύνδεση με όσα έμαθαν κατά τα Μαθήματα 1 έως 3. Για παράδειγμα, μπορείτε να πείτε:

«Οποιοσδήποτε από εμάς - πραγματικά οποιοσδήποτε! - μπορεί να επισκεφτεί κάποιο μουσείο και να συμμετάσχει στη διαδικασία του να ρωτά και ν' απαντά ιστορικές ερωτήσεις από μόνος του! Δεν είναι συναρπαστικό αυτό; Οπότε, παρόλο που μπορεί να μην είμαστε επαγγελματίες αρχαιολόγοι ή ιστορικοί, επειδή έχουμε μουσεία, μπορούμε να συμμετάσχουμε, με τον δικό μας τρόπο, στη δημιουργία και εξέταση των δικών μας θεωριών για το παρελθόν. Μπορούμε να πάμε σε κάποιο μουσείο και να πούμε απλά, 'Ω! Κοιτάξτε, αυτό ωραίο δεν είναι;' ή 'Ω! Κοιτάξτε, ήταν έξυπνοι οι άνθρωποι εκείνη την εποχή!'. Αν το κάναμε όμως αυτό, θα χάναμε τόσα άλλα που θα μπορούσαμε να μάθουμε από τις πηγές σε ένα μουσείο. Μπορεί, επίσης, να καταλήξουμε σε **ΛΑΝΘΑΣΜΕΝΑ** συμπεράσματα. Μπορεί να αποτύχουμε να **ΕΞΕΤΑΣΟΥΜΕ** τις ιδέες μας και να ελέγχουμε ότι όντως **ΜΠΟΡΟΥΝ** να υποστηριχθούν από τεκμήρια κτλ.»

Αφού κάνετε αυτά τα σχόλια, ζητήστε από τους ίδιους τους μαθητές και τις μαθήτριες να εξηγήσουν γιατί μπορεί να είναι κάτι ιδιαίτερα σημαντικό, το να χρησιμοποιήσουν κατά την επίσκεψη σε ένα μουσείο όλα όσα έμαθαν κατά τα Μαθήματα 1 έως 3. Σιγουρευτείτε ότι θα συζητηθούν όλα τα βασικά σημείατων μαθημάτων αυτών και ότι συμμετέχουν όλα τα παιδιά στη συζήτηση. Καθώς διεξάγεται η συζήτηση, προσπαθήστε να ενισχύσετε τον ενθουσιασμό και την περιέργεια για το μουσείο:

«*Nai, άρα αν πάμε στο μουσείο έχοντας την καινούρια μας ιδέα για ιστορικά 'τεκμήρια' και οπλισμένοι με τις διερευνητικές μας δεξιότητες και τις δεξιότητές μας να εξάγουμε συμπεράσματα, θα μπορέσουμε να καταλήξουμε και να εξετάσουμε τα δικά μας συμπεράσματα!*»

Ενημερώστε τους μαθητές και τις μαθήτριες ότι στο Κυπριακό Μουσείο θα επικεντρωθούν στα ευρήματα της Σουηδικής Αποστολής στην Κύπρο, γιατί:

Πολλοί αρχαίοι χώροι του νησιού της Κύπρου εξερευνήθηκαν με αντιεπιστημονικό τρόπο κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Ως αποτέλεσμα, πολλά από τα αρχαία κυπριακά γλυπτά, που στεγάζονται σε μουσεία σε ολόκληρο τον κόσμο, προέρχονται από ανασκαφές με λίγη τεκμηρίωση. Χωρίς λεπτομερείς πληροφορίες για την ανακάλυψη του τεχνουργήματος, μπορεί να είναι δύσκολο για τους ιστορικούς και τους αρχαιολόγους να κατανοήσουν την ιστορική του σημασία. Το περιβάλλον στο οποίο είχε βρεθεί είναι σημαντικό.

Ευτυχώς, μέλη της Σουηδικής Αποστολής στην Κύπρο κατανόησαν αυτή τη διάσταση του θέματος και το έργο τους αντιπροσώπευε αυτή τη σημαντική συνειδητοποίηση στο ιερό της Αγίας Ειρήνης, όπου αρχαίοι πιστοί είχαν τοποθετήσει πολλά τάματα από τερακότα. Η ανακάλυψη του ιερού στην Αγία Ειρήνη παρείχε μια αξιόπιστη εικόνα ενός τυπικού υπαίθριου ιερού κατά τη διάρκεια της Αρχαϊκής περιόδου.

Πηγή: Astrom, P. & Nys, K. (Eds.) (2008). *The Swedish Cyprus Expedition 80 Years. Proceedings of the Symposium in Honour of the Memory of Einar Gjerstad Held in the Royal Academy of Letters, Stockholm, 28 September 2007*. Sävedalen: Paul Åstroms forlag.

Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να μοιραστούν τις ιδέες τους για το τι μπορεί να έχει αποκαλύψει το ιερό της Αγίας Ειρήνης στους εξερευνητές του. Στη συνέχεια, μοιραστείτε περισσότερες πληροφορίες:

Η Σουηδική Αποστολή στην Κύπρο

Η Σουηδική Αποστολή στην Κύπρο ξεκίνησε το 1923, όταν ο Σουηδός αρχαιολόγος Einar Gjerstad προσκλήθηκε στην Κύπρο για να πραγματοποιήσει ανασκαφές σε διάφορες περιοχές. Τα ευρήματά του δημοσιεύτηκαν στη διατριβή του «Μελέτες για την Προϊστορική Κύπρο» (1926). Μετά την επιστροφή του στη Σουηδία, ο Gjerstad διοργάνωσε ακόμα μια αρχαιολογική αποστολή στην Κύπρο, ωστόσο αυτή τη φορά έφτασε στην Κύπρο με μια ομάδα από αρχαιολόγους, συμπεριλαμβανομένων των Alfred Westholm, Erik Sjöqvist και του αρχιτέκτονα John Lindros, για να συνεχίσει τις ανασκαφές.

Πηγή: Hägg, R. (1996). 'Swedish Cyprus Expedition', στο: *An Encyclopedia of the History of Classical Archaeology: L-Z*. N. de Grummond (ed.). Westport: Greenwood Press.

Και ακόμη μερικές πληροφορίες:

Η Σουηδική Αποστολή στην Κύπρο διεξήγαγε ανασκαφικές εργασίες κατά την περίοδο 1927 - 1931, καλύπτοντας μια τεράστια περιοχή του νησιού. Εξερευνήθηκαν συνολικά 25 χώροι, που χρονολογούνται από τη Νεολιθική και Ρωμαϊκή περίοδο. Ο στόχος ήταν να καθιερωθεί μια χρονολόγηση για την Κυπριακή Αρχαιολογία και να διερευνηθούν ορισμένα αρχαιολογικά προβλήματα. Ο Gjerstad και η ομάδα του εντάπισαν μεγάλο αριθμό τεχνουργημάτων και τα αποτελέσματα των ανασκαφών δημοσιεύτηκαν σε μια σειρά σημαντικών αρχαιολογικών τόμων: *Η Σουηδική Αποστολή στην Κύπρο*, Τόμοι I-IV: 3 (E.Gjerstad et al.), Stockholm and Lund 1934-1972 (SCE).

Όλα τα τεχνουργήματα από αυτές τις ανασκαφές διαχωρίστηκαν και σήμερα βρίσκονται στο Κυπριακό Μουσείο (Λευκωσία, Κύπρος) και στο Medelhavsmuseet (Στοκχόλμη, Σουηδία).

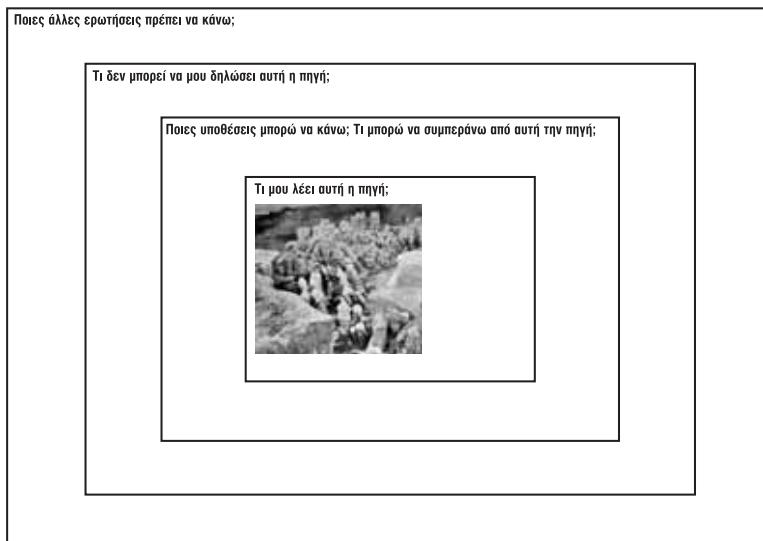
Πηγή: Rystedt, E. (Ed.) (1994). *The Swedish Cyprus Expedition – The Living Past, Museum of Mediterranean and Near Eastern Antiquities, Medelhavsmuseet, Memoir 9*, Stockholm.

Δραστηριότητα 2

Διερευνώντας μια πηγή

Δώστε σε κάθε ομάδα παιδιών (μέγιστος αριθμός 4 άτομα σε κάθε ομάδα) ένα αντίγραφο του διαγράμματος που ακολουθεί στην επόμενη σελίδα και της φωτογραφίας-πηγής. Πληροφορήστε τα παιδιά για το τι πρόκειται να μελετήσουν στο Μουσείο και ότι αυτή είναι μια προσέγγιση που μπορούν να υιοθετήσουν για οποιαδήποτε πηγή βρουν στο Μουσείο. Παροτρύνετέ τους να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στις συγκεκριμένες ερωτήσεις σε κάθε επίπεδο. Δώστε τους κάποιες αρχικές απαντήσεις ως παράδειγμα, έτσι ώστε να αντιληφθούν τον διαφορετικό τρόπο σκέψης που απαιτείται σε κάθε επίπεδο του διαγράμματος που ακολουθεί.¹⁶

16. Το διάγραμμα αυτό επεξηγείται στην έκδοση Riley, C. (1999). *Teaching History 97, Visual History Edition*.

Διάγραμμα 1: "Διερευνώντας μια πηγή"

Πλησιάστε κάθε ομάδα και ενθαρρύνετε τη συζήτηση. Όταν παρατηρήσετε ότι κάθε ομάδα έχει προχωρήσει στο τελείως εξωτερικό επίπεδο («Ποιες άλλες ερωτήσεις πρέπει να κάνω»), μοιραστείτε τις ακόλουθες πληροφορίες με την ομάδα.

Ο λατρευτικός χώρος της Αγίας Ειρήνης βρίσκεται στην περιοχή Αγία Ειρήνη, κοντά στη Μόρφου.

Το ιερό ανακαλύφθηκε από τη Σουηδική Αποστολή στην Κύπρο κατά την περίοδο 1929-1930. Ήταν κτισμένο πάνω σε χώρο που ήδη υπήρχε από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού.

Στον ανασκαφικό χώρο εντοπίστηκαν περίπου 2000 ειδώλια από τερακότα, τοποθετημένα όρθια σε ημικύκλιο γύρω από τον βωμό. Τα ειδώλια χρονολογούνται στην Κυπρο-αρχαϊκή περίοδο (650-500 π.Χ.).

Πηγή: Karageorghis, V. (1982). *Cyprus: From the Stone Age to the Romans. Ancient Peoples and Places*: 101. London: Thames and Hudson.

Στη συνέχεια καθοδηγήστε τη συζήτηση στο πώς μπορεί αυτό να τροποποιήσει τις αρχικές, διερευνητικές διαδικασίες για εξαγωγή συμπεράσματος από την πηγή. Μπορούν τώρα να θέσουν *ισχυρότερους* ισχυρισμούς; Μπορούν τώρα να θέσουν *διαφορετικούς* ισχυρισμούς; Μήπως τώρα μερικοί από τους αρχικούς τους ισχυρισμούς φαίνονται πιο ύποπτοι; Ενώ συζητάτε για το «διάγραμμα των επιπέδων εξαγωγής συμπεράσματος» συνεχίστε να τους υπενθυμίζετε τα όσα έμαθαν στο Μάθημα 3 για τη γλώσσα της βεβαιότητας και τη σημασία της σκέψης για το πόσο ισχυροί/αδύναμοι είναι οι ισχυρισμοί τους.

Τώρα υπενθυμίστε ξανά τη βασική ερώτηση:

Πώς μας βοηθούν τα τεχνουργήματα να κατανοήσουμε το παρελθόν;

Ενημερώστε τα παιδιά ότι θα παρουσιάσουν σε συντομία την ανάλυση τους για αυτή την πηγή, βασιζόμενα στις νέες πληροφορίες που τους παρείχε το συγκείμενό της. Δώστε ακόμα τρία λεπτά στις ομάδες για να προετοιμαστούν.

Ζητήστε από τις ομάδες να μοιραστούν τα πορίσματα και υποθέσεις τους για το πώς μπορεί η εν λόγω πηγή να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε το παρελθόν. Όπου υπάρχουν διαφορές στα συμπεράσματα, χρησιμοποιήστε το σαν ευκαιρία για να υπερασπιστούν οι μαθητές και οι μαθήτριες την υπόθεσή τους χρησιμοποιώντας την πηγή ως απόδειξη όπου χρειάζεται. Ξεκαθαρίστε προσεκτικά τυχόν παρανοήσεις. Βοηθήστε τα παιδιά να επαναπροσδιορίσουν τα πράγματα στις περιπτώσεις που η επιλογή της γλώσσας είναι απρόσεκτη ή μη βοηθητική.

Δραστηριότητα 3

Γνωρίζοντας το «Μυστηριώδες αντικείμενό» μας από το Μουσείο (Δραστηριότητα σε ζευγάρια)

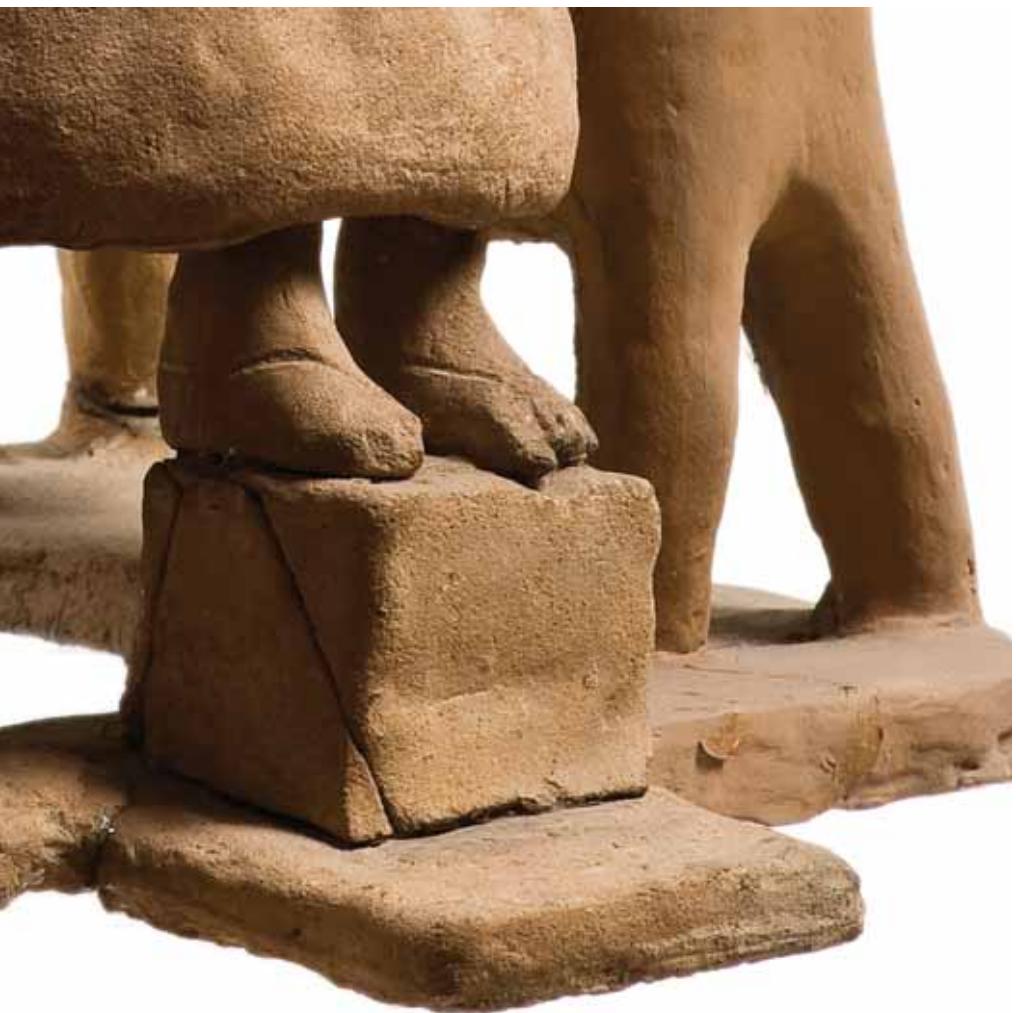
Ενημερώστε τους μαθητές και τις μαθήτριες ότι κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στο Μουσείο θα επικεντρωθούν σε επτά μυστηριώδη αντικείμενα του Μουσείου (ένα αντικείμενο για κάθε ομάδα των 4) και δώστε σε κάθε ομάδα μια φωτοτυπημένη εικόνα μέρους του τεχνουργήματος σε μεγέθυνση για να το εξετάσει (ακολουθούν παραδείγματα από τη συλλογή της Αγίας Ειρήνης). Οι μαθητές και οι μαθήτριες χρησιμοποιούν τις Κάρτες συζήτησης: *Ερμηνεία ενός τεχνουργήματος, για να προσταθήσουν να προσδιορίσουν τι μπορεί να είναι το αντικείμενο* (βλ. Σχέδιο Μαθήματος 3 για τις κάρτες).

Ολομέλεια

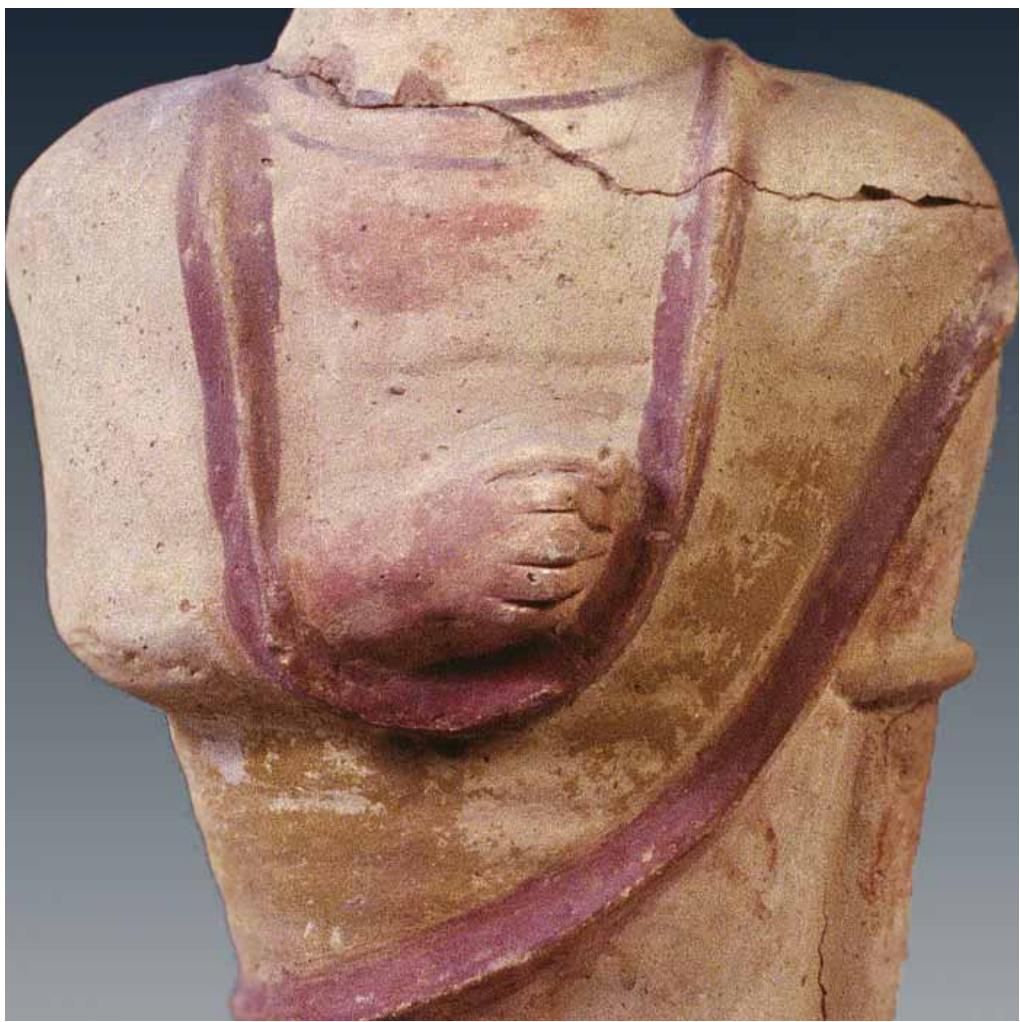
Ζητήστε από κάθε ομάδα να παρουσιάσει το αντικείμενο και τα πορίσματά της. Πρέπει να συνδέσουν την παρουσίαση και τα τεχνουργήματα με την επίσκεψη, απαντώντας στο ερώτημα:

«Τι περισσότερο μπορεί να μας πει η επίσκεψη στο μουσείο για αυτά τα τεχνουργήματα και το παρελθόν;»

Τονίστε το σημείο ότι το μουσείο παρέχει πληροφορίες σχετικές με το συγκείμενο των πηγών που θα τους βοηθήσουν να θέτουν καλύτερες ερωτήσεις για την κάθε πηγή.

Δραστηριότητα 3: Κομμάτια τεχνουργημάτων

χ

Εικόνες και πληροφορίες για συγκεκριμένα τεχνουργήματα, σε περίπτωση που αποφασίσετε να χρησιμοποιήσετε τα παρόντα μυστηριώδη αντικείμενα. Πιο κάτω βρίσκονται οι ολοκληρωμένες εικόνες των τεχνουργημάτων:

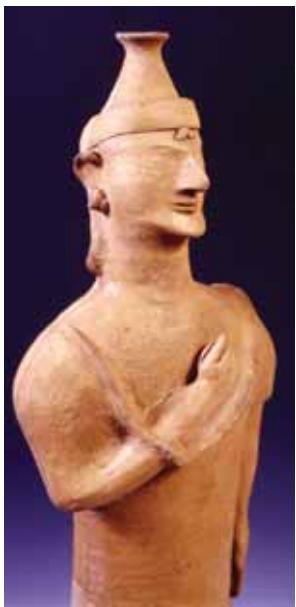
Φωτογραφία 15: Ειδώλιο ενός ταύρου από τερακότα, Αγία Ειρήνη (Πνευματικά δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο)

Φωτογραφία 16: Γυναικείο ειδώλιο από τερακότα: γυναίκα που κάθεται σε καρέκλα ανάμεσα σε δύο σφύγγες, 700-600 π.Χ., Αγία Ειρήνη (Πνευματικά δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο)

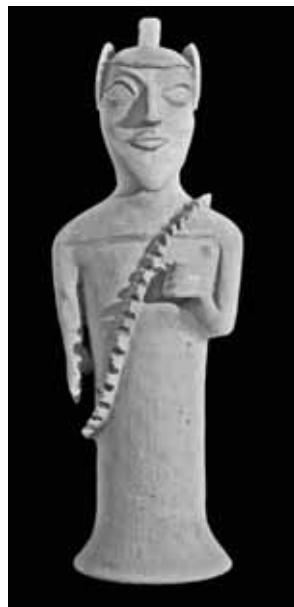
Φωτογραφία 17: Άρμα από τερακότα, Αγία Ειρήνη (Πνευματικά δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο)

Φωτογραφία 18: Ειδώλιο από τερακότα, Αγία Ειρήνη (Πνευματικά δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο)

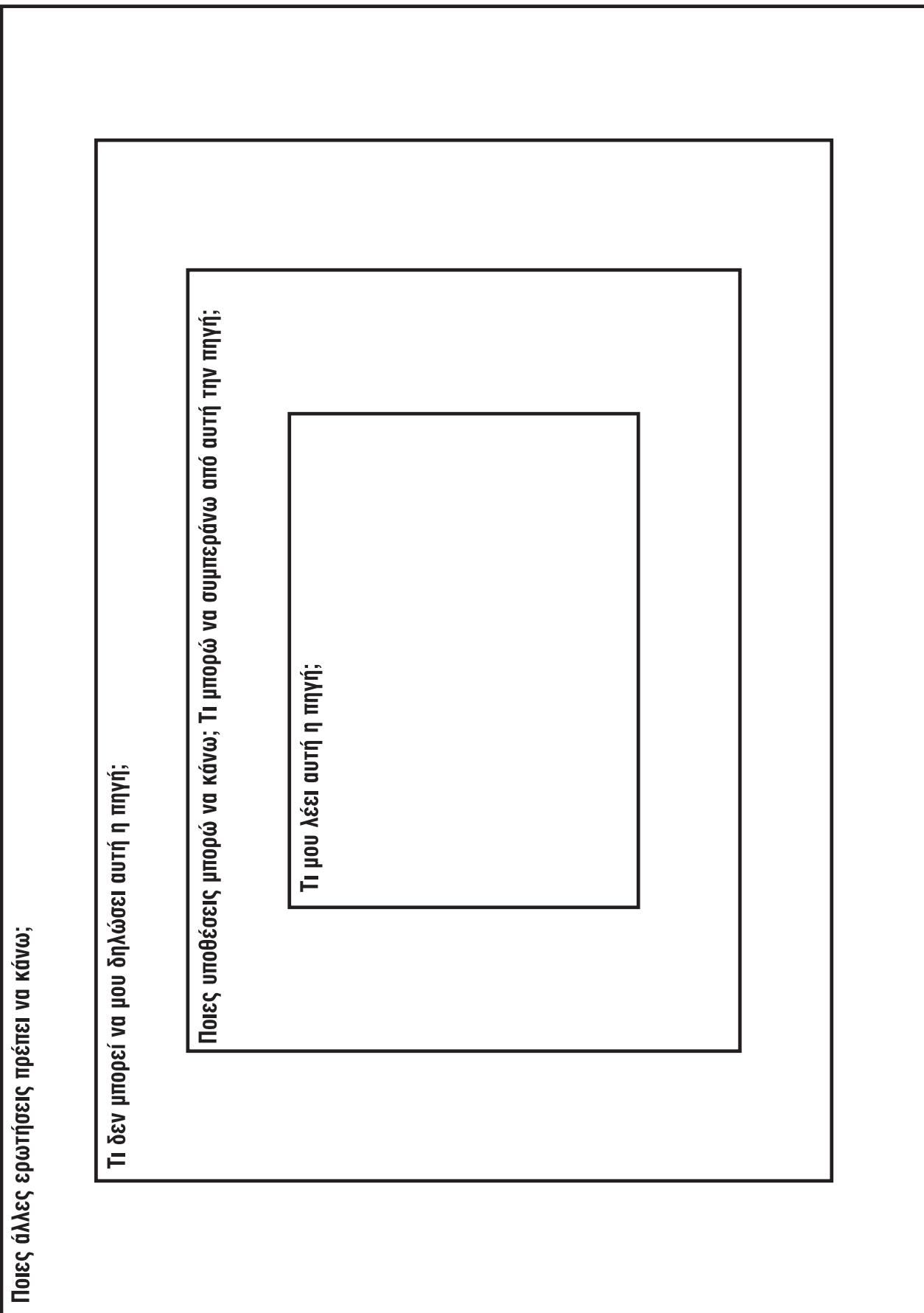
Φωτογραφία 19: Ειδώλιο άνδρα από τερακότα, 600-550 π.Χ., Αγία Ειρήνη (Πνευματικά δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο)

Φωτογραφία 20: Ειδώλιο από τερακότα, Αγία Ειρήνη (Πνευματικά δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο)

Φωτογραφία 21: Ειδώλιο από τερακότα, Αγία Ειρήνη (Πνευματικά δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο)

Σχέδιο Μαθήματος 5: Η επίσκεψή μας στο μουσείο

Εισαγωγή:

Οι δραστηριότητες που περιγράφονται σε αυτό το σχέδιο μαθήματος έχουν ως στόχο να συνοδεύσουν το ομότιτλο Τετράδιο Δραστηριοτήτων.

Κύριο ερώτημα:

- Πώς μας βοηθούν τα τεχνουργήματα να κατανοήσουμε το παρελθόν;

Κάνοντας πρόοδο από το Μάθημα 4

Το κάθε παιδί θα εφαρμόσει όλα όσα έμαθε στα Μαθήματα 1 έως 4 στο περιβάλλον του μουσείου. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν τις παραπορήσεις τους από την εργασία των μαθητών και των μαθητριών, για να αξιολογήσουν τον βαθμό εσωτερίκευσης των προηγούμενων διδακτικών σημείων και για να διαπιστώσουν αν εξακολουθούν να υπάρχουν οποιεσδήποτε παρανοήσεις που θα πρέπει να ξεπεραστούν.

Μαθησιακοί στόχοι:

Με το πέρας του μαθήματος, οι μαθητές και μαθήτριες να μπορούν να:

- εξετάζουν τα μουσειακά τεχνουργήματα σε βάθος, να βασίζονται στις διαθέσιμες πληροφορίες που τους παρέχει το περιβάλλον των τεχνουργημάτων και να παράγουν τις δικές τους ερωτήσεις,
- αντλούν πληροφορίες από αντικείμενα ακολουθώντας τη διαδικασία εξαγωγής συμπερασμάτων,
- χρησιμοποιούν κατάλληλα την έννοια των τεκμηρίων στα συμπεράσματά τους από πηγές,
- επιλέγουν και να καταγράφουν πληροφορίες με χρήσιμο τρόπο, ως μέρος μιας συγκεκριμένης έρευνας.

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό:

- Το Τετράδιο Δραστηριοτήτων το οποίο εξετάζει διάφορες πτυχές των συλλογών
- Εικόνες σύγχρονων αντικειμένων για σύγκριση.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Το «Μυστηριώδες αντικείμενο» του μουσείου

Δώστε στα μέλη κάθε ομάδας μια εικόνα του μυστηριώδους αντικειμένου που μελέτησαν κατά το προηγούμενο μάθημα σε μεγέθυνση και ζήτηστε τους να το βρουν μέσα στο μουσείο. Μόλις το εντοπίσουν, δώστε τους το Τετράδιο Δραστηριοτήτων και παροτρύνετε τους να μάθουν περισσότερες πληροφορίες.

Τα παιδιά εργάζονται σε ζευγάρια, έτσι ώστε το καθένα να ολοκληρώσει το Τετράδιο Δραστηριοτήτων.

Ομαδική εργασία (ή σε ζευγάρια): Γνωρίζοντας το μουσείο και τα τεχνουργήματά του

Οι πρώτες σελίδες του Τετράδιου Δραστηριοτήτων. – εξαγωγή συμπερασμάτων για τα αντικείμενα

Κατά την εργασία τους σε ομάδες (ή ζευγάρια), οι μαθητές και μαθήτριες θα:

- προβούν σε συγκρίσεις ανάμεσα σε ένα αρχαιολογικό αντικείμενο και ένα σύγχρονο
- διερευνήσουν τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για να κατασκευαστεί το τεχνούργημα, καθώς και το ποια υλικά έχουν διασωθεί και ποια όχι
- εξετάσουν τον ρόλο των ανδρών και γυναικών κατά την περίοδο όπου κατασκευάστηκε το τεχνούργημα.

Το Τετράδιο Δραστηριοτήτων - παρουσίαση του επιλεγμένου σου τεχνουργήματος

- Οι μαθητές και οι μαθήτριες σχεδιάζουν και βάζουν ετικέτες στα επιλεγμένα τεχνουργήματα, προσθέτοντας όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες.

Επιπρόσθετες δραστηριότητες

- Παρουσιάσεις από διάφορες ομάδες για την έρευνά τους. Προσπαθήστε να ωθήσετε τα παιδιά να το κάνουν αυτό με δημιουργικό και ενεργητικό τρόπο, για παράδειγμα, θέτοντας ερωτήσεις, κάνοντας παντομίμα, παρουσιάζοντας μια μικρή αναπαράσταση, ένα θεατρικό δρώμενο κτλ.
- Επιλογή ενός αντικειμένου:
 - Τα παιδιά επιλέγουν ένα τεχνούργημα από τη συλλογή
 - Συλλέγουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για το τεχνούργημα
 - Απαντούν στα «4Π, 1Τ και 1Γ», έτσι ώστε να εξηγήσουν την επιλογή του τεχνουργήματος (Ποιος; Πότε; Πού; Πώς; Τι; και Γιατί;)

Ολομέλεια

Τετράδιο Δραστηριοτήτων - διερεύνηση για το πού βρίσκονται τα κυπριακά τεχνουργήματα ανά τον κόσμο.

- Εντοπισμός διαφόρων μουσείων στον χάρτη.
- Αντιστοιχία των διαφορετικών κυπριακών τεχνουργημάτων με αυτά του Κυπριακού Μουσείου.
- Αναγνώριση του γεγονότος ότι πολλά τεχνουργήματα έχουν απομακρυνθεί από τη χώρα προέλευσής τους.
- Συζήτηση και ανακεφαλαίωση όλων όσων έχουν μάθει στο Μουσείο.
- Ανακάλυψη της αρχαιολογικής συλλογής ενός άλλου μουσείου.
- Συνειδητοποίηση για την ύπαρξη διαφορετικών πηγών και τεκμηρίων.
- Επιλογή ενός τεχνουργήματος για την εργασία που θα ακολουθήσει στην τάξη.

Διαθεματική προσέγγιση για τη χρήση τεχνουργημάτων

Η διαθεματική προσέγγιση αφορά μια συνειδητοποιημένη προσπάθεια για να εφαρμοστούν γνώσεις, αρχές ή/και αξίες σε περισσότερα από ένα γνωστικά αντικείμενα. Υλοποιείται, συνήθως, μέσω ενός θέματος ή μιας ενότητας μελέτης. Αυτό αποτελεί το πλαίσιο με τους στόχους/αποτελέσματα που προσδιορίζουν το τι αναμένεται να μάθουν τα παιδιά ως αποτέλεσμα των εμπειριών και των μαθημάτων που αποτελούν μέρος της ενότητας. Η διεπιστημονική/διαθεματική προσέγγιση θεωρείται συχνά ως τρόπος αντιμετώπισης κάποιων επαναλαμβανόμενων προβλημάτων στην εκπαίδευση, όπως ο κατακερματισμός και η διδασκαλία μεμονωμένων δεξιοτήτων. Η διεπιστημονική προσέγγιση μπορεί επιπλέον να ενισχύσει την εκπαίδευση, προωθώντας τη σύνδεση ανάμεσα στα διάφορα μαθήματα που διδάσκονται στο σχολείο και τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουμε τη μάθηση εκτός του σχολικού περιβάλλοντος. Η χρήση τεχνουργημάτων ως σημείο έναρξης παρέχει ευκαιρίες για να εξερευνήσετε και να διδάξετε δεξιοτήτες και έννοιες από διάφορα μαθήματα, πέραν της Ιστορίας. Πιο κάτω παρατίθενται κάποιες ιδέες από ένα εκτεταμένο εύρος προτάσεων. Το κλειδί για μια επιτυχημένη διαθεματική προσέγγιση στη διδασκαλία είναι η συνεργασία ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς, ο ομαδικός προγραμματισμός και οι ομαδικές συζητήσεις.

Γλώσσα

- **Περιγραφική γραφή:** Επίθετα, περιγραφή του αντικειμένου - Δημιουργία λεξιλογίου που θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί (δηλαδή επεξηγώντας τον σκοπό και τον τρόπο για τον οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί) για το πώς αισθάνονται, όταν αντικρίζουν το τεχνούργημα.
- **Αντικειμενική γραφή:** Περιγραφή του τρόπου ανεύρεσης του τεχνουργήματος (δηλαδή απαντώντας ποιος, τι, πότε, πού, γιατί και πώς κατασκευάστηκε το τεχνούργημα).
- **Αφηγηματική γραφή:** Η ιστορία του τεχνουργήματος - φανταστική (δηλαδή σε ποιον μπορεί να ανήκε, για ποιον σκοπό χρησιμοποιείτο και πώς χρησιμοποιείτο). Η ιστορία της έρευνας του τεχνουργήματος (πραγματική) ως προς τη χρήση του τεχνουργήματος (δηλαδή τι μας δηλώνει το αντικείμενο για το άτομο που το κατασκεύασε/κατείχε;).
- **Άρθρα σε εφημερίδα:** Διεξαγωγή συνεντεύξεων, δίνοντας οδηγίες στα παιδιά να προσποιηθούν ότι είναι δημοσιογράφοι και αρχαιολόγοι (δηλαδή οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να σκεφτούν και να γράψουν για τον τρόπο με τον οποίο εντοπίστηκε το τεχνούργημα και για το ποιες ερωτήσεις είναι σημαντικό να τεθούν).
- **Ποίηση:** Περιγραφικό ποίημα για το τεχνούργημα.

Αγωγή του πολίτη

- Κατανόηση της σημασίας του αντικειμένου για την κοινωνία από την οποία προήλθε.
- Συζήτηση για τον τρόπο και τον λόγο χρήσης του του επιλεγμένου αντικειμένου, στην περίπτωση που έχει κάποια πνευματική/θρησκευτική αξία.
- Αναγνώριση του γεγονότος ότι οι άνθρωποι που χρησιμοποιούσαν το αντικείμενο ανήκαν σε μια κοινότητα.
- Κατανόηση των διαφορετικών ρόλων που διαδραματίζουν οι άνθρωποι και και της οικουμενικής διάστασης που διαπιστώνεται στα τεχνουργήματα (δηλαδή παρόμιοι/ίδιο τεχνούργημα να χρησιμοποιείται σε όλο τον κόσμο).
- Κατανόηση των επιπτώσεων που έχουν τα τεχνουργήματα στην τεχνολογία/στον πολιτισμό.

Επιστήμη

- Κατανόηση των ιδιοτήτων του υλικού από το οποίο κατασκευάστηκε το τεχνούργημα.
- Κατανόηση σχετικά με το γιατί και το πώς το συγκεκριμένη τεχνούργημα διασώθηκε και άλλα όχι.

Θεατρική αγωγή/Κοινωνική αγωγή

- Η ιστορία του τεχνουργήματος σε κίνηση. Παντομίμα – πώς χρησιμοποιείται το τεχνούργημα - θεατρική παράσταση για το τεχνούργημα.
- Διερεύνηση του τεχνουργήματος – τι θα σου έλεγε, αν μπορούσε να μιλήσει;
- Μικρό ντοκιμαντέρ για την ανεύρεση του τεχνουργήματος.
- Μικρή αναπαράσταση στην οποία το τεχνούργημα αποτελεί τον βασικό χαρακτήρα.
- Μετάδοση podcast για το τεχνούργημα – φωτογραφίες του τεχνουργήματος.
- Παρουσιάσεις του τεχνουργήματος χρησιμοποιώντας το πρόγραμμα παρουσίασης PowerPoint και άλλα είδη μέσων επικοινωνίας.

Ζωγραφική και Σχέδιο

- Σχέδιο – Ζωγραφική – Κολάζ για το τεχνούργημα συμπεριλαμβάνοντας ακόμη ένα παρόμοιο αντικείμενο.
- Δημιουργία αντιγράφου του τεχνουργήματος είτε από πηλό είτε από οποιοδήποτε άλλο κατάλληλο υλικό, π.χ. πεπιεσμένο χαρτί.
- Δημιουργία ενός οπτικού πλαισίου για το τεχνούργημα – δηλαδή κολλώντας μια φωτογραφία του τεχνουργήματος πάνω σε χαρτί και σχεδιάζοντας μια σκηνή γύρω του.
- Σύγκριση της εικόνας του τεχνουργήματος με το σύγχρονο αντίστοιχό του και χρήση και των δύο σε κάποιο έργο τέχνης.

Γεωγραφία

- Πού ανευρέθηκε το τεχνούργημα; (τοποθεσία της ανασκαφής, εντοπισμός της στον χάρτη του νησιού).
- Πώς μοιάζει η περιοχή όπου ανευρέθηκε το τεχνούργημα;
- Εξηγήστε την κατάσταση του τεχνουργήματος: Γιατί αυτό το τεχνούργημα διασώθηκε, ενώ άλλα όχι; (λόγω καιρικών ή διάβρωσης του εδάφους;).
- Οικισμοί: Γιατί οι άνθρωποι επέλεξαν να ζήσουν στη συγκεκριμένη περιοχή; Τι υπήρχε εκεί για να τους βοηθήσει να κατασκευάσουν το συγκεκριμένο τεχνούργημα;

Μαθηματικά

- Μέτρηση: χρόνου, μήκους, βάρους κτλ.
- Μέγεθος και σχήμα, συλλογή και οργάνωση δεδομένων, υπολογισμοί και προβλέψεις.

Σχέδιο Μαθήματος 6: Αναστοχασμός για την επίσκεψή μας στο μουσείο

Εισαγωγή:

Οι δραστηριότητες που περιγράφονται σε αυτό το μάθημα στοχεύουν να αποτελέσουν συνέχεια της επίσκεψης στο μουσείο, αξιοποιώντας τη νεοαποκτηθείσα εμπειρία των μαθητών και μαθητριών, διευρύνοντας τις πιθανές ερωτήσεις, σχόλια και ιδέες τους και βοηθώντας τους/τες να εξετάσουν την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα και το πού μπορεί αυτή να επικεντρωθεί. Το Μάθημα 6 προετοιμάζει τα παιδιά για το Μάθημα 7 – το τελικό μάθημα της ενότητας. Το Μάθημα 7 διευρύνει άμεσα τις ιδέες που επινοούνται σε αυτή τη φάση.

Κύριο ερώτημα:

- Τι μπορούν να μας πουν αντικείμενα που έχουν ανασκαφεί από το έδαφος για τη ζωή στην αρχαία Κύπρο;

Κάνοντας πρόοδο από το Μάθημα 5

Σε αυτό το μάθημα, τα παιδιά συνδυάζουν όλα όσα έμαθαν μέσα από τη διερεύνηση μιας καθορισμένης ομάδας τεχνουργημάτων. Η δραστηριότητα αυτή είναι περισσότερο ανοικτού τύπου σε σχέση με κάποιες από τα προηγούμενα μαθήματα. Έτσι λοιπόν, θα τους επιτρέψει να αναπτύξουν και να παρουσιάσουν τη σκέψη τους προς αναζήτηση αποδείξεων και θα σας επιτρέψουν παράλληλα να αξιολογήσετε την ποιότητα της σκέψης αυτής. Το μάθημα σάς επιτρέπει να διαπιστώσετε τι είδους κατανόηση πιστεύετε ότι αναπτύσσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες και σε ποιες περιπτώσεις μπορεί να περιορίζεται η σκέψη τους.

Θα ήταν χρήσιμο να συμβουλευτείτε το μοντέλο προόδου στις σελίδες 19-21. Αυτό θα σας επιτρέψει να αξιολογήσετε την ποιότητα της μάθησης και σε ποιο σημείο βρίσκεται η κατανόηση των παιδιών στο παρόν στάδιο.

Στόχοι μαθήματος

Με το πέρας του μαθήματος, οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να:

- χρησιμοποιούν εισαγωγικά σημεία με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένοι/ες, να επιλέγουν τα δικά τους εισαγωγικά σημεία για να θέτουν ερωτήματα για την πηγή,
- συσχετίζουν μεμονωμένες πηγές μεταξύ τους και με πληροφορίες από το συγκείμενο των πηγών, έχοντας κατά νουν ένα συγκεκριμένο ερώτημα,
- συνδυάζουν πιθανούς ισχυρισμούς που μπορούν να γίνουν αν χρησιμοποιηθεί η συγκεκριμένη πηγή,
- συλλογίζονται κατά πόσο ένας ισχυρισμός μπορεί να διατυπωθεί να διατυπωθεί απλώς ως υπόθεση ή με βεβαιότητα,
- χρησιμοποιούν γνώσεις που παρέχει το περιβάλλον (π.χ. μιας πηγής), για να υποστηρίξουν τη διερεύνηση και την κρίση τους.

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό:

- Πηγή: Ειδώλια από την αρχαιολογική θέση Αγία Ειρήνη
- Κάρτες πληροφοριών 1 – 12 (βλ. τις επόμενες σελίδες)

Προετοιμασία

- Φωτοαντίγραφα των πηγών και των καρτών πληροφοριών 1 – 12 (ένα σετ για κάθε 3 άτομα).
- Η τάξη πρέπει να οργανωθεί σε ομάδες των 3 ατόμων.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Ξεκινήστε ζητώντας από τους μαθητές και τις μαθήτριες, ως τμήμα, να σκεφτούν όλα τα είδη πληροφοριών που τους ζητήθηκε να χρησιμοποιήσουν, για να μάθουν σχετικά με τα άγνωστα τεχνουργήματα και για τους ανθρώπους που τα χρησιμοποιούσαν (δηλαδή αναπαραστάσεις που σχεδιάστηκαν αργότερα, φωτογραφίες, αντίγραφα αντικειμένων, γραπτές πληροφορίες από αρχαιολόγους, χάρτες). Οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορεί να θέλουν να γράψουν τις απαντήσεις τους σε αυτοκόλλητο χαρτί. Όταν θα έχουν καταγράψει έναν μεγάλο κατάλογο, στον πίνακα, ρωτήστε τους/τες ποια από αυτά ήταν πηγές (κειμήλια ή αρχεία από την εν λόγω περίοδο) και ποια ήταν σύντομες περιγραφές από αρχαιολόγους, ιστορικούς ή εφόρους μουσείου σε πολύ μεταγενέστερη περίοδο.

Ο στόχος εδώ είναι ενισχυθεί το μήνυμα ότι δεν μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα για τη σημασία ή τη χρήση ενός τεχνουργήματος, χωρίς να το εντάξουμε μέσα στο ευρύτερο ιστορικό του συγκείμενο. Αυτό συμπεριλαμβάνει τον συσχετισμό του με άλλες πηγές και με ένα περίπλοκο μίγμα πληροφοριών που προέρχονται από το περιβάλλον του, τις οποίες έχουν ήδη εδραιώσει άλλοι ειδικοί. Φυσικά, οι ισχυρισμοί από άλλους ειδικούς πρέπει και αυτοί να γίνονται αντικείμενο συζήτησης, αλλά κάποτε πρέπει να θεωρούμε ως δεδομένες κάποιες λιγότερο αμφισβητούμενες πληροφορίες από το περιβάλλον του τεχνουργήματος για να προχωράμε με την έρευνά μας.

Πηγές (κειμήλια ή αρχεία από την εν λόγω περίοδο)

Σύντομες περιγραφές από αρχαιολόγους, ιστορικούς ή εφόρους μουσείου σε πολύ μεταγενέστερη περίοδο

Δραστηριότητα

Μπορείτε να θέσετε το βασικό ερώτημα του μαθήματος:

«Τι μπορούν να μας πουν τα αντικείμενα που έχουν ανασκαφεί από το έδαφος για την αρχαία Κύπρο;»

Δώστε στους μαθητές και στις μαθήτριες κάποιες «προκλητικές» εισηγήσεις σχετικές με την κύρια πηγή (στην περίπτωσή μας, για τα ειδώλια από την Αγία Ειρήνη) που μελετάτε και που έχουν δει κατά την επίσκεψή τους στο μουσείο. Στη συνέχεια, ζητήστε τους να αποφασίσουν αν μπορούν να υποστηρίξουν ή να απορρίψουν κάποιες από τις εισηγήσεις σε σχέση με την πηγή. Για να το κάνουν αυτό, είναι αναγκαίο ν' αναφερθούν σε όλες τις πληροφορίες από το περιβάλλον των ειδωλίων (αυτές παρέχονται στις επόμενες σελίδες, με τίτλο Κάρτα Πληροφοριών 1, Κάρτα Πληροφοριών 2 κτλ.). Οι «προκλητικές» σας εισηγήσεις θα μπορούσαν να είναι, για παράδειγμα:

Δεν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτά τα ειδώλια, για να πάρουμε πολλές πληροφορίες, στην περίοδο...

ή

Θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε αυτά τα ειδώλια, για να κατανοήσουμε πόσο σημαντική ήταν η θρησκεία για τους ανθρώπους στην αρχαία Κύπρο.

ή

Η ζωή των ανδρών ήταν πολύ διαφορετική από των γυναικών, αυτή την περίοδο στην Κύπρο.

ή

Είναι δύσκολο να πούμε για ποιο σκοπόν χρησιμοποιούσαν αυτά τα ειδώλια.

Αυτά είναι μόνο κάποια παραδείγματα. Όποια «προκλητική» εισήγηση και αν χρησιμοποιήσετε, θα πρέπει να είναι τέτοια που να μπορούν τα παιδιά να την υποστηρίξουν ή να την απορρίψουν, χρησιμοποιώντας την πηγή που τους έχετε δώσει.

Ζητήστε από τα παιδιά να εργαστούν σε ομάδες των τριών και, να συζητήσουν και να βρουν έναν τρόπο για να υποστηρίξουν ή να απορρίψουν μια από αυτές τις δηλώσεις, πάντοτε βασισμένα στην πηγή που έχει επιλεγεί (σ' αυτό το παράδειγμα τα ειδώλια) ως τεκμήριο και ερμηνεύοντάς το υπό το φως όσο το δυνατόν περισσότερων Καρτών Πληροφοριών. Σιγουρευτείτε ότι καταλαβαίνουν πώς θα κτίσουν μια υπόθεση βασισμένα στην πηγή, μαζί με τις πληροφορίες που παρέχει το περιβάλλον της. Μην τα αφήσετε να παρασυρθούν σε μια γενική συζήτηση για τις εισηγήσεις. Πρέπει να χρησιμοποιήσουν την πηγή, για να αναδείξουν τα τεκμήρια υπέρ ή κατά κάποιας εισήγησης.

Δώστε τους την επιλογή να προετοιμάσουν τα δικά τους οπτικά βοηθήματα, για να βοηθήσουν το υπόλοιπο τμήμα να κατανοήσει την υπόθεσή τους. Αφήστε τους ένα χρονικό περιθώριο για τις συζητήσεις τους (π.χ. 15 λεπτά). Προειδοποιήστε τους ότι με την ολοκλήρωση του καθορισμένου χρόνου, η κάθε ομάδα οφείλει να παρουσιάσει την υπόθεσή της υπέρ ή εναντίον κάποιας από τις εισηγήσεις στην υπόλοιπη τάξη, ενώ της διαδικασίας αυτής θα επακολουθήσουν ερωτήσεις από την υπόλοιπη τάξη και σχετική συζήτηση.

Πηγαίνετε σε κάθε ομάδα και ενθαρρύνετε τα παιδιά να σκεφτούν με έναν διαθεματικό τρόπο και, όταν είναι έτοιμα, να προετοιμάσουν προσεκτικά την προφορική τους παρουσίαση. Επεμβείτε στις ομάδες με καίριες ερωτήσεις που θα βοηθήσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες να σκεφτούν και να παραμείνουν συγκεντρωμένοι/ες. Για παράδειγμα, μπορείτε να πείτε:

«*Μα, θύμισέ με τι προσπαθείς ν' ανακαλύψεις...;*»

ή

«*Είσαι σίγουρος/ή ότι θέλεις να παρουσιάσεις έναν τόσο έντονο ισχυρισμό; Σκέψου τη χρήση φράσεων όπως: Τα ειδώλια, επομένως, μπορούν να εισηγηθούν ότι ή Έχοντας υπόψη αυτά τα στοιχεία από το περιβάλλον της πηγής, θα μπορούσαμε ίσως να καταλάβουμε από τα ειδώλια ότι...*».

Συνεχίστε να χρησιμοποιείτε τέτοιο λεκτικό μαζί τους, ώστε να σκέφτονται τον βαθμό βεβαιότητας των ισχυρισμών τους.

Όταν είναι έτοιμοι/ες να παρουσιάσουν, επιλέξτε ομιλητές από μερικές ομάδες – ή από όσες περισσότερες μπορείτε, αν έχετε τον χρόνο – για να παρουσιάσουν προφορικά την υπόθεσή τους.

Έχετε υπόψη ότι θα το κάνουν αρκετά άσχημα στην αρχή και ότι αυτό θα είναι διασκεδαστικό. Θα προκύπτει αρκετό γέλιο, καθώς θα συνειδητοποιούν πόσο δύσκολη είναι η διαδικασία στην οποία εμπλέκονται. Αυτό θα δώσει ζωντάνια στην τάξη και θα τους υπενθυμίσει πόσο δύσκολο είναι να το κάνει κανείς αυτό. Μην ανησυχήσετε, αν παρεκκλίνουν. Χρησιμοποιήστε το σαν μια ευκαιρία να καθιερωθεί η ποιότητα της κατανόησής τους και μετά να τους δώσετε ερωτήσεις και ιδέες που θα ενισχύσουν τη σκέψη τους και την αντίληψή τους περί τεκμηρίων.

Η δραστηριότητα – τόσο η ομαδική εργασία όσο και η παρουσίασή της – θα ενεργήσει ως καταλύτης, για να τους θυμίσετε όσα έμαθαν προηγουμένως σχετικά με την καλή χρήση των πηγών, το πώς να θέτουν αποτελεσματικά ερωτήματα, πώς να τοποθετούν ιδέες ή θεωρίες σε πλαίσιο με επιφύλαξη και πώς να τις ελέγχουν με περαιτέρω ερωτήσεις αντιπαραβάλλοντάς τες με άλλες πηγές, κ.ο.κ. Χρησιμοποιήστε (τις όχι και τόσο επιτυχημένες!) προσπάθειές τους σ' αυτό το σχέδιο μαθήματος, για να τους προετοιμάσετε για την πραγματικά μεγάλη τελική πρόκληση (βλ. Σχέδιο Μαθήματος 7). Προσπαθήστε να υποκινήσετε το ενδιαφέρον των μαθητών και μαθητριών σας και να τροφοδοτήσετε τον ενθουσιασμό τους για το τι θ' ακολουθήσει στο επόμενο μάθημα.

Ένα δείγμα μιας πηγής (τα ειδώλια από την Αγία Ειρήνη) που θα μπορούσε να δοθεί στους μαθητές και στις μαθήτριες, παρουσιάζεται πιο κάτω, ως συμπλήρωμα στις Κάρτες Πληροφοριών, έχοντας ως στόχο να δώσει κάποιες πληροφορίες για το περιβάλλον της πηγής.

Πηγή 1

Φωτογραφία 22: ΑΙΘΟΥΣΑ IV του Κυπριακού Μουσείου, όπου εκτίθενται περίπου δύο χιλιάδες πήλινα ειδώλια και αγάλματα (ειδώλια από τερακότα) τα οποία ανευρέθηκαν γύρω από έναν κυκλικό βωμό στο αρχαϊκό iερό στην Αγία Ειρήνη.

www.cyprussmuseum.com

Πνευματικά Δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο - Λευκωσία.

Κάρτα Πληροφοριών 1 Το iερό βρίσκεται στην Αγία Ειρήνη (Μόρφου). Ανασκάφηκε την περίοδο 1929-1930 από τη Σουηδική Αρχαιολογική Αποστολή. Της Αποστολής ηγήθηκε ο Einar Gjerstad (Hägg 1996).

Κάρτα Πληροφοριών 2 Τα ειδώλια είναι κατασκευασμένα από τερακότα (ψημένος πηλός). Οι αρχαιολόγοι εντόπισαν 2000 ειδώλια επιτόπου (*in situ*), τοποθετημένα σε ημικύκλιο γύρω από τον βωμό. Μπορούν να συνδεθούν με μια θεότητα της γονιμότητας, η οποία επίσης συσχετίζοταν με τα βοοειδή και τον πόλεμο (Karageorghis 1982: 141).

Κάρτα Πληροφοριών 3 Τα ειδώλια χρονολογούνται στην Κυπροαρχαϊκή περίοδο (650-500 π.Χ.). Πρόκειται, κυρίως, για ανδρικά ειδώλια και αντιπροσωπεύουν ανθρώπινες φιγούρες, ζώα και μινώταυρους. Υπάρχουν, επίσης, πολεμικά άρματα, τα οποία σέρνουν άλογα, ιππείς, χορευτές και ταύροι (Karageorghis 1982: 141).

Κάρτα Πληροφοριών 4 Τα μισά περίπου ειδώλια δόθηκαν στη Σουηδική Αρχαιολογική Αποστολή που είχε έρθει στην Κύπρο και τώρα βρίσκονται στο Medelhavsmuseet (Μεσογειακό Μουσείο, Στοκχόλμη), ενώ τα υπόλοιπα βρίσκονται στο Κυπριακό Μουσείο της Λευκωσίας (Rystedt 1994).

«Προς το παρόν, όλα τα ειδώλια που εκτίθενται είναι καταχωρημένα με ορθούς αριθμούς απογραφής και υπάρχει κατάλογος απογραφής των 500 ειδωλίων που εκτίθενται στη βιτρίνα. Τα ειδώλια των οποίων οι αριθμοί απογραφής δεν μπορούσαν να ανευρεθούν αποθηκεύτηκαν, εκ των οποίων 1000 ανέμεναν απογραφή. Τα άλλα μισά ευρήματα από την Αγία Ειρήνη βρίσκονται [...] στο Κυπριακό Μουσείο στη Λευκωσία»

Κάρτα Πληροφοριών 5 S. N. Fischer, 2009, 'Excavating' in the storerooms – the legacy of the Swedish Cyprus Expedition' *Medelhavsmuseet* 4: 17.

[Το περιοδικό του Μουσείου Medelhavsmuseet στη Στοκχόλμη ονομάζεται Medelhavsmuseet. Αφορά θέματα έρευνας και απευθύνεται σε αναγνώστες που τους διακρίνει το ενδιαφέρον για την αρχαιολογία, τα μουσεία και την ιστορία της Μεσογείου].

«Σύνοψη

Κατά την Υστεροκυπριακή III περίοδο το ιερό αποτελείτο από ένα σύμπλεγμα ορθογώνιων σπιτιών με τοίχους που ήταν κατασκευασμένοι από πλίνθο πάνω σε πέτρινα θεμέλια από χαλίκια... Σε αυτά τα δωμάτια ανευρέθηκαν όλα τα απαραίτητα αντικείμενα για τη λατρεία: τράπεζες αφιερωμάτων από πέτρινες πλάκες, μεγάλοι πίθοι, κανάτες, κύπελλα, ένα πέτρινο τσεκούρι λατρείας, γυνδοχέρια, αλεστές, αδράχτια... Η λατρεία επομένως επιδεικνύει μια στενή ομοιότητα με αυτή στο Ιδάλιον της Υστεροκυπριακής III περιόδου. Η λατρεία αυτή είναι μια συνηθισμένη αγροτική λατρεία στην οποία λατρεύονταν θεότητες που προστάτευαν τη σοδειά και τα βοοειδή,

Κάρτα Πληροφοριών 6 γεμίζοντας τις αποθήκες με καλαμπόκι, κρασί, ελιές, μέλι και άλλα λαχανικά. Σε αυτές τις θεότητες προσφέρονταν τέτοιου είδους προϊόντα.»

E. Gjerstad, J. Lindros, E. Sjöquist and A. Westholm, 1935, *The Swedish Cyprus Expedition. Finds and Results of the Excavations in Cyprus 1927-1931*, Stockholm. Vol II: 820-1

[Εισαγωγή: Τα τμήματα που αφορούν «Σύνοψη» βρίσκονται στο τέλος των εκθέσεων. Είναι πολύ σύντομα σε σχέση με τις περιγραφές της ανασκαφής και των ευρημάτων. Πρόκειται για το τμήμα όπου ο υπεύθυνος της ανασκαφής δίνει τη δική του ερμηνεία για τον χώρο ανασκαφής.]

Kártta
Πληροφοριών 7

The screenshot shows the Medelhavsmuseet website's homepage with a specific focus on the 'Cyprus Collection' exhibition. The page includes a header with the museum's name in both Swedish and English, and a navigation bar with links like 'Home', 'Söderåsens', 'Collections', 'The Museum', 'Mail us', 'Search', 'International Projects', and 'Publications'. Below the header, there's a sidebar with links to 'Egypt', 'Near Eastern Collections', 'Greek and Roman', 'The Vikings', 'Medieval Collections', 'Renaissance and Baroque art', and 'The A.G. Leventis Foundation'. The main content area features a large image of a red terracotta vase, a smaller image of a painting depicting figures in a ritual scene, and text describing the collection. The text mentions the collection's origin from the Swedish Cyprus Expedition (1927-1931) and its significance as a melting pot of cultures. It also notes the presence of numerous terracotta figurines and other artifacts. The text is in English, with some parts in Greek.

«Αρχείο ευρημάτων και αντικειμένων...

29. Τμήμα ειδωλίου. Διατηρήθηκε μόνο το κάτω μέρος του κυλινδρικού σώματος με λοξή βάση. Μαύροι, κάθετοι ψάντες στο σώμα. Ύψος 8.8. Μ. 9. 100.2.

30. Ειδώλιο, όπως το υπ' αριθμόν 27. Τραπεζοειδές κεφάλι, μπαλίτσα για στόμα. Η διακόσμηση είναι η ίδια, εκτός από μια ταινία γύρω από το κεφάλι. Πλέγμα γραμμών στο στήθος, καμία γραμμή γύρω από τη μέση και λείπουν το κάτω μέρος του σώματος, τα δύο χέρια και μέρος του κεφαλιού. Ύψος 9.0. Μ 9. 100.2.

31. Τμήμα αλόγου από τερακότα. Μήκος 7.3. Μ 9. 1002.

32 Ειδώλιο, όπως στον αρ. 27. Μακρύτερο, τριγωνικό, στρογγυλοποιημένο μούσι. Η διακόσμηση είναι η ίδια με τον αρ.30, ωστόσο τα μαλλιά είναι βαμμένα μαύρα. Λείπουν και τα δύο χέρια. Ύψος 20.3. Μ. 9. 99.7.

Kártta
Πληροφοριών 8 33. Κωνικό κράνος από τερακότα, ίσιο στο πάνω μέρος. Ύψος 13.4. Μ 11. 102.2...»

E. Gjerstad, J. Lindros, E. Sjöquist and A. Westholm, 1935, *The Swedish Cyprus Expedition. Finds and Results of the Excavations in Cyprus 1927-1931*, Stockholm. Vol II: 676.

[Οι τόμοι της Σουηδικής Αρχαιολογικής Αποστολής στην Κύπρο αφορούν τις βασικές αρχικές εκθέσεις για τη Σουηδική Αποστολή της περιόδου 1927-31. Είναι οργανωμένοι κατά χώρο ανασκαφής, περιγράφεται η κάθε ανασκαφή (τείχη, επίπεδα κτλ.) και καταγράφονται τα ευρήματα. Το Αρχείο ευρημάτων και αντικειμένων είναι ο κατάλογος των αντικειμένων από τον χώρο].

Τα ειδώλια είναι κυρίως ανδρικά. Υπάρχουν, επίσης, πολεμικά άρματα τα οποία σέρνουν άλογα, ιππείς, χορευτές σε κύκλο, ταύροι και μινώταυροι. Η πλειοψηφία των αντρικών ειδωλίων είναι ντυμένη με μακριά ενδύματα και στέκονται σε μετωπική στάση. Φορούν κράνη ή κωνικά καπέλα. Μερικά έχουν σκουλαρίκια, άλλα μεταφέρουν τάματα, ενώ άλλα κρατούν φλάσια και ντέφια. Σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, το ιερό αυτό είναι χαρακτηριστικό της αγροτικής λατρείας. Η λατρεία μπορεί να συσχετίστει με θεότητα της γονιμότητας και μπορούν να εντοπιστούν παρόμοιοι χώροι σε άλλα μέρη της Κύπρου. Η θεότητα της Αγίας Ειρήνης, επίσης, σχετίζοταν με τα βοοειδή και τον πόλεμο. Εξαιτίας της νομοθεσίας περί αρχαιοτήτων τη δεκαετία του 1930, περίπου μισά από τα ειδώλια παραχωρήθηκαν στο Medelhavsmuseet (Μεσογειακό Μουσείο, Στοκχόλμη), ενώ τα υπόλοιπα βρίσκονται στο Κυπριακό Μουσείο στη Λευκωσία. Στη Στοκχόλμη, τα περισσότερα τώρα εκτίθενται έτσι όπως είχαν ανευρεθεί στον χώρο ανασκαφής (*in situ*).

Karageorghis, V. (1982). Cyprus: From the Stone Age to the Romans. Ancient Peoples and Places 101. London: Thames and Hudson.

Κάρτα
Πληροφοριών
11

Φωτογραφία 24: Σουηδική Αποστολή στην Κύπρο: ανασκαφές στην Αγία Ειρήνη, 1929, ειδώλια από τερακότα στον χώρο ανασκαφής (*in situ*).

Πνευματικά Δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο.

Κάρτα
Πληροφοριών
12

Φωτογραφία 25: Σουηδική Αρχαιολογική Αποστολή στην Κύπρο: ανασκαφές σε εξέλιξη στην Αγία Ειρήνη, 1929.

Πνευματικά Δικαιώματα: Κυπριακό Μουσείο.

Οποιαδήποτε πηγή και αν ζητήσετε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να εξερευνήσουν, προσπαθήστε να επιλέξετε μία που θεωρείτε χρήσιμη για την εμπέδωση όλων όσων έμαθαν προηγουμένως και παροτρύνοντάς τους/τες να σκεφτούν πιο αναλυτικά για το πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι πηγές και άλλες πληροφορίες από το περιβάλλον τους ως τεκμήρια για να υποστηριχθούν συγκεκριμένοι ισχυρισμοί. Φροντίστε ιδιαίτερα να επιβεβαιώσετε ότι χειρίζονται κατάλληλα τις γραπτές, οπτικές πηγές και τις πληροφορίες από το περιβάλλον των τεχνουργημάτων.

Για παράδειγμα, από τη μια, τα πρόσωπα που καταγράφουν στοιχεία μπορεί να το κάνουν για συγκεκριμένο σκοπό κατά τη συγκεκριμένη περίοδο, ίσως προσπαθούν να πείσουν κάποιον για κάτι ή να αποκρύψουν κάτι. Αυτό ονομάζεται «εσκεμμένη» μαρτυρία. Επομένως, πρέπει να θυμόμαστε για ποιον σκοπό είχε γραφτεί η εν λόγω πηγή κατά τη συγκεκριμένη περίοδο, προτού εξετάσουμε πώς μπορεί να μας βοηθήσει ή σε ποια σημεία πρέπει να είμαστε προσεκτικοί. Από την άλλη, αυτό μπορεί να καταστήσει τέτοιες πηγές χρήσιμες για άλλους είδους ερωτήσεις! Όταν θέλουμε να μάθουμε για τάσεις, προσδοκίες, ελπίδες ή απόψεις, τα «εσκεμμένα» τεκμήρια μπορεί να αποβούν πολύ χρήσιμα. **Εξαρτάται πάντα από το ερώτημα που τίθεται.**

Τα τεχνουργήματα παρέχουν αρκετά διαφορετικές ευκαιρίες και περιορισμούς. Περιορίζονται σε αυτά που μπορούμε να συμπεράνουμε. Δεν μας δίνουν άμεσα πληροφορίες για τις τάσεις ή τα συναισθήματα αυτών που τα χρησιμοποιούσαν. Δεν αποτελούν ‘ενσυνειδητή’ μαρτυρία. Δεν μεταδίδουν πληροφορίες για τα ίδια. Αυτό, ωστόσο, τα καθιστά ιδιαίτερα χρήσιμα για να ωθούνται τα παιδιά προς την ενδεικτική σκέψη. Οι μαθητές και μαθήτριες δεν μπορούν να πέσουν στην παγίδα και να δηλώσουν ότι η πηγή είναι «αξιόπιστη» ή «αναξιόπιστη» ή «χρήσιμη» ή «μη χρήσιμη» για την ίδια ή αναφορικά με την ίδια (σε αυτή την παγίδα πέφτουν εύκολα τα παιδιά όσον αφορά τις γραπτές πηγές!). Αντίθετα, πρέπει να εργαστούν καταλήγοντας σε διάφορα συμπεράσματα. Αυτό κρατά τους μαθητές και τις μαθήτριες ιδιαίτερα επικεντρωμένους/ες στο μεγάλο ερώτημα που προσπαθούν να απαντήσουν ή στην υπόθεση ή στον ισχυρισμό που προσπαθούν να εξετάσουν ή σε πιθανές ερωτήσεις για τις οποίες το τεχνούργημα μπορεί να αποτελεί απόδειξη. Και πάλι, πρέπει να τους υπενθυμίζετε συνεχώς ότι: **Όλα εξαρτώνται από το ερώτημα που θέτετε ή από τα είδη των πιθανών ερωτήσεων που μπορεί να προκύψουν.**

Ολομέλεια

Μπορείτε τώρα να επανέλθετε στο αρχικό ερώτημα με το οποίο ξεκίνησε η συζήτηση.

«Τι μπορούν να μας πουν τα αντικείμενα που έχουν ανασκαφεί από το έδαφος για την αρχαία Κύπρο;»

Ενθαρρύνετε τους μαθητές να αναστοχαστούν τους τρόπους με τους οποίους η σκέψη τους διευρύνθηκε στην πορεία του μαθήματος ή/και από την πορεία των συνόλου των μαθημάτων που πραγματοποιήθηκαν μέχρι τώρα.

Μπορείτε να αναπαραστήσετε την πορεία συλλογισμού των παιδιών, όπως αυτή εξελίχθηκε στη σύνολη πορεία των μαθημάτων που πραγματοποιήθηκαν μέχρι τώρα και προτρέψτε τους να αναλογιστούν για τα ακόλουθα:

- α) πώς οι διαδικασίες ενασχόλησης με τα τεχνουργήματα πιθανόν να διαφέρουν από την ενασχόληση με γραπτές πηγές;
- β) για την εξαγωγή ποιου είδους συμπερασμάτων μπορούν να φανούν χρήσιμα τα τεχνουργήματα σε σχέση με την κατανόηση του παρελθόντος;

Προσπαθήστε να μην κατευθύνετε τους μαθητές και τις μαθήτριές σας στην απλή αναπαραγωγή στερεότυπων δηλώσεων σε σχέση με τα παραπάνω ζητήματα. Οι στείρες δηλώσεις του τύπου συνταγής-απάντησης για μια ερώτηση είναι πολύ πιθανόν να υποθάλπουν την ανεπαρκή κατανόηση των θεμάτων που θίγονται. Ενθαρρύνετε τους/τες να διερευνήσουν διάφορές τους ιδέες, εντοπίζοντας οι ίδιοι/ες τα κατάλληλα εκφραστικά μέσα στην προσπάθεια κοινοποίησης των συλλογισμών τους. Ο ρόλος σας είναι να τους/τις αθήσετε να εμπλέκονται σε διαδικασίες αναστοχασμού και αξιολόγησης της ποιότητας και της αξιοπιστίας της δικής τους σκέψης. Να θυμάστε πάντοτε ότι στόχος είναι να διευρύνετε τη σκέψη των μαθητών και μαθητριών σας και όχι να την περιορίσετε.

Σχέδιο Μαθήματος 7: Χρησιμοποιώντας τεκμήρια για την κατανόηση του παρελθόντος

Εισαγωγή:

Το συγκεκριμένο σχέδιο μαθήματος αποτελείται από δύο δραστηριότητες: μια συζήτηση και μια μικρή έκθεση. Ζητείται από τους μαθητές και τις μαθήτριες να κατασκευάσουν δομημένα επιχειρήματα, ως προς το ποιο είναι πιο χρήσιμο για την κατανόηση του παρελθόντος, τα τεχνουργήματα ή τα γραπτά τεκμήρια. Το μάθημα οικοδομείται στη βάση της προτεινόμενης τελικής δραστηριότητας (αξιολογικής) του προηγούμενου μαθήματος με τη διαφορά ότι αυτή τη φορά αξιοποιείται μια συλλογή πηγών (συμπεριλαμβανομένων των τεχνουργημάτων) αντί μια μεμονωμένη πηγή. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές και στις μαθήτριες να αναπτύξουν και να επιδείξουν την ικανότητα ανεξάρτητου συλλογισμού, αξιοποιώντας επιστημολογικές έννοιες (λ.χ. ιστορικά τεκμήρια) και μεθοδολογικές αρχές (λ.χ. θέτοντας ερωτήματα ή συγκρίνοντας πηγές μεταξύ τους) με τις οποίες εξοικειώθηκαν στα προηγούμενα μαθήματα.

Επικέντρωση σε βασικά ερωτήματα:

- *Σε τι ισχυρισμούς μπορούμε να προβούμε για το X (ονομάστε έναν τομέα της ζωής στην Κύπρο σε μια συγκεκριμένη περίοδο) από... (ονομάστε μια συλλογή τεχνουργημάτων, ίσως μια που έχετε συνθέσει για τους μαθητές και τις μαθήτριες σας ή μια επιλογή από το μουσείο);*

Επίδειξη και εμπέδωση της προόδου που έγινε κατά τη διάρκεια της σειράς μαθημάτων:

Το συγκεκριμένο μάθημα συνδυάζει όλα όσα έμαθαν τα παιδιά κατά τα προηγούμενα μαθήματα, καθώς τους ζητά να θέσουν ένα δικό τους επιχείρημα. Όπως και στο Μάθημα 6, η δραστηριότητα είναι ανοικτή και όχι τόσο προσεκτικά δομημένη, όπως σε προηγούμενα μαθήματα.

Είναι, επομένως, σημαντικό να χρησιμοποιήσετε τα αποτελέσματα της εργασίας των παιδιών στο Μάθημα 6, για να εξετάσετε την ετοιμότητά τους για την κύρια δραστηριότητα του Μαθήματος 7. Αν το Μάθημα 6 έδειξε οποιαδήποτε σύγχυση στη σκέψη τους, τότε θα χρειαστεί να διορθώσετε την κατάσταση, με τη βοήθεια μιας συζήτησης ή επεξήγησης, πριν να αρχίσουν την κύρια εργασία του Μαθήματος 7. Για παράδειγμα, αν οι μαθητές και οι μαθήτριες σας δεν κατορθώνουν να συλλογιστούν τους ανθρώπους του παρελθόντος που ίσως δημιουργήσαν τα τεκμήρια, αν βιάζονται να εξάγουν συμπεράσματα πολύ γρήγορα ή με αδικαιολόγητη βεβαιότητα ή αν κρίνουν ότι η πηγή είναι αξιόπιστη ή χρήσιμη ως έχει, αντί να θυμούνται να τη συσχετίσουν με πιθανά ερωτήματα, τότε πρέπει να τους υπενθυμίσετε ή να τους καθοδηγήσετε να σκέπτονται με τον τρόπο που καλλιεργήθηκε προηγουμένως, κατά τη σειρά των μαθημάτων.

Το συγκεκριμένο μάθημα είναι σημαντικό ως εργαλείο ολοκλήρωσης των μαθημάτων, όχι μόνο επειδή τα επιχειρήματα που θα δομήσουν τα παιδιά θα σας δηλώσουν πολλά για τον τρόπο σκέψης τους, αλλά επίσης επειδή θα τους προσδώσει μια αίσθηση σκοπού. Πρόκειται να αναπαραγάγουν κάτι ουσιαστικό, κάτι δύσκολο και κάτι δικό τους. Πρόκειται να δημιουργήσουν το δικό τους επιχείρημα. Δίνεται επαρκής ελευθερία, έτσι ώστε να τους επιτραπεί να διερευνήσουν ζητήματα βασιζόμενα στα δικά τους παραδείγματα.

Μαθησιακοί στόχοι:

Με το πέρας του μαθήματος, οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να:

- παρουσιάζουν τον τρόπο με τον οποίο μπορούμε να καταλήξουμε ή να αμφισβητήσουμε ισχυρισμούς αναφορικά με συγκεκριμένο ζήτημα του παρελθόντος, μέσα από τη βοήθεια συμπερασμάτων που θα εξαγάγουμε από πηγές.

- χρησιμοποιούν διαφορετικά είδη πηγών, για να διαπιστώσουν τεκμήρια για ένα επιχείρημα
- παρουσιάζουν τον τρόπο με τον οποίο μια πηγή μπορεί να χρησιμοποιηθεί, για να διαφωτιστεί ένα ζήτημα σε κάποια άλλη πηγή
- συνθέτουν διάφορες πτυχές ενός επιχειρήματος, για να καταλήξουν σε ένα ολοκληρωμένο και συνεκτικό επιχείρημα.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

Ανακαλέστε τη γνώση που απέκτησαν οι μαθητές και οι μαθήτριές σας από το περασμένο μάθημα θέτοντας ερωτήματα σε μια από τις ομάδες στην οποία δεν δόθηκε η ευκαιρία να παρουσιάσει την προηγούμενη φορά. Ενθαρύνετε τη συζήτηση σχετικά με τη δήλωση που η ομάδα προσπαθεί να υποστηρίξει ή να καταρρίψει.

Ακολούθως εξηγήστε στους μαθητές και τις μαθήτριές σας ότι η δραστηριότητα αυτή ήταν προπαρασκευαστική για τη δραστηριότητα-πρόσκληση που έπειται. Θα πραγματοποιήσουν κάτι παρόμοιο σε σχέση με την προηγούμενη φορά – χρησιμοποιώντας πηγές θα επιχειρήσουν να τεκμηριώσουν υπέρ ή κατά μιας δήλωσης – μόνο που αυτή τη φορά θα το πράξουν εκτενέστερα, αξιοποιώντας περισσότερα από ένα τεχνουργήματα. Με άλλα λόγια, πρόκειται να επεξεργαστούν μια συλλογή πηγών στην οποία θα συμπεριλαμβάνονται πέραν των τεχνουργημάτων και άλλα είδη πηγών.

Κύρια δραστηριότητα

Για ακόμα μια φορά, δώστε στους μαθητές και τις μαθήτριές σας κάποιες «προκλητικές» προτάσεις, που σχετίζονται με ορισμένα τεχνουργήματα που έχετε μελετήσει. Αυτή τη φορά, θα χρησιμοποιήσουν τρεις έως πέντε πηγές, παραμένες είτε από μια συγκεκριμένη συλλογή σε αυτό το βιβλιάριο είτε από συλλογή πηγών που έχετε συνθέσει είτε από μια συλλογή μουσείου. Θα ήταν χρήσιμο να τους δώσετε κάποιες πηγές με τις οποίες είναι εξοικειωμένοι από προηγούμενα μαθήματα και μερικές καινούριες. Βεβαιωθείτε ότι στη συλλογή περιλαμβάνονται και μερικά τεχνουργήματα.

Ο δικός σας ρόλος ως εκπαιδευτικού υπεισέρχεται στο θέμα του καθορισμού των πηγών που θα αξιοποιήσουν ή εναλλακτικά στην επιλογή της παραχώρησης μιας ευρύτερης συλλογής από την οποία θα διαλέξουν οι ίδιοι τρεις έως πέντε πηγές. Η απόφασή σας θα ληφθεί στη βάση της προόδου που επέδειξαν τα παιδιά, καθώς και της διαθεσιμότητας των πηγών σας. Στην περίπτωση που αποφασίσετε να τους δώσετε την ελευθερία της επιλογής των δικών τους συλλογών, τονίστε τους ότι η συλλογή τους απαραίτητα θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει τουλάχιστον δύο τεχνουργήματα.

Οι «προκλητικές» προτάσεις σας μπορεί να είναι, για παράδειγμα, οι ακόλουθες:

Δεν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτές τις πηγές, για να μας δώσουν ιδιαίτερες πληροφορίες για τη ζωή των γυναικών στην Κύπρο, κατά τη διάρκεια

ή

Θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε αυτές τις πηγές για να κατανοήσουμε τη ζωή των γυναικών στην Κύπρο καλύτερα.

ή

Η ζωή των ανδρών ήταν πολύ διαφορετική από των γυναικών κατά τη συγκεκριμένη περίοδο στην Κύπρο.

ή

Είναι δύσκολο να δηλώσουμε μέχρι ποιου σημείου η θρησκεία ήταν σημαντική για τους αρχαίους κατοίκους της Κύπρου.

Τα πιο πάνω αποτελούν μόνο παραδείγματα. Οι «προκλητικές προτάσεις» που θα θέσετε θα πρέπει να είναι τέτοιες έτσι ώστε να μπορούν τα παιδιά να επιχειρηματολογούν υπέρ ή κατά μιας πηγής, χρησιμοποιώντας τις πηγές που τους παρέχετε.

Δουλεύοντας σε ζευγάρια, αφήστε τους να επιλέξουν μια από τις προτάσεις σας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις πιο πάνω ή μπορείτε να προσφέρετε και κάποιες άλλες. Δώστε τους προτάσεις για τις οποίες τα συμπεράσματα είναι αβέβαια, ώστε να υπάρξει η δυνατότητα για επιχειρηματολογία.

Τώρα πιληροφορήστε τους μαθητές και τις μαθήτριες ότι, καθώς θα εργάζονται σε μικρές ομάδες, θα έχουν 30 λεπτά για να δομήσουν μια πολύ προσεκτική υπόθεση, υποστηρίζοντας ή αμφισβητώντας την πρόταση. Θα παρουσιάσουν την υπόθεσή τους προφορικά στην υπόλοιπη τάξη, με το πέρας των 30 λεπτών. Η κάθε ομάδα θα έχει πέντε λεπτά στη διάθεσή της για να κάνει την παρουσίασή της. Τα παιδιά θα πρέπει να βασιστούν σε πηγές, επεξηγώντας παράλληλα πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως τεκμήρια υπέρ ή κατά της πρότασης. Παροτρύνετε τους να υποστηρίξουν τα επιχειρήματά τους, κάνοντας αναφορά σε αρκετές πηγές που έχουν μελετήσει κατά τη διάρκεια αυτής της σειράς των επιτά μαθημάτων, συμπεριλαμβανομένης και της επίσκεψης στο μουσείο.

Παρόλο που τα παιδιά θα κάνουν προφορικές παρουσιάσεις, ενθαρρύνετε τα να κρατήσουν σημειώσεις για όσα σκοπεύουν να πουν, έτσι ώστε η χρήση της γλώσσας να είναι ακριβής και κατατοπιστική. Υπενθυμίστε τους για κάποιους από τους προτασιακούς τύπους που δόθηκαν ως παράδειγμα σε προηγούμενα μαθήματα και παράλληλα δώστε τους και μερικούς άλλους στους οποίους μπορούν να βασιστούν, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για αδύνατους μαθητές ή για μαθητές που έχουν περιορισμένη ικανότητα ανάγνωσης και γραφής. Για παράδειγμα:

.... (πηγή).... μπορεί να χρησιμοποιηθεί, για να υποστηρίξουμε ότι... . Δημιουργήθηκε από... έτσι ώστε να ... και επομένως μας φανερώνει τι επιθυμούσαν/σκέφτονταν οι άνθρωποι Πιστεύουμε ότι μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε (μέρος πηγής) ως απόδειξη για να υποστηρίξουμε/αμφισβητήσουμε (την πρόταση).

Να θέσετε κάποιους ειδικούς βασικούς κανόνες, για να γίνει η εργασία πιο απαιτητική και για να διασφαλίσετε ότι θα καλυφθούν όλες οι πτυχές της μάθησης. Για παράδειγμα:

Βασικός Κανόνας 1: πρέπει να αναφερθείτε σε τουλάχιστον δύο τεχνουργήματα

Βασικός Κανόνας 2: πρέπει να επιβεβαιώσετε ότι χρησιμοποιείτε πάντοτε ορθά τις λέξεις 'πηγή' και 'απόδειξη'.

Προσθέστε τους δικούς σας βασικούς κανόνες, έτσι ώστε να αντιμετωπίσετε συγκεκριμένες αδυναμίες που γνωρίζετε ότι υπάρχουν στον τρόπο σκέψης των παιδιών - αδυναμίες που έχουν προκύψει, καθώς τους ακούγατε και τους παρακολουθούσατε κατά τα Μαθήματα 5 και 6.

Ολομέλεια

Τέλος, δίνεται χρόνος στους μαθητές και τις μαθήτριες να απαντήσουν στην ερώτηση υπό τη μορφή μιας μικρής έκθεσης. Τούτο μπορούν να το κάνουν στον εναπομείναντα χρόνο του μαθήματος ή/και ως κατ' οίκον εργασία. Αυτό θα βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να αντληφθεί μέχρι ποιου σημείου έχουν επιτευχθεί οι μαθησιακοί στόχοι για το συγκεκριμένο μάθημα και για όλη την ενότητα των μαθημάτων.

Όταν τα παιδιά παραδώσουν την εργασία τους, γράψτε τους κάποια ποιοτικά σχόλια στις εκθέσεις τους, αντί έναν απλό βαθμό. Για παράδειγμα, θα μπορούσατε να σχολιάσετε το πόσο ξεκάθαρα και πειστικά υποστηρίζει η επιχειρηματολογία που χρησιμοποίησαν τους ισχυρισμούς τους. Μπορείτε να τους θέσετε μερικούς στόχους για ν' αναπτύξουν περαιτέρω την κριτική τους σκέψη.

Βιβλιογραφία

Για γλωσσάρια και λεξικά, βλ.:

Bahn, P. G. (2001). *The Penguin Archaeology Guide (Penguin Reference Books)*. London: Penguin Books (Non-Classics).

Çambel, H., G. Arsebük and S. Kantman (1994). *Cok dilli arkeoloji sozlugu*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınlari.

Renfrew, C. and P. G. Bahn (2008). *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. New York: Thames and Hudson.

Για τη Σουηδική Αποστολή στην Κύπρο και τη συλλογή της Αγίας Ειρήνης, βλ.:

Fischer, S. N. (2009). 'Excavating' in the storerooms – the legacy of the Swedish Cyprus Expedition. *Medelhavsmuseet* 4: 17.

Gjerstad, E., J. Lindros, E. Sjöquist and A. Westholm (1935). *The Swedish Cyprus Expedition. Finds and Results of the Excavations in Cyprus 1927-1931, Volume II*. Stockholm: Swedish Cyprus Expedition.

Gjerstad, E. (1980). *Ages and Days in Cyprus, Studies in Mediterranean Archaeology* 12. Göteborg: Paul Åström.

Hägg, R. (1996). 'Swedish Cyprus Expedition', in: *An Encyclopedia of the History of Classical Archaeology: L-Z. N. de Grummond (ed.)*. Westport: Greenwood Press.

Karageorghis, V. (1982). *Cyprus: From the Stone Age to the Romans. Ancient Peoples and Places* 101. London: Thames and Hudson.

Rystedt, E. (ed.) (1994). *The Swedish Cyprus Expedition – The Living Past*. Medelhavsmuseet Memoir 9, Stockholm.

The Swedish Cyprus Expedition. Ιστοσελίδα: <http://www.swedishcyprusexpedition.se/Friends%20of%20SCE.html>

Για εκδόσεις αναφορικά με μουσεία και Μουσειακή Εκπαίδευση, βλ.:

Crane, S.A. (Ed.). (2000). *Museums and memory*. California: Stanford University Press.

Durbin, G., Morris, S. & Wilkinson, S. (1990). *A teacher's guide to learning from objects*. London: English Heritage.

Falk, J.H. & Dierking, L. D. (2000). *Learning from museums: Visitors' experiences and the making of meaning*. New York and Oxford: Altamira Press.

Hein, G. H. (1998). *Learning in the museum*. London: Routledge.

Hobsbawm, E. and Ranger, T. (Eds) (1983). *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hodder, I. (1999). *The archaeological process: An introduction*. Oxford: Blackwell.

Hooper-Greenhill, E. (1992). *Museums and the shaping of knowledge*. London: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (1994). *Museums and their visitors*. London: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (2000). *Museums and the interpretation of visual culture*. London: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (Ed.) (1995). *Museum: Media message*. London: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (Ed.) (1999). *The educational role of the museum (second edition)*. Leicester Museum Studies Readers, London: Routledge.

James, S. (1999). *Imag(in)ing the past: The politics and practicalities of reconstructions in the museum gallery*. In N. Merriman (Ed.), *Making early histories in museums* (pp.117-135). Leicester: Leicester University Press.

Kaplan F. (Ed.) (1994). *Museums and the making of 'ourselves': the role of objects in national identity*. London; New York: Leicester University Press and St. Martin's Press.

Kaplan, F. (2004). *Museums and the making of 'ourselves': the role of objects in national identity*. London and New York: Leicester University Press.

- Karageorghis, V. (1962). *Treasures in the Cyprus Museum. Volume 1, Picture book*. Nicosia: Republic of Cyprus, Department of Antiquities.
- Karageorghis, V. (1978). *Cyprus Museum and archaeological sites of Cyprus (fourth revised edition)*. Athens: Ekdotike Athenon.
- Karageorghis, V. (1985). *Archaeology in Cyprus, 1960-1985*. Nicosia: A.G. Leventis Foundation.
- Karp, I. & Lavine, S.D. (Eds.) (1991). *Exhibiting cultures; the poetics and politics of museum display*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- Kavanagh, G. (Ed.) (1996). *Making histories in museums*. Leicester: Leicester University Press.
- Lee, P. and D. Shemilt (2003). *A scaffold, not a cage: progression and progression models in history*. *Teaching History* 113, 13-23.
- Lowenthal, D. (1998). *The heritage crusade and the spoils of history*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Μακρυγιάννη, Χ. (2005). Τα παιδιά του νηπιαγωγείου στο μουσείο: Ανεπανάληπτη εμπειρία ή χάσιμο χρόνου; Στο Ε. Παπαλεοντίου-Λουκά (Επιμ.) *Σύγχρονες προσεγγίσεις στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου* (σσ. 183-200). Αθήνα: Τυπωθήτω.
- McLean, F. (1998). *Museums and the construction of national identity: A review*. *International Journal of Heritage Studies*, 3, 244-252.
- Owen, J. (1999). *Interaction or tokenism? The role of 'hands-on activities' in museum archaeology displays*. In N. Merriman (Ed.), *Making early histories in museums* (pp.117-135). Leicester: Leicester University Press.
- Philippou S. & Makriyanni, C. (Eds.) (2004). *What does it mean to think historically? Approaches to teaching and learning history*. Nicosia: Association for Historical Dialogue and Research.
- Qualification and Curriculum Authorities (2006). *Educator assessment activities, History, Key Stage 1*. London: Qualification and Curriculum Authorities.
- Riley, C. (1999) *Evidential understanding, period knowledge and the development of literacy: a practical approach to layers of inference for Key Stage 3*. *Teaching History*, 97. London: Historical Association.
- Rowe, S. (2002). *The role of objects in active, distributed meaning-making*. In S.G. Paris (Ed.), *Perspectives on object-centered learning in museums*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Rowe, S.M., Wertsch, J.V. & Kosyaeva, T.Y. (2002). *Linking little narratives to big ones: Narrative and public memory in history museums*. *Culture & Psychology*, 8, 96-112.
- Shemilt, D. (1987) *Adolescent ideas about evidence and methodology in history*. in C. Portal, (ed) *The history curriculum for teachers*, Lewes: The Falmer Press: 39-61
- Smith, P. (2001) *Why Gerry now likes evidential work*, *Teaching History*, 102, London: Historical Association.
- Stradling, R. (2003). *Multiperspectivity in history teaching: A guide for teachers*. Strasbourg: Council of Europe.
- Talboys, K.G. (2000). *Museum educator's handbook*. Aldershot, Hampshire; Brookfield: Gower.
- Tuğberk, A., K. Pachoulides and C. Makriyanni (Ed.) (2008). *Nicosia is Calling: Teacher Guide*. Nicosia: Kailas Printers and Lithographers Ltd.
- Valsiner, J. (2000). *Culture and Human Development*. London: Sage Publications.
- Wertsch, J. V. (2002). *Epistemological issues about objects*. In S. G. Paris (Ed.), *Perspectives on object-centered learning in museums* (pp.113-120). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Για ηλεκτρονικά παραδείγματα ιστοσελίδων για τη Μουσειακή Εκπαίδευση και τη διδασκαλία με τεχνουργήματα, βλ.:

Journal of Museum Education (προηγούμενα τεύχη βλ.: <http://www.lcoastpress.com/journal.php?id=3>)

Canterbury Archaeological Trust Ltd 2000. Ιστοσελίδα:

<http://www.canterburytrust.co.uk/schools/discover/discover02.htm> (24 Ιανουαρίου 2011)

Curriculum online, Exemplar 11, Investigating an object. Ιστοσελίδα:

http://www.curriculumonline.ie/uploadedfiles/PSC/HExemplar_12.pdf (24 Ιανουαρίου 2011)

Dawson, I. (October 2010). *Bits & Pieces: Using Clues to Reconstruct the Past.* In: *Thinking History - Online activities and 'issues' on history teaching and learning.* Ιστοσελίδα:

<http://www.thinkinghistory.co.uk/ActivityBase/BitsandPiecesReconstruct.html> (24 Ιανουαρίου 2011)

Educational activity from the NGfL Cymru team, History Detectives, designed by Mel Williams and Joanne Griffith - Northop Hall CP School - Flintshire County Council. Ιστοσελίδα:

http://www.ngfl-cymru.org.uk/eng/irf10_-_history_detectives (24 Ιανουαρίου 2011)

Educational activities from the Artifact Stories (CC). Ιστοσελίδα:

http://www.learnalberta.ca/content/ssoc4/html/storyofalbertaspast_oci.html (24 Ιανουαρίου 2011)

Hein, G. E. (1982). *Evaluation of museum programmes and exhibits.* Ιστοσελίδα:

http://www.dgdc.unam.mx/Assets/pdfs/sem_csanchez.pdf (24 Ιανουαρίου 2011)

Klopfer E. & Perry J. & Squire K. & Jan M. & Steinkuehler C. (2005). Mystery at the museum: a collaborative game for museum education. Retrieved from <http://portal.acm.org/citation.cfm?id=1149334> (24 Ιανουαρίου 2011)

Krucoff, C. (2003). Museum Education Program. Ιστοσελίδα:

http://oi.uchicago.edu/pdf/02-03_Museum_Ed.pdf (24 Ιανουαρίου 2011)

Επίσης, για ενδιαφέρον υλικό που σχετίζεται με τη διδασκαλία και τη μάθηση με τεχνουργήματα, βλ.:

<http://www.an-article-on.com/Museums/>

<http://discoveryeducation.com/>

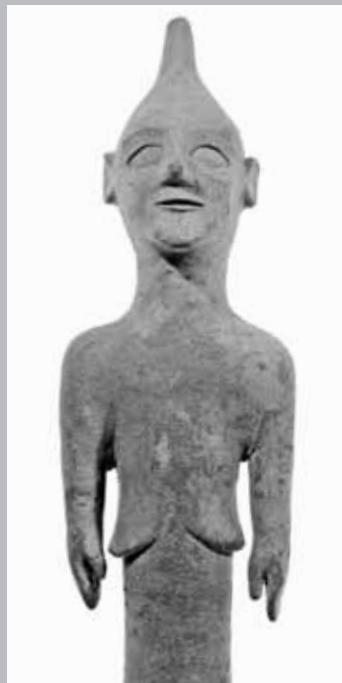
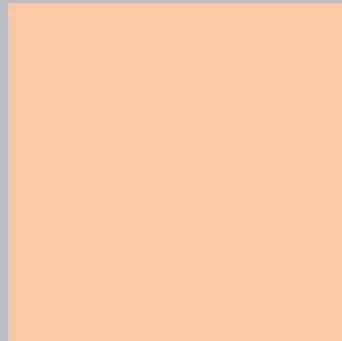
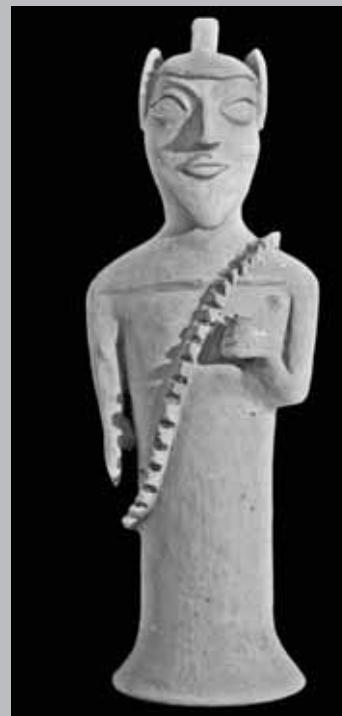
<http://school.discoveryeducation.com/lessonplans/programs/artifacts/>

<http://www.bbc.co.uk/learning/subjects/history.shtml>

http://www.bbc.co.uk/schools/websites/4_11/site/history.shtml

<http://www.ahdr.info>

Για παραδείγματα μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ίσως επιθυμήσετε να καθοδηγήσετε τους μαθητές και τις μαθήτριες να συζητήσουν κριτήρια σύμφωνα με το τι πρέπει να περιλαμβάνουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα για να προωθούν την ιστορική σκέψη. Μπορείτε να παροτρύνετε τα παιδιά να αναζητήσουν σχετικά στο διαδίκτυο χρησιμοποιώντας ως λέξεις-κλειδιά: «μουσειακό εκπαιδευτικό πρόγραμμα» και να συλλέξουν πληροφορίες για διάφορα προγράμματα ανά τον κόσμο, τα οποία θα πρέπει να αξιολογήσουν βάσει των κριτηρίων και έπειτα να τα παρουσιάσουν με το πρόγραμμα PowerPoint στην υπόλοιπη τάξη.

Τα συγκεκριμένα σχέδια μαθήματος και οι πηγές που τα συνοδεύουν έχουν σχεδιαστεί, ώστε να βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να εισαγάγουν τους μαθητές και τις μαθήτριες σε μια διερευνητική προσέγγιση μελέτης της Ιστορίας. Τα παιδιά/αποδέκτες της παρούσας εκπαιδευτικής εφαρμογής θα έχουν την ευκαιρία να διερευνήσουν πώς μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα τεχνουργήματα ως τεκμήρια στο πλαίσιο της ιστορικής τους μελέτης. Τα μαθήματα προσφέρουν ένα συνεκτικό ταξίδι που σταδιακά προετοιμάζει τα παιδιά, ώστε τα ίδια να εμπλακούν, στο τελευταίο μάθημα, στην κατασκευή των δικών τους επιχειρημάτων.

Το να μαθαίνεις πώς να σκέφτεσαι ιστορικά συνιστά εκ των πραγμάτων μια πρόκληση και, ταυτόχρονα, ένα αρκετά ενδιαφέρον εγχείρημα. Οι μαθητές και οι μαθήτριες χρειάζεται να αναπτύξουν πειθαρχημένες επιστημονικές τεχνικές που να τους επιτρέπουν να κατασκευάζουν και να υποστηρίζουν τις δικές τους υποθέσεις και έτσι να είναι σε θέση να ασκούν κριτική και να υποστηρίζουν τις υποθέσεις άλλων. Τα σχέδια μαθήματος, λοιπόν, προσφέρουν στους/στις εκπαιδευτικούς έναν λεπτομερή, βήμα προς βήμα, οδηγό για να στηρίξουν τον συγκεκριμένο τρόπο σκέψης των μαθητών και των μαθητριών τους. Μια ποικιλία συναρπαστικών μαθησιακών δραστηριοτήτων συνοδεύεται από προτάσεις για τον/την εκπαιδευτικό σχετικά με θέματα διατύπωσης διερευνητικών ερωτήσεων, αποτελεσματικής καθοδήγησης μιας συζήτησης, αξιολόγησης του επιπέδου σκέψης των παιδιών και της ενδυνάμωσης της νέας γνώσης.

Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας & Διεθνές Φεστιβάλ Παιδικού Κινηματογράφου Κύπρου

ISBN: 978-9963-703-01-2

Λευκωσία 2011